

An aerial photograph of a play area. In the center is a large circular mat with concentric rings of color (green, blue, yellow, red) and a dashed white line representing a road. Several children are playing on the mat. One child in a light blue dress is building a structure with large wooden blocks. Another child in a blue shirt is also playing with blocks. A third child in a dark shirt is playing with small toy animals. A fourth child in a green shirt is also playing with blocks. To the left, a woman is sitting on the floor, looking at the children. There are many wooden blocks scattered around the mat, and several small toy animals (like giraffes, cows, and sheep) are also scattered. The background is a light blue floor with some green lines.

**ILKKA
TAHVANAINEN
JA SAIJA
TURUNEN
(TOIM.)**

**KOKEMUKSIA
VKK-METRON
LEIKIN
KEHITTÄMIS-
KAUDESTA**

LEIKKI ASTUU VARPAILLE

LEIKKI
ASTUU
VARPAILLE

Socca – Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus
Soccan työpapereita 2016:1

© Socca ja kirjoittajat

Etu- ja takakansikuvat: Päiväkoti Tillinmäki

Piirroksiset: Linda Saukko-Rauta / Redanredan

Ulkoasu: Lena Malm / Jasilti

Valokuvat: VKK-Metro ja VKK-Metron kehittäjäyksiköt

Paino: Dardedze holografija, Latvia

ISBN: 978-952-5616-54-5 (nid.) ja 978-952-5616-55-2 (pdf)

Pdf-tiedosto www.socca.fi/julkaisut

LEIKKI
ASTUU
VARPAILLE

KOKEMUKSIA VKK-METRON
LEIKIN KEHITTÄMISKAUDESTA

ILKKA TAHVANAINEN JA
SAIJA TURUNEN (TOIM.)

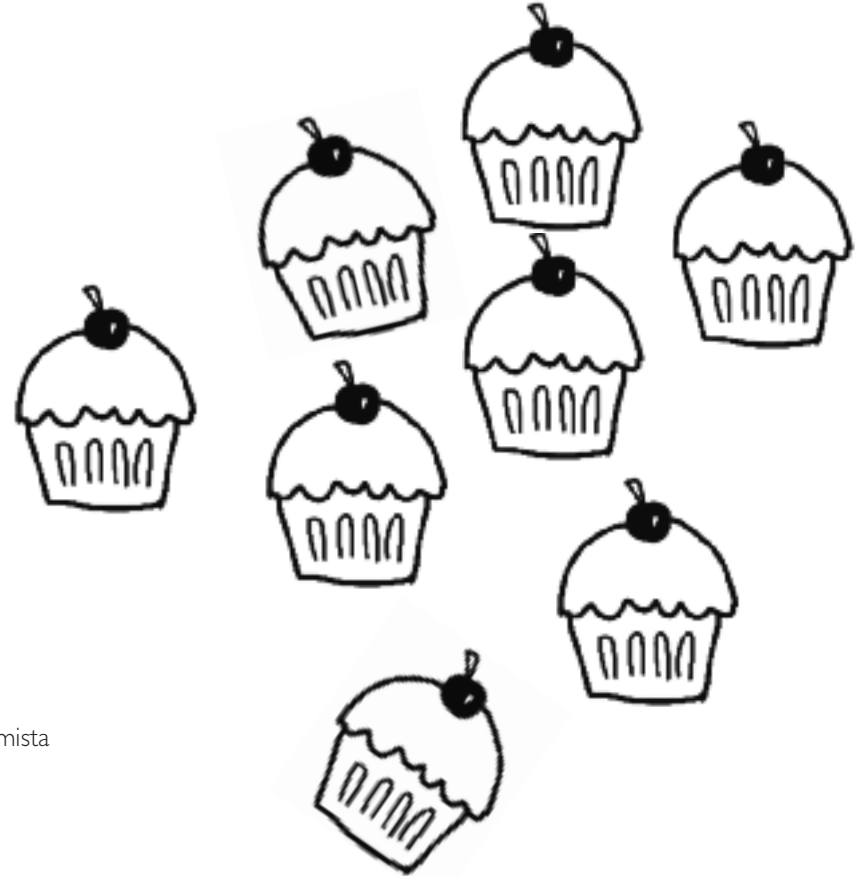

LEIKKIRUNO I

Häh! Miks noi on koko päivän hiljaa?
Laitetaan majaan mansikkaviesti:
Pitää olla tosi monta leivosta.
Pitää tehdä ilmassa pyörremyrskyjä.
Aurinko pyörii, aurinko pyörii.
Please, tää nukkuu vaan katolla,
harmittaa, kun ei oo omaa kotia.
Siinä on oja, sellainen pulipuli,
mis ois vähän enemmän tilaa.
Tää olis vaan hiljaa ja ne ei huomais et tää on
kipee,
mekko voi kyllä mennä pönttöön tai ei voi.
Oh shit,
se on mummi.

Ilkka Tahvanainen

Runon sanasto kerätty varhaiskasvattajien kirjoittamista
leikkikuvauksista keväällä 2015

KIIITOKSET

Tahdomme erityisesti kiittää kaikkia niitä lapsia, jotka kutsuivat mukaan leikkiin ja näyttivät aikuisille pilkahduksia jostain jännittävästä, kiehtovasta, kadotetustakin. Vanhempia ja huoltajia kiitämme mielenkiinnosta leikin kehittämistyötä kohtaan.

Ilman yhdyshenkilöiden suurta intoa leikin tutkimiseen ja sen kehittämiseen olisi kehittämistyö polkenut paikallaan ja lopulta nuutunut, mutta laajentui ja päivittyi ansiostanne merkittäväksi lasten ja aikuisten toimintakulttuuria muuttaneeksi ilmiöksi.

Ilman esimiesten pedagogista johtamistaitoa olisi kehittämistyö harhautunut ja eksynyt, mutta esimerkillisen osaamisen myötä rakentuikin tavoitteelliseksi syventyväksi jatkumoksi.

Ilman ohjaajien kirkasotsaista tulevaisuusnäkyä ja peilipintaa leikin kehittämistyö olisi kapeutunut, mutta laaja-alaisen osaamisenne ansiosta leikin kehittämistyö miehittikin tuntemattomia alueita.

Ohjausryhmää kiitämme kivijalasta, jonka päälle oli hyvä rakentaa. Projektiryhmää kiitämme ritarin kaltaisesta taipumattomuudesta ja rohkeudesta edistää lasten hyvää elämää.

Opiskelijoita kiitämme ennakkoluulottomuudesta, uskosta varhaiskasvatuksen tulevaisuuteen ja virkistävästä ajatuksista. Oppiminen on kaksisuuntainen tie.

Kiitos koko Soccan työyhteisölle siitä lämmöstä ja osaamisesta, jollaisen osalliseksi päätyy harvoin:

Soccan tiedottaja Riitta Ropo laati VKK-Metron uutiskirjeet ja koulutustiedotteet.

Soccan projektisihteeri Annikka Sinkkonen piti taloutemme kurissa ja hoiti kouluttajien palkkionmaksut ajallaan.

Soccan johtaja Pirjo Marjamäki antoi varauksettoman tuen ja panoksen, jota ilman VKK-Metro -työ ei tässä muodossaan olisi mahdollistunut.

Vielä muistamme kiitoksin teitä

- Saila Nevanen ja Kirsi Tarkka
- Saara Salmi
- Ammattikorkeakoulut Diak, Laurea, Metropolia
- Kulttuurikeskus Caisa
- Teatteri ILMI Ö
- Valo, Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry

Ja lopuksi kiitämme kaikkia teitä, joita olemme tavanneet kehittämistyön aikana.

Kiitokset kohtaamisista, keskusteluista, huomioista joita osoititte meitä kohtaan.

Ilkka Tahvanainen ja Saija Turunen

SI- SÄL- LYS

Leikkiruno | Ilkka Tahvanainen **5**

Johdanto **10**

Kehittäjäyksiköt karttapohjalla **12**

I TOISENLAINEN RYTMİ **13**

Rutiinit rikkovat leikin riemun | Lehdokki-Ratamo **15**

Vain yksi leikki kerrallaan? | Säterinmetsä **21**

Leikkihetken laulu | Janne Myllylä **23**

Yhteisleikki haastaa ja yllättää | Tillinmäki **24**

Kyllä lasten kanssa pärjää | Jarmo Lounassalo **28**

Aikuisten ja lasten yhteisleikki lisää aikuisen lapsituntemusta | Kilo **32**

Kohtaaminen klo 12.15–13.30 voi pelastaa päivän | Mustakivi **34**

Ongelmat ratkaistaan Agenttikoulussa | Ankkalampi **39**

2 TABLETTEJA JA KISSOJEN PESIÄ **41**

PädiPädi | Janne Myllylä **42**

Tabletti voi rikastuttaa leikkiä | Sansinpelto **44**

Kissojen pesät – majoja nekin! | Pacius **47**

Kaikki tilat käyttöön leikkipaikoiksi | Vantaanlaakso **51**

Leikki ylittää ryhmäraajat | Itämeri **53**

Leikissä saa näkyä maailma jossa lapsi elää | Koivuhovi **59**

3 VIRITETÄÄN SATU 65

- Leikkiä yli kielirajojen | Risto Keskinen 66
- Heittäytymisessä on leikin alku | Herukka-Vaapukka 69
- Sadut yhdistävät eri kulttuuritaustaiset lapset leikkiin ja perheet yhteisöön | Pelimanni 73
- Muistumia 77
- Kerro leikistä | Janne Myllylä 81
- Satu auttaa leikkimään | Louhela 83
- Aikuiset virittää tunnelmaan, lapset syttyvät oppimaan | Suvela 85
- Kasvattajan sitoutuminen leikkiin tukee monipuolisesti lapsen kasvua ja kehitystä | Kimokuja 90
- Osallistun yhteen leikkiin – Pääsiäisleikki 93
- Leikkivää aikuista ei saa häiritä | Kytöniitty 96

4 YSTÄVÄPUU OTSALAMPPUJEN VALOSSA 99

- Ulos leikkimään | Virpi Mattila 100
- Metsässä olo on parasta yhdessäoloa | Sakarinmäki 102
- Luovuttiin automaattiohjauksesta | Ylä-Malmi 105
- Ystäväpuu on leikkikaveri | Kumina-Neilikka 108
- Pieni metsikkö ja otsalamppujen hohde | Tuohimäki 111
- Vanhempainilta 116

5 KASVATTAJAN ROOLIPELI 121

- Leikki vaatii pedagogista pelivaraa | Satama 122
- Kasvattajan rooleja leikkitalanteissa 128
- Leikkiin heittäytyminen ja sen valvominen eivät sulje toisiaan pois | Saturnus 130
- Aikuisen täytyy leikkiä vaikka ei halua? | Vallipuisto 135
- Nyt me tiedetään, että aikuisen kuuluukin leikkiä | Illenpiha 137
- Leikkilisyyt nykyisissä työtehtävissä 140
- Tutkimusta leikin ulottuvuuksista | Saija Turunen 142
- 100 teesiä leikistä 144
- Loppusanat | Eeva Tiihonen 150
- Leikkiruno II | Ilkka Tahvanainen 152

LIITTEET 153

- Kehittäjäyksiköt 154
- Projekti- ja ohjausryhmä 156
- Opiskelijat ja opinnäytetyöt 156
- Koulutukset 157

JOHDANTO

Leikillä on vallankumouksellinen voima. Ilon, huumorin ja karnevalismin mahdollisuuksia vaikuttamisen välineinä pidetään välttämättöminä. Kuka muistaakaan nämä uutisotsikot:

Suomen suurin Lego-kaupunki nousee Vantaan Energia -areenaan,
Metro 11.10.2014

Richardinkadun kirjastoon saapui lopulta 231 pehmoeläintä yökylään,
Helsingin Sanomat, 24.10.2015

Pellepartio Tampereella lauantai-iltana – Haluttiin tuoda hauskuutta,
Aamulehti 17.1.2016

Leikkitilanteissa lapsi rakentaa ja mallintaa tulevaisuuttaan. Hän testaa haaveitaan ja toiveitaan, jotka myöhemmin aikuisena saattavat muodostua tosielämäksi. Vuodesta 2014 alkaen pääkaupunkiseudun 25 varhaiskasvatusyksikössä on kehitetty leikkiä ja leikkilisiä oppimisympäristöjä. Leikkiä kapeuttavia arjen pikku-totuuksia on kyseenalaistettu kuukausi ja vuodenaika kerrallaan, kasvattajat ovat innostuneet heittäytymään kanssalleikkijöiksi ja luomaan lasten, perheiden ja lähialueen toimijoiden kanssa yhteisen leikkimaailman. Leikki ei enää istahda ja nuupahda omaan ryhmätilaan, vaan kiemurtelee liikuntasaliin koko talon yhteiseksi leikkikokemukseksi, hypähtelee lähimetsään jokapäiväiseksi kertomuspedagogiseksi tapahtumaksi ja sitoo perheet yhteiseen puuha-iltapäivään.

Vertaistyöskentely

VKK-Metron kehittämistyön kovan ytimen muodostavat yhdyshenkilöiden, esimiesten ja ohjaajien vertaistapaamiset. Näissä kohtaamisissa kehittäjäyksikön tutkiva ote avautuu, läpivalottuu ja

voimistuu saaden tuoreita näkökulmia omaan kehittämistyöhönsä. Kasvattajat ovat laatineet myös toistasataa kuvausta leikkitalanteista. Näistä kuvauksista ja tutkimuskirjallisuudesta on kerätty teesejä, joita on purettu auki useissa eri yhteyksissä. Tähän julkaisuun kukin kehittäjäyksikkö on valinnut yhden teesin, joka otsikoi leikin kehittämistyötä kyseissä yksikössä. Teesi rajaa kehittämistyön tiettyyn kulmaan, se ei kerro kaikkea kehittämistä mitä yksikössä on tehty. Vertaistapaamisten ohella on järjestetty kaksikymmentä koulutustapahtumaa, joissa Suomen johtavat asiantuntijat ovat kertoneet leikin voimasta lapsen elämässä. Leikkihän on loppujen lopuksi laaja-alaista osaamista, jossa tiedot, taidot, arvot, asenteet ja tahdot muodostavat kokonaisuuden.

Leikki astuu varpaille

Julkaisu on jaettu väliotsikoin viiteen osioon. Teoksen alkuosassa löydetään päiväkotiarkeen toisenlainen rytmi ja uudenlainen toimintakulttuuri. Toisessa osassa leikkiympäristöä tarkastellaan lasten vaikuttamismahdollisuuksista käsin. Puolivälissä teosta kasvattaja harjoittelee heittäytymistä ja löytää satujen voiman leikin juonellisuuden kannattelijana. Loppuosassa leikki laajentuu seinien ulkopuolelle, pihamaalle ja metsään. Myös kriittiset sävyt pääsevät esiin kasvattajaidentiteettiä pohdittaessa. Lopputeesiksi tiivistyy kuitenkin lapsen päätelmä: Nyt me tiedetään, että aikuisen kuuluukin leikkiä.

Tärkeän osan julkaisua muodostaa Saija Turusen tutkimuksesta poimitut nostot kasvattajan roolista leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen mahdollistajana ja tukijana. Julkaisu sisältää myös syventäviä osuuksia, joissa tarkastelun kohteena ovat pienten lasten leikki, metsäleikki sekä pohdintaosuus kielten ja kulttuurien vaikutuksista leikkitalanteissa. Julkaisuun on lisätty leikkilauluja, leikki-muistoja tai ajatuksia leikillisyydestä nykyisissä työtehtävissä. Sinne tänne teosta on sijoitettu lasten ääntä, lastenkulttuurin paloja. Ja jonkin verran yllätyksiä, jotka lukija voi löytää.

Leikin voima

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet valmistuvat vuoden 2016 loppupuolella. Kuntakohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat otetaan käyttöön ensi vuoden elokuussa. Parhaimmillaan oivallukset ja liikahdukset leikin kehittämistyöstä siirtyvät myös kunta- ja yksikkösuunnitelmatasolle, kaikki se osaminen jossa sovellettiin taiteen, median, liikkumisen ja tutkimisen yhdistämistä leikkiin. Leikissä on aktiivinen voima, se suorastaan tarjoaa keinon saavuttaa jotain leikkijää suurempaa. Se koukuttaa siitä innostuneen ottamaan rohkean sivuaskeleen.

4.3.2016 Soccan toimistohuoneessa
Ilkka Tahvanainen
VKK-Metron kehittämisasiantuntija

Pääkaupunkiseudun VARHAISKASVATUKSEN KEHITTÄJÄYKSIKÖT

1 TOISENLAINEN RYTMİ

Päiväkoti Lehdokki-Ratamo, Helsinki

RUTIINIT RIKKOVAT LEIKIN RIEMUN

Rutiinit tekevät lasten päivästä rikkonaisen. Tarpeettomat rutiinit ovat totuttuja tapoja ja tottumuksia, joita me emme ole kyseenalaistaneet. Leikin kehittäminen haastaa meidät muuttumaan ja kysymään: Kuka uskaltaa luottaa lasten kykyyn ideoida ja rakentaa mieluisa leikki – leikki, joka antaa osaamisen, uskaltamisen ja leikin riemun kokemuksen? Entä jos käännettäisiin päivärytmejä, tehtäisiin ihan uudella tavalla?

Käänsimme päiväjärjestystä

Lehdokissa otimme käyttöön käänteisen päiväjärjestyksen eskarien ja viisivuotiaiden ryhmissä. Tavoitteena oli tukea pitkäkestoista leikkiä ja luoda leikkirauhaa. Käänteinen päiväjärjestys haastoi meidät kasvattajat muuttamaan. Lehdokin käänteinen päiväjärjestys:

Aika	Eskarit (12 lasta)
08.00	Yhteinen aamupala 3–5-vuotiaiden kanssa
08.30	Jäädään sisälle, leikkiä ja eskaritoimintaa
10.00	
10.45–11.30	Ruokailu
11.30	Pukeutuminen ja uloslähtö, ulkoleikkiä
12.00	
13.30	Sisääntulo ja yhteinen kokoontuminen, leikkiä
14.00	
14.30	Välipala ja satu/lepohetki, sen jälkeen leikkiä sisällä
15.00–15.30	
16.15	Uloslähtö

Mikä muuttui?

- Leikkirauha lisääntyi huomattavasti.
- Pääsimme eroon kiireestä.
- Sekä aikuisten että lasten hyvinvointi lisääntyi.
- Eskareiden ulkoleikit kehittyivät: Liikunnallinen rohkeus lisääntyi. Eskarit loivat omia sääntöjään ulkoleikkeihin. Aikuisen ohjaava rooli ja osallisuus lisääntyivät. Ryhmän yhteishenki parani ja toisten huomiointi ottaminen ja auttaminen lisääntyivät.

3–5-vuotiaat (14 lasta)

Yhteinen aamupala eskareiden kanssa
Uloslähtö
Sisälle pienryhmätoimintaan ja leikkimään

Ruokailu
Lepohetki, levon jälkeen leikkiä

Välipala ja leikkiä

Uloslähtö

Ratamossa tehtiin uudenlainen päivärytmi koko talolle. Koko talon käyttäminen, käyttäviä myöten, avasi monia uusia mahdollisuuksia leikille. Pukemisaika muuttui leikkiajaksi ja turhat kiellotkin karsiutuivat kuin itsestään. Ratamon käänteinen päiväjärjestys:

3–5-vuotiaiden ryhmä

Aamupäivä

Kaikki päiväkodin sisätilat ovat käytössä, jolloin on tilaa ja rauhaa kehittää omia pitkäkestoisia leikkejä. Myös kaikenlaiselle sisäliikunnalle on enemmän tilaa.

Iltapäivä

Ulkoilemaan lähdetään heti nukkumisen ja välipalan jälkeen, jolloin tulee pitkäkestoisempi ulkoilu ja monipuolisemmat ulkoleikit.

Mikä muuttui?

- Pukemisaika muuttui leikkiajaksi.
- Turhat kiellot karsiutuivat. Enemmän tilaa liikkumiselle.
- Leikit laajenivat ja jatkuivat useita päiviä.
- Leikkirauha ja valinnan mahdollisuus leikille lisääntyivät.
- Syrjäytymisvaarassa olevien lapsien tukeminen pitkäkestoisessa leikissä onnistui paremmin.
- Leikki oli nautinnollista.
- Leikin riemun tavoite toteutui.

Alle 3-vuotiaiden ryhmä

Pienten ryhmä ulkoilee pihalla kaikessa rauhassa, kun isommat lapset ovat sisällä. On enemmän tilaa ja leikit rauhallisempia eikä leluistakaan tule kiistaa. Uloslähtö on rauhallinen, kun samassa pienessä tilassa ei ole samaan aikaan pukeutumassa kaikki päiväkodin lapset.

Isompien lasten ollessa ulkona kaikki päiväkodin tilat ovat käytössä leikille ja liikunnalle.

Lisäsimme leikin havainnointia ja dokumentointia sekä leikistä puhumista Päiväkoti Ratamossa lapsia inspiroi ranskalainen hyönteisanimaatiosarja Minuscule. Lapset innostuivat suunnittelemaan itse minkälaisen ötökän he haluavat askarrella. Lapset tekivät esimerkiksi toukkia, perhosia, matoja ja hämähäkkejä. Askarreltuaan monet lapset jatkoivat leikkiä tekemillään ötököillä useiden päivien ajan. Leikki-innostuksen laannuttua kaikki hyönteiset koottiin seinälle hyönteismetsään. Aikuisen rooli leikin syntymiseen oli antaa innoittava video lasten katsottavaksi ja auttaa suunnittelemaan ja toteuttamaan oman hyönteisen tekeminen.

POHDITTAVAKSI

- Mieti, sopisiko käänteinen päiväjärjestys omaan työskentelytapaasi?
- Tukeeko nykyinen päiväjärjestys keskittymistäsi leikkiin? Mikä auttaa ja mikä estää keskittymistä? Mallitanko leikkejä?

Päiväkoti Lehdokissa leikittiin lääkarileikkiä

- A: M on kuoleman sairas, maski naamalle! Isossa ruiskussa on sydänlääkettä! Annetaan monta ruisketta koska sillä on viisi sydäntä, leikataan sydämet pois! Katsotaan korvat, onpas paha ja vakava tauti, maksaa 1000€.
- W: Sillä on likaa korvassa ihan oikeasti.
- A: Anna mäkin katon. Sä huijasit, ei sillä ole likaa. Katsotaan yhdessä.
- W: Nyt laitetaan korvaan tällainen pikku ruisku, iso ruisku.
- A: Sitten pitää kuunnella sydäntä, jos sydäimestä ei kuulu ääntä, se ei sit elä.
- W: Kolme piikkiä vielä.
- A: Sydämeen pitää laittaa yksi piikkiä vielä ja korvaan. Miten sä annat elefantin piikin sen korvaan? Hän ei hengitä. Korvassa on niin paha tulehdus. Missä sakset on?
- W: Tuolla.
- A: Mä otan yhen piikin, verta tulee noin. Epäilen että hän ei enää voi herätä, polvi ei liiku.
- W: Noin paljon verta.
- A: Tukkakin pitää leikata.
- W: Yksi rokotus vielä. Moikka sä meet nyt kotiin me ei jakseta enää.

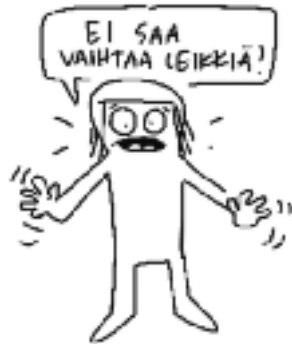

Arjen tilanteissa aikuisen luomat leikkiin liittyvät säännöt:

Vain yksi leikki kerrallaan – Leikkivälineitä ei saa yhdistää, siivous kummittelee taustalla

Ota joku pieni leikki – lue: joudut siivoamaan kaiken ja aikaa on vähän

Leikkiä ei saa vaihtaa – leikinvaihtoa pidetään sopimattomana, keskittymiskyvyn puutteena

Vähitellen käydään vessassa (ennen ulosmenoa)
– lapsilta odotetaan pitkäjännitteistä leikkiä, mutta silti aikuinen voi keskeyttää leikin vessatuksen vuoksi

Otetaan leluja niin vähän, että jaksetaan siivota
– Jos pitää leikkiä valitessa miettiä loppuksi tulevaa siivousta, ei leikki voi olla kovin luovaa

VAIN YKSI LEIKKI KERRALLAAN?

Aikuisen roolia pohtiessaan tiimit päätyivät keräämään leikkiä estäviä sääntöjä, tarkoituksenaan tietoisesti kyseenalaistaa mahdollisimman monta. Säännöistä on keskusteltu, mielipiteitä on perusteltu ja lopulta valittiin leikkiä eniten rajaavat ja estävät säännöt.

Ne tuntuivat kaikki olevan aikuisen mukavuudenhalua turvaamaan luotuja. Havaitimme, että usein aikuisen ennakointi toiminnassa ulottuu niin pitkälle, että lopulta siitä muodostuu este itse toiminnalle, erityisesti leikille.

Menetelmät jotka alun perin kehitettiin helpottamaan leikin valintaa ja sitoutumista leikkiin, muodostuivat lopulta esteiksi leikille ja sen kehitymiselle. Vessajonojen välttämiseksi lapsia käytettiin vessassa kesken leikin, vaikka samaan aikaan painotettiin pitkäkestoisen leikin tärkeyttä. Siivousvastarintaa välttääksemme emme antaneet leikkivälineitä leikkeihin. Aikuisen mieleen ei edes juolahtanut, että auttaakin voisi ja yhdessä siivouskin on hausempaa.

OIVALLUKSET JA LIIKANDUKSET

- Leikinvalintatilanteeseen kehitetyt menetelmät voivat estää leikin kehittymistä
- Leikkiympäristön valinta vaikuttaa rajoittamisen määrään, esim. metsässä leikittäessä rajausta esiintyy selvästi vähemmän.
- Ohjatussa leikissä aikuisen rooli leikin rikastajana kasvaa
- Ohjatussa leikissä sosiaalisten taitojen harjoittelu on systemaattisempaa

POHDITTAVAKSI

- Leikin kuuluisi olla luovaa, miksi tarvitaan sääntöjä? Voisivatko säännöt koskeakin vain aikuista?
- Pohtikaa työyhteisössä turhia sääntöjä, jotka estävät leikin kehittymisen.
- Pohtikaa, miten aikuinen voi omalla toiminnallaan ja asenteellaan edistää lasten leikkejä.

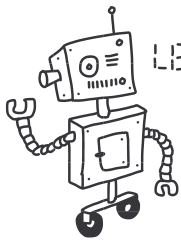

Usein leikkeihin jakautumisen tilanne kuulostaa tältä

No niin lapset!

Välipalan jälkeen leikin taikaa ... tai katsotaan nyt sitten paljonko meillä on aikaa ... Ensiksi mietitään semmoinen homma, että siivous ei olisi mahdotonta. Eikä sitten sekoiteta leluja, kun voidaan ihan yksi laatikko valita. Miten ne elukat ja palikat edes liittyy toisiinsa?! Kyllä se nyt on parempi vain yksi leikki valita. Sitten ... kavereista pari juttua ... aina ei tarvitse parasta tuttua. Nyt voisi parit kaverit taas vaihtua, niin alkaisi paremmin leikit sujua. Jotkut leikkii niin usein yhdessä, tänään heille löytyy uusi ystävä. Ja huomio ... sisäleikistä lähtee melua nolla, muuten ei kestä täti olla. Kivan leikin välissä, on hyvä vessassa käväistä, ettei ulos lähteissä tuu kovaa ves-sarysistä ...

Nyt on uloslähdön aika ja kaikki alkaa siivota. Toivottavasti ette ottaneet mitään turhan isoa. Yritin kyllä sanoa, että älä noita kaikkia lattialle kaada, nythän sun pitää yksin ne takas tohon laatikkoon saada. Nyt kun on kaikki tavarat paikallaan, voitte uloslähtöä odottaa ... Turha sitten ulkonakaan mielin määrin leluja varastosta on roijata, johan teitä tunnin päästä alkaa vanhemmat hakea.”

LEIKITÄÄN!

Leikkihetken laulu

säv./san. Janne Myllylä

D A7 D A7 D Em/G A7 D A7 D

1. On leik - ki - bet - ki ver - ra - ton. (Sa - ral - la) täs - si (robot - ti) on. Nyt
2. On leik - ki - bet - ki ver - ra - ton. (O - maril - la) täs - si (nal - le) on. Nyt
On - leik - ki - bet - ki ver - ra - ton. Täs - si kaik - ki le - lot on. Nyt

5 G A7 Hm A7 D A7 D A7 D

jouk koon tois - ten le - lu - jen san (Su - ra) lait - ta (robotin) sen.
jouk koon tois - ten le - lu - jen san (O - mar) lait - ta (nal - len) sen.
yh - teis - leik - ki al - kaa voi, kun vie - lä tä - mä lau - lu soi.

13 1. D A7 D

(Se - ran robot - ti) leik - kiin val - miit on!

20 2. D A7 D

(Se - ran robot - ti) (O - marin nal - le) leik - kiin val - miit on!

27 3. D A7 D

(Se - ran robot - ti) (O - marin nal - le) () leik - kiin val - miit on!

Leikkihetken laulussa lapset voivat itse valita yhden päiväkodin lelun tai esimerkiksi lelu päivänä tuoda yhden oman lelun.

Jokaiselle lapselle lauletaan oma säkeistö. Säkeistön loppuksi lapset tuovat lelunsa vuorotellen esimerkiksi penkille, johon ne voidaan laittaa järjestykseen. Laulun B-osassa muistellaan minkä lelun kukin lapsi on tuonut. Mitä pidempi "lelujono" on, sitä haastavammaksi tehtävä muuttuu.

VINKKI

Laulua voi hyödyntää leikki-ryhmien muodostamisessa.

Tillinmäen päiväkoti, Espoo

YHTEISLEIKKI HAASTAA JA YLLÄTTÄÄ

Toimivaa yhteisöllisyyttä päiväkotimme arkeen kaikille lapsille ja aikuisille!

Ajatukset siitä, mitä yhteinen toiminta oikein olisi, olivat moninaiset. Näkemykset lasten leikistä ja aikuisen osallisuudesta siihen poikkesivat sen verran toisistaan, että aihe vaati useammankin pedagogisen ajatusmittelön. Oman haasteensa laajempaan yhteistoimintaan toi se, että päiväkodissamme oli alusta saakka integroidun ryhmän lisäksi joka ryhmässä lapsia, joille irtautuminen omasta tutusta toimintaympäristöstä tuntui ylitsepääsemättömän työläältä. "Miten tuen lasta leikkiin pääsyssä? Miten autan häntä leikkimään toisten kanssa? Mikä on minun roolini lapsen leikissä?". Isoja kysymyksiä, jotka vaativat isot pohdinnat. Tuntui mielekkäältä ajatukselta, että ensin saatetaan kunkin tiimin oma toiminta vankalle pohjalle. Jokaisen tiimin toiminta on omanlaistaan jo lasten taitojen ja tarpeiden erilaisuuden vuoksi. Ne arimmatkin lapset saivat rauhassa oppia kohtaamaan laajenevaa toimintaympäristöä.

Nyt olemme valmiita koko päiväkodin yhteisille leikki- ja liikuntatuokioille!

Päiväkodin yhteiset laulutuokiot olivat jo entuudestaan monelle aikuiselle tuttu yhteistoiminnan muoto. Tämä oli lähtökohtana, kun suunnitelimme päiväkodin yhteisen leikkipäivän, jonka toteutamme kerran kuussa päiväkodin salissa. Siirrämmme sinne leikkivälineitä kaikista päiväkodin ryhmistä kulloisenkin teeman mukaan. Suunnittelemme teemat syksyllä toimintavuoden alussa pidettävällä suunnittelupäivällä. Leikkipäivät salissa ovat olleet mieluisia niin lapsille kuin aikuisillekin. Leikkimään menään ilman etukäteisaikataulua ja se on toiminut hyvin.

Kohtaus I

Aikuinen menee pienen porukan kanssa saliin ja on siellä ollut joskus isompikin leikkijoukko. Lapset hyvin luontevasti istahtavat mieluisan leikin äärelle riippumatta siitä, onko vieressä entuudestaan tuttu vai hieman tuntemattomampi lapsi. Mukavia kaverihetkiä olemme todistaneet, kun kaksi ennestään toisilleen tuntematonta lasta aloittavat yhteisen leikin! Näissäkin leikkihetkissä on aikuisen rooli ollut hyvin moninainen. Toinen lapsi

tulee leikkiin luontevasti ja ennakkoluulottomasti, toinen tarvitsee aikuista rohjetakseen tulla yhteiseen tilaan. Rohkaisu on kantanut hedelmää, sillä ne arimmatkin lapset ovat omin pienin askelin osallistuneet yhteistoimintaan. Näin ainakin olemme tulkinneet ne sanattomat, tyytyväisenoloiset hymyt yhteisen leikin äärellä.

Yhteisleikin haasteet

Pieniä, arkisia takkujakin on matkan varrella ollut. Leikkien poissiivoaminen leikkipäivän päätteeksi tuntuu työläältä aina toisinaan, joten selkeämmät yhteiset linjaukset lienevät paikallaan. Jotkut leikit ovat pidempikestoisia ja vaativat enemmän aikaa kuin mitä aamupäivä tarjoaa. Leikkijöitä on jouduttu hoputtamaan, jotta seuraavat leikkijät pääsevät aloittamaan. Joudumme miettimään jokaisen leikkiteeman kohdalla tarkemmin sen toteutusta ja resursseja. Muutoin jatkamme tätä mukavaa, jo perinteeksi muotoutunutta toimintaa.

Yhteistä liikkumista

Ideoimme myös päiväkodin yhteiset liikuntatapahtumapäivät, jotka ovat nekin mukavasti juurtuneet toimintakulttuuriimme. Näiden tapahtumien pääpaino on liikunnassa leikkimieltä unohtamatta. Kukin tiimi vuorollaan suunnittelee kerran kuussa toteutettavan liikuntatapahtuman. Tiimi miettii itse teeman; se on joko ryhmässä jo muutoinkin toteutettava aihe, vuodenaikaan liittyvä tai ihan mitä vaan. Tapahtumat on suunniteltu pääsääntöisesti päiväkodin pihalla toteutettavaksi, mutta olemme myös seik-

kailleet lähimetsässä, viereisellä urheilukentällä ja sisällä. Liikuntapäivä on etukäteen aikataulutettu, joten joukkojen siirto sujuu yllättävänkin mutkattomasti. Jokainen tiimi mietti tietenkin tykönänsä, miten oman ryhmän lasten kanssa edetään. Ja meidän aikuisten tulee muistaa, että asioita voi tehdä niin monella tapaa; haittaako se oikeasti ketään, että uima-altaasta palikoiden noukkimisen sijaan eräs aikuisen tukea enemmän tarvitseva poikanen päättää istahtaa keskelle allasta ja suurella riemulla roiskutella vettä ympärilleen? Ei haittaa.

Kysyttäessä lapsilta, mitä mieltä he ovat aikuisen mukanaolosta leikissä, vastasivat he tähän tapaan:

- joo, kivaa, aikuinen voi keksiä jotain, mitä lapsi ei keksi
- hyvä, aikuinen vahtii että kukaan ei kiusaa, se auttaa mua
- ne tulee mukaan, että lapsilla on haus Kempaa
– tai sanottomasti tiukka ote aikuisen kädestä, pään nyökkäys ja kohti leikkiä

Me aikuiset olemme toimintaa kehittäessämme todenneet, että aikuisen mukanaolo leikissä on pelkästään mukavaa niin lapsille kuin aikuisillekin. Herkällä otteella havaitsemme lapset, jotka tarvitsevat aikuisen osallisuutta hieman enemmän. Ja kuinka palkitsevaa on huomata, että suuresakin joukossa jokainen lapsi on omaan tahtiinsa löytänyt sen oman pienen leikkisopukan eikä aikuisen tarvitse enää olla niin tiiviisti kyljessä kiinni.

POHDITTAVAKSI

- Kaatuuko idea päiväkodin yhteisestä leikkipäivästä pikkuasioihin kuten lelujen pois korjaamiseen? Haittaako, jos leluja pois korjattaessa saakin eri lelut takaisin ryhmään kuin mitä sinne vietiin?
- Milloin aikuisen tulee ohjata lasta leikkiin/leikissä ja milloin vetäytyä pois? Aikuinen tarvitsee sensitiivisyyttä havaitakseen millaiseen rooliin häntä kulloinkin tarvitaan. Voiko tällaista herkkyyttä oppia vai onko se luontaista?

Jarmo Lounassalo, projektipäällikkö, VKK-Metron projektiryhmän jäsen, Vantaa

”KYLLÄ LASTEN KANSSA PÄRJÄÄ KUNHAN OTTAA HEIDÄT MUKAAN HOMMIIN!”

Vantaalla on VKK-Metron lisäksi kehitetty leikkiä kolmena vuotena varhaiskasvatuksen painopisteenä. Myös Opetushallituksen rahoittamassa hankkeessa havainnoimme leikkiä videoinnin avulla. Yhdeksi havainnoinnin todistusvoimaisista helmistä muodostui puolitoistavuotiaan pojan autonkorjausleikki. Parin minuutin videopätkässä nuorimies ryhtyy korjaamaan kasvattajan innostamana autoa.

1 Olisiko autosi mennyt Rikki? Pitäisikö sitä korjata?” kysyy kasvattaja ja pojan nyökkäyksen jälkeen ehdottaa: ”Haetko työkaluja?”

2 Poika hakee painemittarin sanoo pzzz ja ilmeisesti tankkaa bensiiniä tai lisää renkaiisiin ilmaa.

3 Seuraavaksi hän palauttaa mittarin, ottaa aidon jakoavaimen.

4 Poika palaa auton luokse ja koputtelee sitä jakoavaimella.

5 Hän palaa työkalujen luokse, ottaa toisentyyppisen avaaajan ja pudottaa maahan kuullakseen metallin terävän kilahduksen. Katsoja havahduu, että sama tapahtui myös jakoavaimen kohdalla. Onko mahdollista, että puolitoistavuotias lapsi testasi työkalun aitouden – muovityökalut eivät kelpaa eivätkä kilahda???

6 Poika palaa koputtelemaan autoa ja nostaa istuimen ja nakuttelee istuimen alta. Onko kyseessä konepellin nostaminen ja moottorin korjaaminen?

Lyhyt videopätkä on monessa mielessä mielenkiintoinen. Puolitoistavuotiaan leikissä erilaiset auton korjaamiseen liittyvät leikkiteot muodostavat toimintojen ketjun. Leikin monivaiheisuus on harvinaista tässä iässä. Mihin kokemuksiin leikkitaidot perustuivat? Henkilökunta haastatteli vanhempia ja sai kuulla isoisän ottavan pojan mukaan autotallille huoltamaan autoaan.

7 Lapsella on valtava imu matkia kaikkea, mitä aikuiset hänen ympärillään tekevät.

8 Keittiön roskien siivous ja viikonlopun lehden selaus ovat asioita, joita pitää kokeilla tarkemmin.

Video ja artikkeliin liitetyt kuvat kertovat vahvalla tavalla mallien merkityksestä pienten lasten leikin kehittymiselle. Leikissä lapset jäsentävät kokemuksiaan ja tutkivat ympäristönsä aikuisten toimintaa – auton korjaamista, siivoamista ja lehden lukemista.

9 Puolitoistavuotias osallistui isänsä kanssa nastarenkaiden laittamiseen äidin pyörään. Homma sujui hyvin.

10 Myöhemmin ulkoiltaessa poika osoitti isoisänsä auton renkaan venttiiliä sanoen "Pfsssiit".

Polkupyörän renkaiden vaihtaminen oli mielenkiintoinen tapahtuma. Renkaasta piti päästää suhisten ilmat pois, poistaa kesä-

renkaat ja laittaa tilalle nastarenkaat. Lapsen kanssa homma hidastuu, mutta toimii kyllä kun antaa lapselle tilaa ja opastaa rinnalla työskentelyä mallia näyttäen. Lapset eivät vain matki aikuisten toimintaa, vaan mielenkiintoisella tavalla ja oleelliseen tarttuen muuntavat näkemäänsä.

Vanhemmilta kysyttäessä hän ei ollut koskaan ollut mukana tarkastamassa auton renkaiden paineita. Auton vanteesta törröttävä venttiili liittyi lapsen päässä ilmeisesti polkupyörän renkaan vaihtoon ja tyhjenevän renkaan venttiiliin siihenään. Pienen lapsen kyky yleistykseen ja rinnastukseen on huikea. Aluksi kaikki nelijalkaiset ovat hauvoja, mutta eriytyvät hauvoiksi, pupuiksi ja kissoiksi. Leikki ja kielen kehittyminen luovat pohjaa lapsen itsenäiselle ja jäsentyneelle toiminnalle. Leikissä lapsi on osaamisessaan päätään pidempi, kuten Vygotsky on asian ilmaissut.

"Kyllä lasten kanssa pärjää kunhan ottaa heidät mukaan hommiin!" totesi eräs tuttu aikanaan, kun muut vanhemmat valittelivat elämän hankaloituneen pienten lasten myötä. Totta, mutta tämä vaatii vanhemmilta oivalusta ja kärsivällisyyttä. Erityisen tärkeää on ottaa lapset mukaan yhdessä tekemiseen, sillä tekemisen seuraamisen kautta lasten kokemukset elämästä karttuvat ja syvenevät. Kokemukset puolestaan siirtyvät leikkiin, joka on lapsen kehityksen keskeinen areena.

Kokemukset leikin rikastuttajana

1. Lapset tarvitsevat leikkiensä pohjaksi kokemuksia.
2. Arjen elämä ja lähiympäristö on kokemusten keskeinen lähde.
3. Aikuisten on osattava avata lapsille arjen toimintoja ottamalla lapset mukaan sopivalla tavalla arjen askareisiin. Ihmisten toiminta kiinnostaa lapsia eniten.
4. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan on osattava välittää vanhemmille leikin merkityksellisyys ja lasten osallisuuden tärkeä rooli arjen töissä.

Leikkihavainnointiohjeisto VKK-Metron sivuilla:

VKK-Metron sivulla on havainnointiohjeet lasten leikistä liittyen mm. leikkivälineisiin, rooleihin, leikkitekojen ketjuuntumiseen ja tilan käyttöön.

Kilon Päiväkoti, Espoo

AIKUISEN JA LASTEN YHTEISLEIKKI LISÄÄ AIKUISEN LAPSITUNTEMUSTA

Kilon päiväkodin leikin kehittämistyössä on erityisesti huomioitu tuen tarpeiset lapset. Toisessa integroidussa ryhmässä järjestimme muun muassa kahden viikon mittaisen intensiivisen leikkijakson. Periodin aikana lapsituntemus lisääntyi huomattavasti ja lasten ryhmäytyminen edistyi. Toisessa integroidussa ryhmässä leikkiryhmät jaettiin niin, että jokaisessa ryhmässä oli mukana tukea tarvitsevia lapsia. Aikuisen rooli painottuikin usein integroiduissa ryhmässä leikin kannatteluun. Alussa leikkituokiot muistuttavat vuorovaikutusleikkejä, joissa aikuinen mallittaa ja joissa opitaan sosiaalisia taitoja. Toiset ovat ohjaajia ja toiset mukana leikkijöitä.

Alle kolmevuotiaiden ryhmässä leikkiryhmät teemoitettiin kissa-, matkailu- ja lääkärileikkiin. Leikkivälineiden käyttö kehittyi aikuisen mallin avulla. Lapset oppivat huomioimaan toisia lapsia paremmin, vaikka yhteisleikki ei vielä onnistunutkaan. Yli kolmevuotiaiden ryhmässä eri I asten leikit ovat saattaneet myös yhdistyä laajemmaksi leikkimaailmaksi.

Papukaijan etsintä

Esiopetusikäisten keskuudessa toteutettiin yhteinen satuseikkailu, kadonneen papukaijan etsintä. Ryhmässä oli lasten välisiä kahnauksia, papukaijakäsinukkeä käytettiin leikeissä kiusanteossa, lintu nokki lapsia ja hajotti rakennelmia. Ensin päätettiin laittaa tuhma papukaija häkkiin, josta se yllättäen katosi. Lapset arvelivat että papukaija olisi kadonnut huonon kohtelun vuoksi tai kyllästynyt kun ei ollut tuoretta ruokaa. Papukaija jätti vihjeitä; sulkia, munia ja erilaisia tehtäviä. Lasten kiinnostuksen pohjalta ideoitiin erilaisia matemaattisia, kielellisiä ja pohtimista ja yhteistoimintaa vaativia tehtäviä,

samalla tutustuttiin uuteen eskarirakennukseen, sen kellariin, vinttiin ja mahdollisia salakäytäviä etsittiin.

Yhteinen projekti lähti elämään edelleen ja papukaija vieraili jokaisen lapsen kotona viikonlopun ajan. Papukaija pääsi mukaan konsertteihin, Linnanmäelle, jalkapalloharjoituksiin, hampurilaiselle, jopa Tukholman risteilylle, jossa Karolina-papukaija matkasi eskarilaisen ystäväperheen äidin laukussa. Se nostettiin esille kuninkaanlinnassa, ravintolassa jne. Papukaijan seikkailuja dokumentoitiin valokuvaamalla, piirtämällä ja kertomalla tarinoita papukaijan mukana kulkevaan vihkoon. Papukaija on tullut koko ryhmälle tärkeäksi ja on auttanut paljon ryhmän yhteishengen parantamisessa ja myös lasten perheet ja harrastukset ovat tulleet tutuksi ja tärkeiksi.

OIVALLUKSIA JA LIIKAHDUKSIA

- Alussa vahvasti ohjattujen leikkituokioiden jälkeen myös enemmän tukea tarvitsevat lapset pääsevät helpommin mukaan toisten lasten kanssa itseohjautuviin leikki-tilanteisiin.
- Leikissä mukana oleminen on oikeasti oikeaa työtä.

POHDITTAVAKSI

- Mistä asioita tiimin jäsenten pitää sopia, jotta aikuisen intensiivinen osallistuminen lasten leikkiin onnistuu?
- Mihin leikeissä voit vaikuttaa ?
- Mihin leikissä et voi vaikuttaa?

Leikkipuisto Mustakivi, Helsinki

KOHTAAMINEN KLO 12.15–13.30 VOI PELASTAA PÄIVÄN

Lähtötilanne

”Kiire ja kohtaamattomuus luo lisää kiirettä ja kaaosta sekä haittaa leikkiä ja hyvinvointia”

Leikkipuistotoiminta on avointa toimintaa ja välillä tämä valinnanvapaus ja avoimuus luo levottomuutta ja katkonaisuutta toimintaan ja leikkiin. Lapset saapuvat eri aikaan koulusta puistoon, heille on tarjolla monenlaisia tekemistä, mutta monesti koululaisten on ollut vaikeaa valita ja keskittyä leikkiin ja tekemiseen. Etenkin erityislapsilla, joita leikkipuistosamman on paljon, on usein haasteellista toimia tilanteissa, joissa heillä on paljon päätösvaltaa eikä valmiiksi määrättyjä selkeitä rajoja ole.

Huomasimme, että haaste liittyi lasten puistoon saapumisiin, niiden eriaikaisuuksiin. Koimme, että välillä lapset tulivat nähdyksi vasta kun tekevät jotain ei-sallittua. Silloin ensikohtaaminen leikkipuiston aikuisen kanssa oli väistämättä negatiivinen. Myös työntekijöillä on ollut epäselvyyksiä työnjaosta nopeasti muuttuvissa tilanteissa, on kyllästytty siihen, että päiväohjelma toistetaan moneen kertaan lapsille. Monesti siirtymis-

tilanteet ovat olleet äkinäisiä, leikille ei ole aina jäänyt tilaa tai leikki ajautui villiksi, joskus jopa tappeluksi. Näihin haasteisiin haluttiin ja saatiin muutosta.

Mikä muuttui?

- Työntekijöiden viikkosuunnitelmaan on lisätty ”vastaanottajavuoro”. Aikuinen ottaa vastaan koululaisia portilla/välikössä, kyselee päivän kuulumiset ja ohjaa eteenpäin iltapäivässä. Koululaiset kohdataan heidän tullessaan, näin vältetään epätietoisuutta ja epävarmuutta, joka osaltaan toi aiemmin levottomuutta ja mahdollisti riitatilanteita. Koululaisten toiminnassa on annettu tilaa vapaalle leikille, sitä osataan kehittämissä myötä arvostaa enemmän, työntekijät ovat oppineet lisää leikin tärkeydestä ja merkityksestä. Lisäksi teorian tieto on vahvistanut ammattitaitoa. Koululaisten kohtaamisessa ja vastaanottamisessa on menty eteenpäin; Viikkosuunnitelmaan on lisätty vastaanottajavuoro, aikuinen ottaa koululaisia vastaan portilla tai välikössä ma-pe klo 12.15–13.30. Tämä on toiminut hyvin ja luonut hieman enemmän selkeyttä lasten päivään. Tavoitteena on, että saadaan kohtaamisesta vielä enemmän vuorovaihteista ja osallistavaa. Lapsi saa itse vaikuttaa päivänsä kulkuun.

LIIKANDUKSET JA OIVALLUKSET

Draamatyöpajat

- Leikkipuiston hehtisessä arjessa on ollut hienoa löytää sellaista mieluista tekemistä, johon vilkkaat ja menevät lapset ovat jaksaneet hyvin keskittyä.
- Lapset pääsevät osallistumaan ja tuottamaan itse, se on tuonut selkeästi lisää innostusta ja draamatuokioista on tullut suosittuja.
- Kiinnostavaa on ollut se, miten vilkkaat lapset jaksoivat keskittyä ja vastata kysymyksiin. Lapsilta tulee myös tosi hyviä oivalluksia monesta teemasta.
- Ohjaajat ovat kokeneet, että tästä on ollut koululaisille, etenkin monelle levottomalle erityislapselle suurta hyötyä. Leikin ja teatterin avulla on päästy käsittelemään aiheita syvältä ja lapset ovat tuoneet esille herkkiäkin omakohtaisia kokemuksia ja sanoittaneet tunteitaan. On saatu käydä rauhassa läpi tärkeitä tilanteita monelta eri näkökulmalta ja herätelty empatiakykyä.
- Mielenkiintoista tässä työskentelyssä on ollut aikuisen rooli ”katsojana” ja tarkkailijana. Näin ollaan päästy kuulemaan ja näkemään myös sellaisten lasten leikkiä läheltä, joita ei yleensä tule nähdyksi; vähän ujommat/vetäytyvät lapset ovat saaneet enemmän tilaa ja ääntänsä esiin ja toisaalta hyvin vilkkaat ja menevät lapset ovat saaneet erilaisen roolin näissä tuokioissa.

Koululaisten osallisuuteen panostaminen

Toivekartta: Leikkipuiston seinällä on koululaisia varten ripustettu toivekartta, johon koululaiset ovat syksyn alusta asti voineet joko kirjoittaa tai piirtää omia toiveitaan. Toivelistalta on myös poimittu aiheita koululaisten kokouksiin.

Koululaisten kokoukset: Koululaisten kokoukseen kokoonnutaan viikoittain, siinä vaihtuvat aiheet ovat useimmiten koululaisten itse esille ottamia ja välillä ohjaajien valitsemia, esimerkiksi turvallisuusviikolla käytiin läpi myös turvallisuusaiheita ja myöhemmin viikolle osuvaa poistumisharjoitusta.

Alkusyksystä kokous pidettiin ulkona uima-altaalla ja ilmojen kylmetessä siirryttiin sisätiloihin isoon huoneeseen. Kokouksen alussa valitaan aina sihteeri ja puheenvuorot vaihtuvat vihreätä pikkupalloa heittämällä.

Apuohjaajat: Yhtenä koululaisten kokouksen kohokohtana on ollut apuohjaajien valinta. Apuohjaajat arvotaan halukkaista ja valittujen nimet kirjoitetaan seinällä olevaan apuohjaajalistaan, he saavat päälleen apu-ohjaajaliivit sekä yhden avaimen, jota vuorotellaan kahden apulaisen välillä. Avaimella pääsee peli ja leluvarastoon, josta apu-ohjaajat lainaavat muille koululaisille pelejä ja leluja panttia vastaan. Apuohjaajat auttavat viikon mittaan ohjaajia myös muissa pienissä työtehtävissä, kuten välipalan esille laitossa, elokuvahetken valmistelussa sekä lelujen keräämisessä.

POHDITTAVAKSI

- Millä muulla tavoin lapset saisivat vielä enemmän äänensä kuuluviin?
- Miten varmistettaisiin, että kahdenkeskiseen kohtaamiseen on enemmän aikaa käytettävissä?
- Miten olisi mahdollista vielä enemmän tukea lasten omaa leikkiä?
- Voisiko draamatyöskentelyä hyödyntää laajamittaisemmin muussakin toiminnassa?

Forum-teatteri

Ohjaajat kertovat ja esittävät tarinan Forum-teatteri-idealla. Tarinaan sisältyy ongelma / konflikti / ratkaistava asia.

Kerttu on lähdössä päiväkotiin. Aamu on kiireinen, eikä lempilelua löydy mukaan. Äiti puhuu työpuhelua, ehtii tuskin halata hyvästiksi. Kaikilla lapsilla on jo leikit, hoitaja on liian kiireinen ohjaamaan mukaan leikkiin. Kerttu yrittää liittyä useampaan leikkiin, mutta leikit ovat jo ”täynnä”. Lopulta Kerttua alkaa ärsyttää ja hän rikkoo Nallen leikin.

- Tarinan jälkeen kerrataan tapahtumat ja laitetaan Kerttu ”kuumaan tuoliin”. Tässä kohtaa sana on vapaa, osallistujat saavat kysyä Kertulta, tehdä huomioita, neuvoa jne. etsien uutta tapaa toimia. Ohjaajat johdattelevat miettimään tunteita, syitä, seurauksia. Työpajatoiminnan alussa ohjaaja vastaa Kertun puolesta, myöhemmin myös lapset oppivat ”Kuuma tuoli” -menetelmän.
- Osallistujat saavat kertoa omia kokemuksiaan samankaltaisista tilanteista.
- Osallistujat saavat valita roolihahmot ja esittävät tarinan uudelleen, uudella tavalla. Millaisia vaihtoehtoisia toimintatapoja/tarinoita voi syntyä.
- Ohjaajat observeivat lasten tarinaleikin, ja tekivät muistiinpanoja. Lopuksi voidaan tehdä yhteenveto tarinaryhmän kanssa.

HAVAINTOJA

- Lapset osasivat samaistua Kertun tunteisiin, antoivat hyviä neuvoja hänelle.
- Yksi lapsi kertoi oman kokemuksensa ensimmäisestä päivästä puistossa (miten jännittävää oli ollut).
- Kiireinen/välinpitämätön ohjaaja sai loistavia kommentteja.
- Koululaisten neuvokkuus, ratkaisukyky ja toisen kokemaan samaistuminen (ainakin esityksessä) ilahdutti.

...kotiin.

...kotiin, jossa on mukava
...kotiin, jossa on mukava
...kotiin, jossa on mukava

...kotiin, jossa on mukava
...kotiin, jossa on mukava
...kotiin, jossa on mukava

...kotiin, jossa on mukava
...kotiin, jossa on mukava
...kotiin, jossa on mukava

Ankkalammen päiväkoti, Vantaa

ONGELMAT RATKAISTAAN AGENTTIKOULUSSA

– parhaat jutut syntyvät, kun aikuinen on täysillä mukana tässä ja nyt

Toimintayksikön varhaiskasvatussuunnitelmassa tärkeitä arvoja ovat välittäminen ja innovatiivisuus. Välittäminen tarkoittaa arjessa mm. herkkyyttä kuunnella lasta ja kunnioittaa lapsen ajatuksia ja tarpeita. Innovatiivisuus antaa luvan kokeilla uusia ideoita arjessa, mutta se antaa myös luvan erehtyä. Innovatiivisesti olemme lähteneet mukaan myös leikin kehittämiseen.

Leikin kehittämisessä olemme huomanneet, että kun aikuinen on aidosti läsnä, leikki ei keskeydy. Tämä vaatii aikuiselta heittäytymistä mukaan. Kun aikuinen on mukana tässä ja nyt, havainnointi helpottuu ja aikuiselle tulee mahdollisuus nähdä milloin riehumiseltakin näyttävä leikki on järjellistä. Aito läsnäolo leikissä antaa myös mahdollisuuden ennakoida tilanteita haastavasti käyttäytyvien lasten osalta.

OIVALLUKSET JA LIIKAHDUKSET

- Esiopetusryhmässä haluttiin oppia leikin keinoin. Myös ongelmanratkaisua ja yhteistoiminnallisuutta haluttiin lisätä. Syntyi idea Agenttikoulusta, jossa lapset selvittävät pienryhmissä Vantaan Agenttikoulusta lähetettyjä ongelmia/pulmia. Agenttikoulu on leikillinen ja toiminnallinen kokonaisuus, jonka avulla harjoiteltiin kielellisen tietoisuuden taitoja.

- Leikin juonen mukaisesti ryhmän opettajat olivat valmistuneet agenttikouluttajiksi Vantaan Agenttikoulusta ja eskareista koulutettiin esiopetusvuodenaikana agenteja.
- Agenttikoulu pienryhmät kokoontuivat kerran viikossa, jokainen tuokio rakentui saman rungon mukaisesti: Agenttikoulusta tuli kirje, jossa oli jokin ongelma, joka lasten täytyi yhdessä ratkaista. Jokaisella tuokiolla opittiin yhdessä jokin äänne, tavu tms. käsite. Agenttikoulutuokiolla oli myös toiminnallinen osuus, jossa lapset ratkaisivat ongelman yhdessä tai käyttivät juuri opittua taitoa (esim. valokuvasuunnistus tms.). Lopuksi teimme kirjallisia tehtäviä ja kotiin sai halutessaan vapaaehtoisien kotitehtävän.
- Agenttileikkituokioita oli kauden aikana 16. Maaliskuun lopulla saimme Agenttikoulun päätökseen ja 18 uutta agenttia valmistui Sudenkorentojen agenttikoulusta. Into ja riemu oli valtava, kun jokainen sai omilla agenttisalanimillä ja kuvilla varustetut agenttikortit käsiinsä.
- Agenttikoulu osoittautui huikeaksi menestykseksi. Lapsilla ja aikuisilla oli hauskaa ja innostus säilyi koko syksyn, talven ja kevään läpi. Agenttikoulut olivat aina odotettuja päiviä ja palaute lapsilta ja vanhemmilta oli kannustavaa. Toteutus vaati aikuisilta kykyä heittäytyä mukaan leikkiin. Lapset ja aikuiset olivat innostuneita oppijoita!

Lasten kommentit:

"Outo jollain tavalla, muuten kuitenkin hauska.

Tykkäsin mä niinku kuitenkin."

"Maailman paras juttu, no se kirjainten oppiminen ja arvoitukset oli kivoja. Siit oppi kyl aika paljon. Ne tais olla jotain feikkijuttuja, mut ei se haittaa, kivaa oli."

Olemme ajatelleet, että agenttikoulua voisi halutessaan jatkaa ja laajentaa ihan mihin oma tai tulevien eskareiden kiinnostus kohdistuukaan.

POHDITTAVAKSI

Mitä aikuinen voi oppia olemalla läsnä lasten leikeissä?

2 TABLETTEJA JA

KISSOJEN PESIÄ

Pädi, pädi

säv./san. Janne Myllylä

D A7

1. Pä-di, pä-di, pä-di, pä-di, näy - tä mul - le mil - lai-nen ku - va tu - lee ruu -
2. Pä-di, pä-di, pä-di, pä-di, näy - tä mul - le kak - si ku - vaa _____ ruu -
3. Pä-di, pä-di, pä-di, pä-di, näy - tä mul - le kol - me ku - vaa _____ ruu -
4. Pä-di, pä-di, pä-di, pä-di, näy - tä mul - le nel - jä ku - vaa _____ ruu -
5. Pä-di, pä-di, pä-di, pä-di, näy - tän sul - le mis - tä ot - tai - sit kuvan

8 G A7 D A7 D

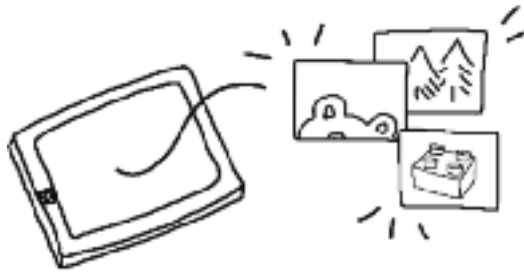

dul - le. Mi - nä sit - ten ker - ron sul - le mi - tä ku - vas - sa on.
dul - le. Mi - nä sit - ten ker - ron sul - le mitä yhteis - tä ku - vis - sa on.
dul - le. Mi - nä sit - ten ker - ron sul - le pie - nen ta - ri - nan.
dul - le. Mi - nä sit - ten las - ken sul - le mon - ta - ko ku - vaa näin.
mul - le. Kaik - ki sit - ten ar - vata - voi _____ mis - tä ku - va on.

1. Säkeistö

Ota kuvia tablet-tietokoneen kuvaohjelmalla esimerkiksi lapsille tutuista paikoista, esineistä, henkilöistä tai asioista, joita olette yhdessä ihmetelleet. Säkeistön jälkeen tablet-tietokoneelta katsotaan kuva ja mietitään yhdessä mikä/mistä se voisi olla.

VINKKI Jos kuvatut paikat tai esineet ovat saavutettavissa, voidaan laululla myös leikkiä valokuvasuunnitusta ja säkeistön jälkeen etsiä se paikka/esine, mistä kuva on otettu.

2. Säkeistö

Ota tätä säkeistöä varten kaksi peräkkäistä kuvaa, joissa on jotain yhteistä (esimerkiksi sama esine, saman väriset esineet jne.) Säkeistön jälkeen pohditaan mitä yhteistä kuvissa on.

VINKKI Vanhempien lasten kyseessä ollessa kuvat voivat olla myös KIM-leikkityyppisesti kuvia esineryhmästä, jossa toisessa kuvassa jokin esineistä on poistettu.

3. Säkeistö

Ota kolme kuvaa, joista muodostuu tarinallinen kokonaisuus esimerkiksi siten, että ensimmäinen kuva on tarinan lähtötilanne, toinen kuva tarinan varsinainen tapahtuma ja kolmas kuva tarinan päätös.

VINKKI Kuvat voivat olla myös sosiaalisista tilanteista, jolloin laululla voidaan herätellä pohtimaan esimerkiksi sosiaaliseen vuorovaikutukseen, hyviin tapoihin, monikulttuurisuuteen tai ryhmässä toimimiseen liittyvää keskustelua.

4. Säkeistö

Lasketaan pädiltä löytyviä kuvia.

VINKKI Voit kuvata myös numeroita, jolloin kuva kertoo myös itsessään monesko kuva on. Kuvissa voi olla myös kuvaa vastaava määrä samoja esineitä. Esimerkiksi kuvassa 1 on 1 legopalikka jne.

5. Säkeistö

Lapset voivat itse ottaa tai osoittaa mistä haluaisivat ottaa kuvan tablet-tietokoneella.

Säkeistön jälkeen muut ryhmässä voivat arvata mistä tai kenestä kuva on.

VINKKI Lapset voivat ottaa kuvia kavereistaan ja näin säkeistöä voidaan käyttää myös tutustumislauluna esimerkiksi toimintakauden alussa.

Sansinpellon päiväkotiki, Kauniainen

TABLETTI VOI RIKASTUTTAA LEIKKIÄ

Tablettien ottaminen mukaan päiväkodin ja ryhmän arkeen toi esiin paljon mielipiteitä ja pohdiskelua sen hyvistä sekä huonoista puolista. Pohdittiin ajan käyttöä tabletin kanssa sekä sen tavoitteellista hyödyntämistä. Päiväkodissa tabletin tarkoitus ei ole pelkästään pelaaminen vaan tabletin käyttöä tulee monipuolistaa ja myös laajentaa leikkiin. Vaatii aikuiselta heittäytymistä ja oman mielen avartamista, jotta teknologiasta saadaan kaikki hyöty irti. Tärkeimmäksi koimme tabletin ennakkoluulottoman käytön. Kysyimme lapsilta miten he yhdistäisivät tabletin ja leikin.

Avataan arki

Aikuisilla tabletti on ollut dokumentoinnin tukena, ja sitä on käytetty myös tukemaan keskustelua vanhempien kanssa. Tabletilla on voitu vahvistaa henkilökunnan kertomia asioita lapsesta ja hänen päivästänsä. Lapset ovat äänittäneet ja kuvanneet omia tarinoita, joita he voivat myöhemmin katsoa. Tämä on koettu mieluisaksi ja hyödylliseksi erityisesti kielellisesti tuen tarpeessa oleville lapsille. Tabletilla on myös pelattu sovelluksia, jotka tukevat lasta muun muassa hahmotuksessa, muistissa sekä hienomotoriikassa.

Että mä käyttäisin vähän niiku mielikuvitusta, Poika, 5v.

Siel on paljon pelejä, nefjejä, musiikkia, Tyttö, 4v.

Mä oikeesti kuvailisin sillä ... no jos pelata, Poika, 3v.

Kattoisin siitä vähän ohjeita ja rakentaisin, Poika, 5v.

Siel on semmosii pelei nii mä pelaan, Poika, 4v.

No jos me leikittäis et tabletti olis mukana et sillä pelattais siinä leikissä esimerkiksi kotileikissä, Tyttö, 6v.

Kahden viikon intensiivisen tablettityöskentelyn avulla lapsi on oppinut tunnistamaan kirjaimet myös ilman tablettia. Tabletti on toiminut oppimisen välineenä ja motivoinnin keinona. On harjoiteltu äänteitä, kirjoitettu kirjaimia, opittu numeroita ja haettu tietoa.

Musiikkituokiolla tabletti avustaa uuden laulun opettelussa sekä äänisatujen ja musiikin kuuntelemisessa. Aikuinen on käyttänyt tablettia dokumentoinnin apuna ja etsinyt sillä vastauksia lapsen esittämiin kysymyksiin. Aikuisen asenne tabletin käytössä on koettu olevan avainasemassa.

Tabletti linkittyy yhä vahvemmin leikkiin

Ideoita ja oivalluksia tabletin käyttöön tulee jatkuvasti. Päiväkodeissa valitsee usein tilan puute, jolloin leikki saattaa keskeytyä esimerkiksi siivouksen takia. Tästä johtuen kokeilemme leikin jatkamista tabletin avulla. Aikuinen kuvaa ensin lasten leikkiä tai lapset kertovat tabletin tallenteelle mitä ovat leikkineet. Kun lapset palaavat leikkiin he saavat katsoa leikin uudestaan ja jatkaa siitä, mihin edellisellä kerralla jäivät.

Tavoitteena on QR-koodirata, jossa lapset kiertävät tablettien kanssa pienissä ryhmissä ja ovat samalla "maailmanmatkalla". Tarkoituksena on tutustuttaa lapset eri kulttuureihin sekä kieliin ja sitä kautta laajentaa lasten leikkiä. Olemme pohtineet myös tutun reissunallan ja tabletin yhdistämistä. Tabletti matkustaisi tällöin kotiin ja lapsi voisi kuvata tekemisiään kotona. Tabletin avulla lapset voivat myös tehdä esimerkiksi omia elokuvia, jossa he itse esittävät ja voivat katsoa sen myöhemmin.

POHDITTAVAKSI

- o Miten tabletti voi rikastuttaa leikkiä?
- o Miten aikuisen asenne vaikuttaa leikkiin ja erilaisiin leikkimuotoihin?
- o Omia ajatuksia ja kokemuksia tabletin käytöstä leikissä?

Päiväkoti Pacius, Helsinki

KISSOJEN PESÄT — MAJOJA NEKIN!

Mietimme mitä leikkejä meillä leikitään, onko joitain leikkejä joita emme ole tarjonneet lapsille ollenkaan. Mitkä leikit soveltuisivat isossa talossa kaikenikäisille ja sekä sisälle että ulos?

Ajattelimme aluksi, että lähdemme tarjoamaan aikuisten aloitteesta lapsille jotain uutta ja päädyimme kokeilemaan majaleikkejä! Yksi ryhmä teki lapsille yllätyksen, muokkasi ryhmän tilaa uuteen uskoon, aikuiset rakensivat yllätykseksi majoja!

Kuinkas kävi? Lapset eivät suuremmin innostuneet!

Otimme askeleen taaksepäin. Lähdettiin miettimään, kyselemään ja havainnoimaan mikä lapsia kiinnostaa? No yhdessä ryhmässä esimerkiksi kissoja. Ja mikäs muu? Kissojen pesät, tavallaan majoja nekin. Näin löysimme punaisen langan omaan kehittämiseemme ja tavoitteeksemme muotoutui leikki- ja oppimisympäristön kehittäminen yhdessä lasten kanssa.

Tämä tuotti aikanaan pieniä ja suurempiakin muutoksia tilojen käyttöön ja leikkipisteisiin sekä ennen kaikkea uudenlaisen otteen lasten aloitteiden huomioimiseen ja esiin saamiseen. Syntyi mm. sirkusprojekti, kerhot ja alle 3-vuotiden ryhmä vaihtoivat tiloja, rakennettiin isänpäiväksi Legolandia. Keräsimme myös tietoa siitä, mitä lapset leikkivät kotona Pikku Ruun avulla. Ruu-orava vieraili kodeissa lasten mukana ja Ruun kirjaan kirjattiin kotona leikittyjä leikkejä.

Pienen askelin aiomme jatkaa myös tulevaisuudessa!

OIVALLUKSET JA LIIKAHDUKSET

- Myös yhden lapsen aloite tai toive voi herättää kiinnostuksen ja innostuksen koko ryhmässä.
- Haastattelut ja lasten kokoukset ovat hyviä keinoja isompien lasten kohdalla tuoda lasten aloitteita esiin. Haastatteluja on toteutettu arjessa, istahdettu alas muutaman lapsen kanssa ja juteltu leikeistä. Kyselyt esimerkiksi mikä on ollut kivaa, mitä muuta päiväkodissa voisi tehdä? Lasten kokouksia toteutettiin 5–6-vuotiaiden ryhmissä n. kerran viikossa. Kokouksissa käsiteltiin leikkiä ja ryhmien arjen asioita. Aikuiset ehdottivat kokousten aiheita, lapset äänestivät parista aiheesta ne, jotka käsiteltiin. Leikkiympäristöä myös muokattiin kokouksissa päätettyjen asioiden perusteella.
- Lasten kodeissa kiertävän pehmoeläimen mukana kulkevaan kirjaan kerääntyy tietoa lapsen kotiympäristössä ja vapaaajalla tapahtuvista leikeistä.

POHDITTAVAKSI

- Kun jokin teema, toiminta tai leikki alkaa kiinnostaa, miten pidät kiinnostusta yllä? Miten haet lasten kanssa lisää tietoa aiheesta tai mietit yhdessä miten leikkiä voi jatkaa ja rikastaa?
- Miten havainnoit lapsia arjessa, mikä kiinnostaa ja mikä ei?
- Miten muutat havaintojen pohjalta leikkiympäristöä ja otat lapset mukaan siihen?

PIKKU-RUUN MATKAKIRJA

4.–6.9.2015

Pikku-Ruu tuli Sannin luokse viikonlopuksi Munkkiniemeen. Heti perjantaina hän pääsi kanssamme viettämään Sannin mummon syntymäpäiviä erääseen italialaiseen ravintolaan. Porkkanapitsaa ei tosin ollut tarjolla, mutta Pikku-Ruulla oli siellä varmasti kiva. Lauantaina otimme Pikku-Ruun mukaan rapujuhliin. Ravut eivät olleet Pikku-Ruun makuun – eikä kyllä Sanninkaan. Sunnuntaina Pikku-Ruu tuli katsomaan, kun Sanni aloitti luistelukoulua. Pikku-Ruu vilkutteli Sannille pleksin takaa ja suostui poseeraamaan valokuvassa! Kiitos Pikku-Ruu käynnistä. Oli kiva, kun tulit meille kylään!

28.–30.8.2015

Perjantaina päiväkodin jälkeen Pikku-Ruu pääsi Juliuksen ja Maxin luokse viettämään mukavaa viikonloppua. Illalla herkuteltiin sushia ja popcornia sekä katsottiin hauskoja kotivideoita. Lauantaina pakattiin porkkanat reppuun ja mentiin Munkkiniemeen kentälle pelaamaan jalkapalloa. Pikku-Ruu oli taitava pelimies. Illalla vielä rakennettiin junarata ja leikittiin legoilla.

Päiväkoti Vantaanlaakso

KAIKKI TILAT KÄYTTÖÖN LEIKKIPAIKOIKSI

Päiväkoti Vantaanlaakso on vanha päiväkoti, jossa ei ole paljonkaan jakotiloja käytössämme. Tehtävämme oli järjestää leikille lisää pinta-alaa ja toisaalta hyödyntää päiväkotineliöt leikkiä edistäväksi. Tämä tarkoitti tilojen uudelleen jäsentämistä ja lasten leikin ymmärtämistä.

Esitimme itsellemme kysymyksiä ja etsimme kehittämistyön kautta vastauksia. Tässä niistä muutamia.

1. Miten rakennetaan toimiva leikkiympäristö ja mikä se on?

Systemaattinen leikin havainnointi, videointi ja kuvaukset auttoivat meitä näkemään lapsen leikkitaitoja sekä miten ja minkälaisessa tilassa lapset leikkivät mielellään, mitä tarvitaan, jotta leikki voisi jatkua.

- Mahdollisuus valita leikkivälineitä
- Ympäristön tulee houkutella lapsia leikkiin
- Mahdollisuus muodostaa erilaisia leikkiryhmiä

2. Miten saadaan aikaan pitkäkestoista leikkiä, jota ei aina tarvitse korjata pois keskeytyksen ajaksi?

Puhdistettiin tilat varastoa, eteistä ja vessaa myöten ylimääräisistä tavaroista. Tilat stailattiin kankailla, muunnettavilla ja siirrettävillä huonekaluilla. Saatiin uusia tiloja, joissa voi olla pieniä lapsiryhmiä leikkimässä ja leikit voi jättää odottamaan jatkoa.

- Noudatamme periaatetta ”Yksi aikuinen, yksi tila” – aikuisen läsnäolo ja rinnalla leikkiminen tukee leikin jatkuvuutta
- Aikuisen rooli vaihtelee lasten iästä ja leikin luonteeseen mukaan
- Pienet erilliset tilat tukevat pienryhmätyöskentelyä
- Esiopetusryhmässä on kehitetty tarinallista satuseikkailua, joka kestää kolme viikkoa

POHDITTAVAKSI

- Voidaanko kerryttää uusista ja jo hankituista leikkivälineistä koko talon yhteinen lelulainaamo?
- Miten henkilökuntaa voisi jakaa niin, että lapsilla olisi tilaisuus mahdollisimman usein itse valita leikkipaikaksi sisä- tai ulkotila?
- Miten hyödyimme metsää esim. juonellisessa leikissä tai juonellista leikkiä oppiaksemme metsästä?
- Pohdimme leikkitaulun perimmäistä tarkoitusta: Lapsen osallisuus päättää itse kenen kanssa leikkii?
- Voiko leikkitaulun avulla opettaa lapsia leikkimään kaikkien kanssa?

3. Miten tuetaan lasten leikkiä pienryhmissä?

Tilajärjestelyjen lisäksi hankittiin paljon pyörällisiä, kannellisia lelulaatikoita, joihin ryhmiteltiin erilaista leikkivälineistöä.

- Lapset voivat valita leikkipaikan, johon he vievät valitsemaansa leikkilaatikon
- Eri leikkilaatikoiden sisältöjä voi yhdistellä
- Esillä olevien leikkien määrää voi vaihdella

4. Miten leikkitaulu auttaa leikin kehittämisessä?

Leikkitaulu muutettiin leikkitilatauluksi, jolloin lapset valitsivat tilan ja vievät leikkivälineet laatikoissa valitsemaansa paikkaan.

- Alkujaan leikkitauluja käytettiin siten, että jokainen lapsi valitsi leikin, joka oli määrättyssä tilassa, mutta todettiin, että silloin aikuinen määrittää lapsen leikin, joten leikkitaulu muutettiin leikkitilatauluksi. Luotiin tiloja, joihin voitiin viedä leikkilaatikoiden avulla erilaisia leikkivälineitä.
- Leikkikavareiden valinnassa voidaan käyttää erilaisia periaatteita: lapset valitsevat, aikuiset valitsevat, jolloin toteutuu tavoite ”kaikki leikkivät kaikkien kanssa” periaatteen, yhdessä mietitään.

Päiväkoti Itämeri, Helsinki

LEIKKI YLITTÄÄ RYHMÄRAJAT

VAROITUS: Saattaa vähentää työntekijöiden valittamista liian pienistä tiloista, metelistä, huonoista leikkivälineistä ja kiireestä.

Valittaminen saattaa jopa loppua kokonaan.

Mahdollista, että työssä viihtyminen ja työnilo lisääntyvät pysyvästi.

2-vuotias lapsi laittaa vauvoja kotileikkinurkkauksen uuniin eri tasoille ja pienet peitot päälle.

"Shhh, olkaa hiljaa, vauvat nukkuu kerrossängyissä", hän sanoo.

Seuraavana päivänä sama uuni toimii parkkitalona, johon mahtuu ryhmän kaikki pikkuautot.

Oivalluksia, joita vain leikin maailmassa voi nähdä.

Alkutilanteemme 1,5 vuotta sitten

Leikkiä estävät tekijät: ryhmät käyttivät pääsääntöisesti omia ryhmätilojaan, oli ryhmien ”omia” leikkivälineitä (tiettyjä, leikkivälineitä kierrätettiin jonkin verran, mutta tiloja ei niinkään).

Haluttiin lapsille enemmän leikkirauhaa, tilaa, monipuolisia leikkimateriaaleja ja mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin jne. Tilojen puute oli tuttu ”valitusaihe”.

- Isot ei tykkää olla pienten tiloissa eikä pienet isojen, koska ne voi syödä siellä jotain tai rikkoa isojen hienoja leikkejä
- Sama ryhmätila luo turvallisuutta – parempi olla omassa tilassa
- Kuka ne sotkut sitten siivoaa ...
- Vaatii liikaa suunnittelua, jos koko ajan vaihdetaan
- Nukkarin siivous on silloin, joten sen on oltava tyhjänä.

OIVALLUKSET JA LIIKANDUKSET

- Miten paljon lapsia motivoikaan uudet toisen ryhmän tilat ja leikkivälineet ... tai tyhjä tila, johon käydään yhdessä lasten kanssa hakemassa heidän haluamiaan juttuja ... Tai pidetään mielikuvituspäiviä sisällä ja ulkona ilman valmiita leikkivälineitä ... Koska ”mikä vaan voi olla mitä vaan” Haastetaan vanhemmat mukaan rikastuttamaan tilaa esim. kauppaleikkivälineet kotoa käytetyistä tuotepakkauksista, jolloin monikulttuurisuus näkyy ja tuotteet ovat lapsille tuttuja.

- Siivous ei ole esteenä. Päiväkotiapulainen on ollut mukana VKK-Metron palaverissa alusta asti, jolloin leikin merkitys on lisääntynyt ja ymmärrys leikkiruhaan ja leikin jatkamiseen kasvanut. Koko henkilökunta on mukana ”samassa veneessä” ja valmiudessa heittäytymään. Miten ihanalta kuulostaakaan, kun päiväkotiapulainen ohi menessään ihmettelee: ”Mitäs kissoja täällä oikein kehräilee?”, ”Onpas teillä hieno juna! Mihin se on menossa?”
- Tilojen näkeminen yli ryhmärajojen lisää pientenkin lasten sitoutumista leikkiin, kieltojen vähentymistä, leikin monipuolistumista ja LEIKIN ILOA! Ja myös lapsen ryhmän vaihto tulevaisuudessa helpottuu, kun tilat/leikkimahdollisuudet ovat tuttuja.

POHDITTAVAKSI

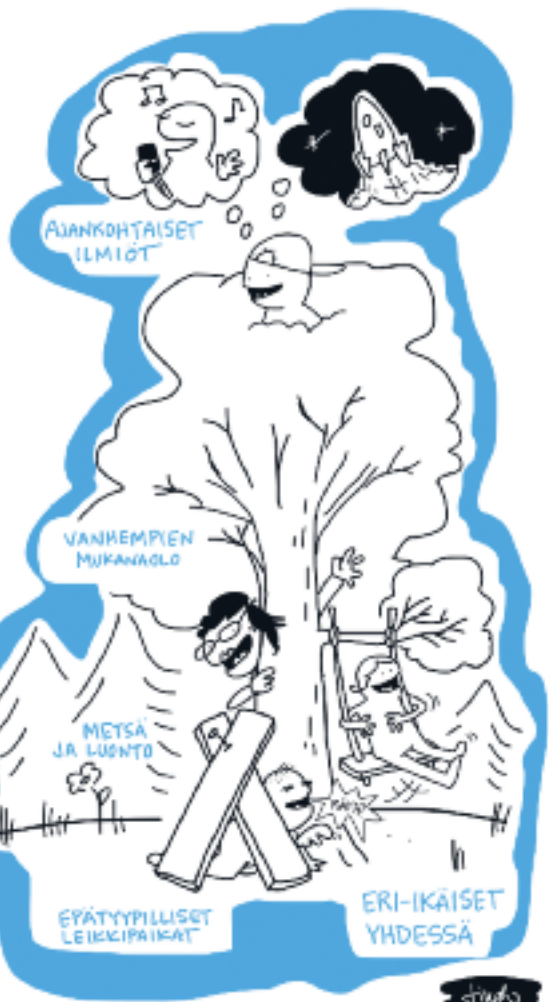
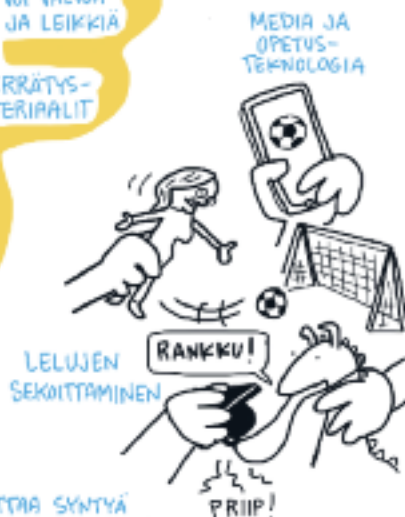
- Nähdäänkö tilat päiväkodin yhteisinä tiloina ja leikkivälineet yhteisinä ja lasten käyttöön tarkoitettuna ...? Nähdäänkö myös piha tilana ... Miten makeet jumpat ja tempuradat saadaankin luotua pihalle ... Onko ulkoleikeissä yhteiset päiväkodin säännöt, mitä ei saa

tehdä ... Keksikää viereen, mitä saa tehdä ... Saa pyytää aikuista mukaan leikkiin, saa viedä sisältä kotileikin tavaroita ulos, saa pestä vauvoja oikealla vedellä ja vetää nukkeja pulkassa.

- Onko esteenä, jos pienten ryhmässä muutama lapsi laittaa kaiken suuhun tai joku itkee, kun uusi tila on pelottava? Silloinko koko ryhmä kielletään menemästä muihin tiloihin. Ovatko joustavat pienryhmät toimivampia lasten leikin kannalta, jolloin pystytään paremmin huomioimaan lasten yksilöllisyys, kiinnostuksen kohteet ja osallisuus?

Kehittävä LEIKKI

Koivuhovin päiväkoti, Espoo

LEIKISSÄ SAA NÄKYÄ MAAILMA JOSSA LAPSI ELÄÄ

Leikkimällä lasten kanssa aikuinen oppii tuntemaan lasta, hänen kokemuksiinsa ja tilannetta jossa lapsi elää. Leikissä näkyy lasten maailma, heidän mielenkiinnon kohteensa ja heitä askarruttavat teemat, kuten hyljätyn tuleminen, pakolaisuus ja perheen menettäminen. Lasten kanssa leikkimisestä alkaa vähitellen tulla arjessa jatkuvaa, jokapäiväistä. Prosessin aikana opimme paljon lapsilta ja lapsista.

Koivuhovin pienessä päiväkodissa, kahden ryhmän yhteiseksi tavoitteeksi muotoutui kasvattajan roolin vahvistaminen lasten leikeissä. Leikkiryhmät päätettiin muodostaa lasten tarpeiden mukaan. Kasvattajien mielestä työ muuttui entistä mielekkäämmäksi. Kasvattaja jäi saman ryhmän kanssa kerran viikossa sisälle leikkimään. Leikin alussa lapset saivat toivoa mitä leikittiin, aikuinen ja lapset yhdessä loivat leikkimaailman. Varsinkin isommat lapset antoivat esineille uusia merkityksiä, keksivät uusia ratkaisuja. Lapset loivat leikkiin jännittäviä tilanteita, mutta lapset tarttuivat myös mielellään aikuisen antamaan leikkivinkkiin. Lapset nauttivat siitä, että heillä oli leikkirauha, tila ja välineet leikkiä varten. Aikuinen pystyi keskittymään tilanteeseen ja heittäytymään leikkiin mukaan, havainnoimaan, rikastamaan ja ohjaamaan leikkiä tarvittaessa. Leikki vei lapset ja aikuisen mennessään.

Lasten ja aikuisten yhteinen juttu oli tuoda leikkisyyden toiminnan keskeisimmäksi sisällöksi

Pyrittiin siihen, että kaikki toiminta (esim. kädentaidot, liikunta jne.) nivoutuu leikkiin. Lasten kanssa ryhdyttiin rakentamaan yhteistä leikinmaailmaa ja tarinaa, joka toimi kehyksenä yhteiselle leikille. Koko kevään 2015 kantava teema oli "Kerro, kerro kuvastin". Tarinaan otettiin vaikutteita Lumikki ja seitsemän kääpiötä -sadusta, mutta ei kuljetettu tarinaa aikuisjohtoisesti, vaan lapset loivat tarinaa oman mielikuvituksensa pohjalta, jolloin syntyi kokonaan uudenlainen tarina. Aikuinen toi leikkiin erilaisia tärppejä, kuten hahmoja, välineitä ja arvoituksia, joiden avulla tarinaa pysyttiin rakentamaan ja leikkiä kannattelemaan. Leikin maailma rakentui yhteisissä ohjaustuokioissa, joissa kehitelimme tarinaa eteenpäin ja teimme jotain yhdessä (esim. metsäretkillä), sekä lasten itseohjautuvissa leikeissä. Kasvattaja dokumentoi, kirjoitti ja otti kuvia koko prosessin ajan. Tarina kantoi alkukeväästä aina kesälomaan saakka, ja leikki eli myös lasten kodeissa.

Syksyllä jatkoimme saman päätavoitteen parissa, tällä kertaa teemalla "Leikin lumoa metsässä", jossa metsästä tuli keskeinen leikkiympäristö lapsille, mitä se olikin ollut jo keväällä. Tällä kertaa pyrkimyksenä oli kehittää prosessia aiempaa enemmän lapsilähtöiseen suuntaan siten, että aikuinen siirtää ohjaajan roolia enemmän lapsille ja on tasavertainen leikkikaveri. Kasvattajan tulee kuitenkin käyttää monipuolisia menetelmiä lasten kehityksen tukemiseksi. Tarina alkoi jälleen rakentua erilaisten hahmojen ympärille, mikä koettiin mielekkääksi tavaksi siksi, että lapsille on helpompaa, jos tarinan päähenkilönä on joku muu kuin he itse.

Koivuhovin päiväkodissa päätellään, että leikkimällä lasten kanssa opimme uusia asioita lapsista, heidän leikkitaidoistaan, kehityksestään sekä elämäntilanteesta. Lasten leikkitaidot kehittyvät, kaverisuhteet parantuvat ja lasten suhtautuminen aikuiseen muuttuvat läheisemmäksi. Kehittämiskauden aikana kasvattaja oppi luopumaan tiukoista päivittäisistä ja viikoittaisista rutiineista sekä heittäytymään täysillä leikkiin ja lasten mielikuvitusmaailmaan. Aikuinen oppi myös luopumaan omasta aikuisjohtoisuudestaan menettämättä kuitenkaan rooliaan kasvattajana.

OIVALLUKSET JA LIIKANNUKSET

- Pienten ryhmässä tulee leikkiryhmiä muodostaa myös omahoitajuryhmistä poiketen, jolloin voidaan antaa mahdollisuus lasten kehitystason ja tarpeiden mukaiseen toimintaan.
- Lasten yhteinen leikki syntyy myös aikuisen antamista vihjeistä.
- Tiukoista päiväkotiarjen aikatauluista on mahdollista luopua.

POHDITTAVAKSI

- Onko aikuinen valmis luopumaan tiukoista arjen rutiineista?
- Pystyykö aikuinen heittäytymään leikkiin ilman, että kokee luopuvansa roolistaan ”kasvattajana”?
- Miten varmistetaan, että toiminnan sisällöissä toteutuvat ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut kasvun tavoitteet?

Pakolaisuudesta – Hirviöiden tarina

Syksyllä 2015 Meiramit-ryhmässä lasten ja aikuisten yhteinen leikki rakentui yhdessä luodun tarinan ympärille. Tärkein leikkiympäristö oli lähimetsä. Tarina sai alkunsa, kun löysimme metsästä pienen, sympaattisen ”hirviön” (kivihahmo), jolle lapset antoivat nimen Raivo. Lapset saivat kysyä Raivolta mitä vain, ja Raivo vastasi korvaan kuiskuttamalla. Raivo alkoi kertoa elämäntarinaansa. Hän oli saapunut Suomeen monien mutkien kautta vesiskootterilla Tuttitarimaasta, Etelä-Amerikasta. Hän oli piileskellyt metsässä (turvanaan kivääri, sanoi yksi ryhmän pojista). Raivon perheenjäsenistä ainakin osa oli kuollut jättiveneturmassa, ja Raivo oli joutunut eroon muista sukulaisistaan. Raivo muutti päiväkodille. Myöhemmin löysimme metsästä myös Raivon siskon Pinjan ja eteläafrikkalaisen serkun Alexin, ja saimme kirjeen heidän hirviö-isoäidiltään, jolle lähetimme lentolipun Etelä-Amerikkaan. Isoäitikin saapui luoksemme. Lapset rakensivat hirviöille hienon kodin päiväkotiin. Lapset itse keksivät hirviö-tarinaa ja loivat leikinmaailmaa yhdessä, ja aikuinen toi leikkiin erilaisia tärppejä, kuten uusia hahmoja ja isoäidin kirjeen. Hirviöiden tarina muistutti pakolaisten tarinoita. Pakolaisuus ja sota askarruttivat ryhmän lapsia syksyn aikana. Asioita pohdittiin esim. ruokapöytäkeskusteluissa ja yhteisen leikin kautta. Ryhmän pojat leikkivät paljon sotaleikkejä ja pitivät leiriä metsässä. Toisinaan hirviötkin esiintyivät leikeissä. Yksi poika sanoikin: ”Tänne tulee paljon niitä pakolaisia. Koska siellä on sota! Äiti sanoi, että meidän pitää auttaa.”

3 VIRITÄÄN SATU

Risto Keskinen, varhaiskasvatuksen asiantuntija, Helsinki

LEIKKIÄ YLI KIELIRAJOJEN

Varhaislapsuudessa opetellaan merkityksiä ja mielekkyyksiä. Lapsi kysyy lakkaamatta: ”mikä se on?” eli asioiden ja ilmiöiden tarkoitusta (jaettua merkitystä) sekä ”miksi?” eli niiden mahdollista merkitystä henkilökohtaisesti juuri hänelle (mieltä). Käsitteellistä ajattelua lapsi vasta vähitellen opettelee. Hän kaipaa vastauksia, joita pystyy käsittelemään. Keppi on tukipiste, joka mahdollistaa lapselle ratsastusta muistuttavan, merkitystä kantavan eleen avulla käsitteen ”hevonen yleensä” vähittäisen irtautumisen yksittäisistä hevosista (Vygotsky). Käsitteiden sijaan pienten lasten merkityksiä kantavat eleet, ilmeet, äänten soinnit, melodiat, rytmit jne ... Sanoille latautuu merkitystä ja mieltä vähitellen, kun ne liittyvät noihin muihin merkityksen kantajiin toiminnallisissa tilanteissa ja tunteiden saattelemana. Pedagogiikan klassikot kirjoittavat tästä lapsen ajattelutavan huomioon ottamisesta pään, käden ja sydämen voimien vaalimisena tai lapsen satana kielenä. Lapsen abstraktin ajattelun kyky on silti huikea vaikka se ei olekaan käsitteellistä eikä vain sanojen varassa – se on tarinallista ja esteettistä. Ellei olisi, miten sadut voisivat kiinnostaa heitä?

Edellä mainittu koskee niin suomea ensimmäisenä kuin myös toisena kielenä oppivia lapsia. Ei kummankaan oppimisen tukea

kannata rakentaa vain sanalliselle perustalle, aikuisen mittapuulla loogisten käsitteiden varaan. Suomi toisena kielenä –pedagogiikka perustuu ihan samoihin monen ilmaisukeinon käytön periaatteisiin kuin varhaispedagogiikka kokonaisuudessaan. Niissä molemmissa sanojen – ja muunkin – opettamisella on oma tärkeä, mutta varsin rajallinen roolinsa. Leikki ja lasten vertaiskulttuuri ovat pääosassa. Yhteisenä haasteena on sellaisen pedagogisen monimuotoisuuden (diversiteetin) keinojen kehittäminen, jotka toimivat koko lapsiryhmälle. Tämä koskee muitakin kuin kieliin liittyviä monimuotoisuuden ulottuvuuksia.

Niin yksi- kuin monikielisissä lapsiryhmissä varhaiskasvatuksen ”peruskauraa” on näyttää edeltä ja kannustaa sekä lapsia että vanhempia tekemään kontaktialoitteita ryhmän kaikkiin lapsiin ja vanhempiin. Heitä rohkaistaan keskittyneesti ja elekielen tukeamana kysymään ja vastaamaan sanattomiin kysymyksiin monikanavaisesti: käyttäen tarpeen mukaan ilmeitä, merkkejä, osoittamista, esineitä, kuvia, leikillisiä äännähdyksiä, riimejä, rallatuksia ja lyhyitä lauseita.

Eräissä VKK-Metron kehittämispäiväkodeissa innostetaan vanhempia kotona lukemaan lapsilleen samoihin aikoihin samoja satuja pääkaupunkiseudun kirjastojen ylläpitämästä Satudiplomikirjalistasta. Kun lapsiryhmässä on eri kielisiä lapsia, vanhempia autetaan listaan tukeutuen löytämään kirjastosta sadut omalla äidinkielellään. Pyydetään vanhempia yhdessä lasten kanssa etsimään tai valmistamaan lastensa kanssa juuri heidän lastaan

kiinnostaviin satuihin ja niiden hahmoihin tai tilanteisiin liittyvää viitteellistä rekvisiittaa. Vanhempien avulla varhaiskasvattajat perehtyvät siihen, mikä kutakin lasta tarinoissa erityisesti kiehtoo. Sitten aikuiset ja lapset alkavat rakentaa satujen sekä lasten omien tarinoiden virittäminä yhteisiä kuvitteellisia leikkimaailmoja, joihin kasvattajat osallistuvat myös itse roolissa ollen. Tämä on hyvä esimerkki varhaispedagogisesta monimuotoisuudesta: Kuten ei täysin suomenkielisessä ryhmässä ei myöskään monikielisessä ryhmässä ole näin toimien tarpeen asettaa ketään äidinkieltä vuoksi eri asemaan. Leikki ja lasten yhteisö ovat pääosassa. Varhaiskasvattajat ja vanhemmat rinta rinnan seuraavat ja jakavat informaatiota siitä, miten tarinoiden merkitykset avautuvat kullekin lapselle ja millaisin henkilökohtaisen mielekkyyden latauksin. Päiväkodin ulkopuolinen toimijataho – tässä tapauksessa sanataiteen edustaja – on verkottunut pedagogiseksi osalliseksi ja on samalla rakentamassa niin aikuisten ja lasten yhteiskunnallisen toimijan valmiuksia kuin omia valmiuksiaan kohdata erilaisia lapsiperheitä.

VKK-Metron kehittäjäpäiväkodeissa on myös aloitettu tutkia mahdollisuuksia pedagogisen monimuotoisuuden toteuttamiseen luovaan liikkumiseen nojaten, tanssitaiteen edustajien kanssa vastaavasti verkottuen. Ota koppi -ohjelma sisältää myös pedagogisen monipuolisuuden (diversiteetin) joustavia malleja. Esimerkiksi se käsittelee hiekkalaatikkoleikin välillä unhoon jääviä mahdollisuuksia. Lisääkin toimintamalleja on jatkuvasti kehitteillä – paitsi sanataiteeseen ja sen edustajaan eli kirjastoon tukeutuen myös

esimerkiksi rakenteluleikkeihin, muuhun kuvalliseen ilmaisuun sekä tanssi- ja musiikkileikkeihin ja niiden edustajiin kulttuuritoimessa liittyen. Tässä suurena apuna on kulttuuritoimen entistä voimallisempi jalkautuminen yhteistyöhön kaupunginosien toimijoiden kanssa, jonka toteutumisesta varhaiskasvatuksessa em. Satudiplomi on hyvä esimerkki.

Juhlat ovat tarinoinnissa, leikeissä ja muissa arjen puuhissa ryhmän lasten, vanhempien ja henkilökunnan yhteiseksi muodostuneiden merkitysten kiinnittämistä ryhmän yhteiseksi kulttuuriksi. Tätä juhlien pedagogista päätehtävää ei kannata väljädyttää vaikka niiden järjestämisessä haluttaisiinkin samalla tuoda esille ryhmän perheiden edustamien erilaisten kulttuurien juhlatraditioita. Monimuotoisuuden pedagogiikka pyristelee eroon niin pedagogisiin valintoihin, koristeluihin kuin juhlamuotoihin liittyvistä kliseistä, jotka eivät sytytä yhteisöön kuulumisen henkilökohtaista mielekkyyden tunnetta.

Useamman äidinkielen läsnäolo lapsiryhmässä ei ole mikään tilapäinen häiriö vaan tuo lisää varhaiskasvatusta varhaiskasvatukseen.

- Satudiplomilistasta, jossa on mukana tieto eri kielille käännettyistä satukirjoista: [http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Monikielinen_kirjasto/Juttuja_kirjastosta/Satudiplomi_houkuttelee_yhteisiin_lukuhe\(88274\)](http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Monikielinen_kirjasto/Juttuja_kirjastosta/Satudiplomi_houkuttelee_yhteisiin_lukuhe(88274))
- Ota Koppi <http://www.otakoppi-ohjelma.fi/>

Päiväkoti Herukka-Vaapukka, Helsinki

HEITTÄYTYMISESSÄ ON LEIKIN ALKU

Päivähoitoyksikössämme oli pitkään ollut haasteena lasten sitoutuminen leikkiin. Päivähoitoyksikössämme on paljon eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia. Yhteisen kielen puuttuessa lasten keskinäinen leikki voi olla haasteellista. Perheiden leikkikulttuurit vaihtelevat myös paljon: toisissa perheissä leikkiä arvostetaan enemmän, kun taas toisissa perheissä leikin merkitys jää vähemmälle huomiolle.

Miten rikastuttaisimme lasten leikkejä niin, että lapset sitoutuisivat niihin paremmin?

Kuinka voisimme omalla toiminnallamme muuttaa tilannetta? Kuinka paljon oma asenteemme ja suhtautumisemme vaikuttaa leikin sujumiseen?

Tarvitsimme uskallusta heittäytyä leikkiin ja lapsen maailmaan, mutta heittäytyminen tuntui vaikealta:

- En kehtaa
- En osaa
- En uskalla
- Mitä muut ajattelee minusta?

Hetkessä syntyneet esitykset

Harjoittelaksemme heittäytymistä aloimme esittää lapsille hetkessä syntyneitä ex tempore- näytelmiä kerran kuussa. Aiheet nousivat klassikkosaduista ja juhlapäivistä, kuten Punahilkka ja Lukkarin koulussa Aleksis Kiven päivänä. Sovimme, että jokainen aikuinen pääsee vuorollaan osallistumaan näytelmiin. Näin jokainen työyhteisön jäsen voi tasapuolisesti harjoitella heittäytymistä – myös hän, jonka vahvuus se ei ole. Myös kehittämisspäivinä olemme harjoitelleet heittäytymistä leikkimielisillä kilpailuilla, kuten tandemhiihtoa päiväkodin käytävillä.

Samaan aikaan käynnistimme leikkien monipuolistamisen. Rikastutimme leikkejä askartelemalla yhdessä lasten kanssa materiaaleja leikkiin ja kiinnitimme huomiota leikkien houkuttelevuuteen. Panostimme leikkien vaihtuvuuteen ja jätimme tilaa leikin vapaalle kehitymiselle lasten mielenkiinnon mukaan. Aikuisen luoma toimistoleikki muuntuikin lasten ajatuksissa päiväkotileikiksi. Lisäksi toimme kaikki päiväkodin lelut tasapuolisesti jokaisen saataville: perustimme lelulainaamon.

Vanhemmat mukaan

Kehittämistyön aikana vanhemmat osallistuivat yhteiseen toimintaan. Kerroimme vanhemmille leikin merkityksestä ja kyselimme heidän lapsuuden leikeistään. Lisäksi vanhemmat saivat kertoa lastensa lempileikeistä sekä leikkitoiveista. Huomioimme toiveet kehittäessämme eri leikkipeiteitä. Olemme järjestäneet lasten ja vanhempien yhteisiä tapahtumia: peli-illoja, leikki-iltapäiviä, liikuntatapahtumia sekä toiminnallisia juhlia.

Heittäytymisestä on tullut työyhteisön yhteinen asia

Kaikkien ollessa mukana heittäytyminen on helpottunut, olemme oppineet nauramaan myös itsellemme. Olemme löytäneet itsellemme ominaisia tapoja asettua leikkiin ja ymmärrämme leikin havainnoinnin merkityksen selvemmin. Havainnoinnin myötä osaamme vastata lasten tarpeisiin paremmin. Aikuisen sitoutuessa leikkiin myös lasten leikkitaidot kehittyvät ja leikki monipuolistuu ja muuttuu pitkäkestoisemmaksi. Leikin arvostus näkyy päivähoitoyksikössämme: sille annetaan enemmän tilaa ja aikaa. Heittäytymisen myötä meistä on tullut rohkeampia ja luovempia leikkijöitä. Olemme oppineet käyttämään huumoria, iloa ja spontaania luovuutta leikin synnyttämisessä ja leikkitalanteissa.

OIVALLUKSET JA LIIKANDUKSET

- Draama heittäytymisen välineenä: hetkessä syntyneet näytelmät kerran kuussa lapsille.
- Päiväkodin yhteinen lelulainaamo, josta lelut ovat lainattavissa kaikkiin ryhmiin.
- Leikkipisteiden kehittäminen niin sisällä kuin ulkonakin, esimerkiksi sisäleikkien leikkimiseen ulkona.

POHDITTAVAKSI

- Kysy itseltäsi päivän päätteeksi: mitä olen leikkinyt tänään?
- Onko leikki tarpeeksi houkutteleva, että itse sitoutuisin siihen?
- Onko leikille ollut tarpeeksi aikaa ja tilaa?

Päiväkoti Pelimanni, Helsinki

SADUT YHDISTÄVÄT ERI KULTTUURI- TAUSTAiset LAPSET LEIKKIIN JA PERHEET YHTEISÖÖN

Olipa kerran Pelimanni. Pelimanni oli taitava soittamaan kannelta, jossa oli 31 kieltä. Hänen ystäviään olivat Uku, Paju, Täry, Tuohi, Mara, Ruoko, Huilu, Viulu, Pilli, Viikari ja Niekka. Sadunkieli yhdisti ystävykset yhteisen leikin ääreen.

Pelimannissa tutustutaan jokaisen lapsen omaan historiaan, kulttuuriin, tapoihin ja tottumuksiin. Lapsen kulttuuriin kuuluvia asioita arvostetaan ja ne näkyvät varhaiskasvatuksen arkipäivässä (Pelimannin varhaiskasvatussuunnitelma)

- Halusimme vasumme mukaisesti saada lasten ja heidän perheidensä kielet ja kulttuurit näkymään päiväkotimme arjessa. Halusimme jotain syvällisempää kuin katsella eri maiden lippuja ja tutustua erikielisiin tervehdyksiin. Halusimme saada lasten perheet tuomaan satuja ja tarinoita; kulttuurisia helmiä sukupolvien ketjusta. Olemme käyttäneet satuja ja tarinoita eri kulttuuriympäristöistä rikastuttamaan leikkejä. Leikithän ovat tarinoita lapsista ja maailmasta.

Päiväkodin aikuiset huolehtivat siitä, että kaikki lapset pääsevät liittymään ryhmään ja tuntevat yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta.

Leikki johtaa yhteistoimintaan muiden lasten sekä aikuisten kanssa ja mahdollistaa elämään ja ympäristöön vaikuttamiseen (Pelimannin varhaiskasvatussuunnitelma)

- Lasten ja aikuisten yhteinen leikki on loistava mahdollisuus liittää kaikki lapset joukkoon. Leikki syntyy ihmisten välisissä suhteissa. Olemme tietoisesti rakentaneet satumaailmoja, jotka ovat lasten ja aikuisten yhteisiä. Leikkipedagogiikan ytimen muodostaa lasten ja aikuisten yhteinen mielikuvitusleikki. Satumaailmat ovat laajentuneet arjen eri tilanteisiin, lasten perheisiin ja lähiympäristöön, ulos maailmaan. Lapset suunnittelijoina – näyttely Kannetalossa toi lapsikansalaiset näkyviin ja kuuluviin. Juonelliset leikit ovat syntyneet yhteisesti jaetuista saduista ja tarinoista, kokemuksista, teemoista, tapahtumista, lasten sydämistä... Aikuiset ovat tuoneet lisää aineksia lasten ajattelun ja mielikuvituksen rikastamiseksi. Lapset ovat toimineet entistä enemmän pienryhmissä. Päiväkodin aikuiset ovat kokoontuneet leikkiasioiden ääreen ja jakaneet kokemuksiaan ja ajatuksiaan yhteiseksi leikkipääomaksi.

On tärkeää, että kaikki lapset ja heidän perheensä kokevat tulleensa tasavertaisesti kohdelluiksi, samanarvoiksi ja tervetulleiksi päiväkotiimme (Pelimannin varhaiskasvatussuunnitelma)

- Leikin kehittäminen Pelimannissa on vahvistanut perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä ja lasten vanhempien osallisuutta ja ymmärrystä leikin merkityksestä. Leikkiyhteistyö lisää kokonaisvaltaista lapsituntemusta ja vahvistaa perustaa yhteiselle kasvatustehtävälle. Leikin kautta avautuu näkymä kaiken maailman ilmiöihin, joita voidaan yhdessä ihmetellä. Päiväkodin ja perheiden yhteiset tilaisuudet ovat lähentäneet näitä lasten kasvuympäristöjä ja mahdollistaneet myös perheiden keskinäisen kanssakäymisen. Ensiarvoisen tärkeää on, että perheillä on tunne siitä, että he ovat arvokkaita ja tärkeitä yhteisön jäseniä.

OIVALLUKSET JA LIIKAHDUKSET

Leikkimatkalaukut

- Aloitimme Satumatkan pakkaamalla leikkimatkalaukut, jotka sisälsivät matkustajista/leikkijöistä riippuen milloin mitäkin. Jokaisella ryhmällä oli oma maailmaa nähnyt matkalaukku, joka sisälsi – arvaa mitä? Ehkä kirjan, sadun, taikakalun, kartan, vihjeen, nuken, laulun, piparin, valokuvan...
Joissakin ryhmissä matkalaukut kulkivat lasten koteihin ja taas takaisin päiväkotiin. Leikkimatka jatkui.

Lasten ja aikuisten yhteiset satumaailmat

- Leikkipedagogiikan ytimen muodostaa lasten ja aikuisten yhteinen mielikuvitusleikki. Sadut ja tarinat ovat taidetta parhaimmillaan ja leikin kovaa ydintä. Jokainen lapsiryhmä on valinnut yhteisiä satuja ja tarinoita, joiden avulla on lähdetty yhdessä satumatkalle. Aikuiset ovat harjoitelleet leikkiin heittäytymistä improvisaatioteatterin myötä. Leikit ovat täyttäneet joka nurkan ja kolon ja siirtyneet sisätiloista piholle, metsään, Kanneltalolle, koteihin. Punahilkat ovat menneet metsään, Peppi Pit-

kätossu hassuttelee, eikä Kultakutri enää koskaan lähde yksin metsään.

Satukahvilat

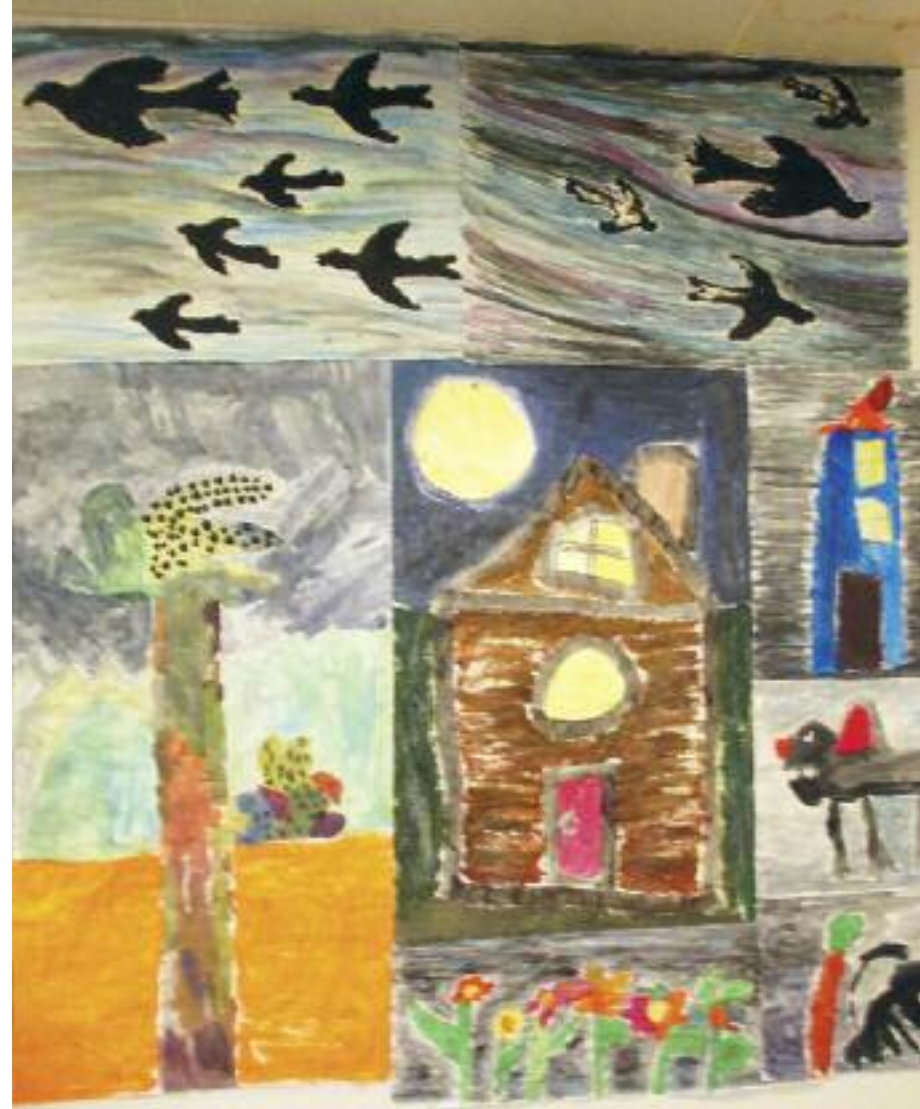
- Pelimannin päiväkodissa järjestettiin molemmissa ta-loissa Satukahvilat, joihin oli kutsuttu myös lasten perheet. Satukahviloihin oli rakennettu erilaisia satumaailmoja sekä koottu erilaisia ja erikielisiä satukirjoja. Satudiplomia esiteltiin ([http://www.helmet.fi/fi-FI/Lapset/Juttuja_kirjastosta/HelmetSatudiplomi\(37797\)](http://www.helmet.fi/fi-FI/Lapset/Juttuja_kirjastosta/HelmetSatudiplomi(37797))). Satukahviloissa oli satuhetkiä ja Muumimamman mehuhetkiä – ihana, ihmisiä yhdistävä kohtaaminen kielten, kulttuurien, satujen, tarinoiden, leikin äärellä. Satukahviloista tulee perinne Pelimanniin.

Pelimannin tuhannen ja yhden yön sadut

- Satumatkan aikana kootaan yhteistä Tuhannen ja yhden yön satuja – kirjaa. Jokaiselle lapselle tehdään kirjaan omat sivut ”satukaavakkeen” muodossa. Ensinnä lapset kertovat lempisadustaan, sitten satukaavake jatkaa matkaansa lasten koteihin, joissa lasten vanhemmat kirjoittavat ja kuvittavat perheelleen tärkeän sadun. Satuja luetaan yhteiseksi iloksi ja riemuksi. Yllättävän paljon maailmassa on saman sisältöisiä satuja eri kielillä.

POHDITTAVAKSI

- Millä erilaisilla pedagogisilla keinoilla saadaan kaikki lapset satumaailmaan?
- Miten löytää yhä uudelleen tasapaino aikuisten ja lasten aloitteiden ja aktiivisuuden välillä leikissä?
- Miten aikuinen kehittyy lapsen kanssa leikkiessään?

MUISTUMIA

Sole Askola-Vehviläinen, varhaiskasvatusjohtaja, Vantaa

Varhainen leikkimuistoni: Leikin v. 5 vuotiaana samanikäisen leikkiverini Irmelin kanssa Viitasaarella. On lämmin kesäpäivä Keitelejärven rannalla. Leikimme venevajan edessä olevan korkean siltarakennelman päällä. Vesi loiskuu lempeästi sillan alla. Sillalta pääsee rantakiville, jotka ovat veden pinnan yläpuolella. Kiville meneminen vaatii ketteryyttä ja rohkeutta. Tasapainoilu on hauskaa. Leikimme kivien päällä kauppaleikkiä. Myyn kaupassani ruoka-aineita, kuten voita (voikukan kukintoja) ja kaloja (kasvien lehtiä) ja pippureita (kasvinosia). Palvelen asiakastani ja osaan puhua leikissä kuten kaupanmyyjä oikeassa kaupassa. Olen ylpeä kaupastani. Tunnelma leikissä on todella mukava. Kivet ja vesi tuntuvat jalkapohjissa lämpöisiltä. Leikkiminen on ihanaa.

Annika Hiitola, varhaiskasvatusjohtaja, Kauniainen

Omien lasten kohdalla harmittelen lapsuuden lyhentymistä ja sitä, että pitkäkestoista leikkiä ei kouluikäisilläni juuri esiinny, ellei tietokonepeli-maailmassa toimimista lasketa sellaiseksi (esim. Minecraft). Itse muistan ystäväni kanssa leikittyä leikkiä, jonka kestoa laskettiin kuukausissa. Seikkailu jatkui aina siitä mihin edellisellä kerralla jäätin.

Kirsi Tarkka, varhaiskasvatuksen asiantuntija, Opetushallitus

Lapsuuteni rakkaimmat leikkimiehistöt kiinnittyvät takapihaltaamme alkaneeseen metsään, jossa kaikki pihan lapset aina leikkivät yhdessä. Voin vieläkin muistaa kivet ja kiipeilypuut, lumilinnat ja inkkarimajat. Maan muuttamisen tuoksun. Eräs erityisen mukava muisto on 80-luvulta, kun opettajat menivät lakkoon ja oli kouluun menon sijaan mahdollisuus jäädä kotiin LEIKKIMÄÄN. Oli kirpakan aurinkoinen päivä, taivas sininen ja tuuli kävi mukavasti. Puuhastelin katajan katveeseen rakentamamme kodin keittiössä. Olimme tyttöjen kanssa löytäneet ojasta ihan mahtavaa savea, sellaista harmaan ja punertavan sekoitusta. Siitä leivoimme monta pellillistä pikkuleipiä. Koristelimme ne viimeisen päälle. Ne olivat niin herkullisen näköisiä, että harmitti oikein vietävästi, että olivat savea. Pikkuleivillä oli lehmä ja hänelle oli aidattu narulla oma navetta. Mikä mieletön vapauden tunne. Elämä oli ihanaa.

Titta Tossavainen, varhaiskasvatusjohtaja, Espoo

Alle kouluikäisenä rakastin kevättä, kun aurinko paistoi ja salamontulle pystyi menemään villatakki päällä. Hattelmalan harjun rinteet olivat täynnä sinivuokkoja ja näsiän tuoksu tunki nenään. Tutuista paikoista tapasi karvaisia kylmäkukkuja. Niiden ympärille tehtiin kävyistä rengas – älä tallaa, kunnioita minua. En muista milloin sen opin, mutta ihailuni kylmäkukkaa kohtaan on edelleen suuri.

Salamonttu ei ollut lainkaan monttu, vaan iso mäki harjun lähellä. Lapset olivat kaivaneet mäen päälle kuoppia. Perinne jatkui vuosi vuodelta, minäkin olin kaivamassa kuoppia hieman syvemmiksi ja syvemmiksi. Kuopat peitettiin risuilla ja kuusenoksilla useita kertoja kesässä. Saalistimme jotain – en muista mitä – mutta saalistamisen valmistelu oli jännittävää! Ja voi sitä, jos joku oli rikkonut ansat! Pohdimme ilkitöiden tekijää ja lähdimme salopoliiseina tutkimaan asiaa. Siinä kuluikin koko ilta, kunnes äidit ja isät huhuilivat kotiin ja nukkumaan.

Meitä lapsia asui paljon omakotitaloissa, joiden tontit rajautuivat metsään, harjun reunaan. Halusin mennä metsään usein yksin, ihan pienestä pitäen. Olin menevinäni naapuriin, vaan kipaisinkin lepikön läpi metsään. Halusin välillä irrottautua lukuisista kavereista ja uppoutua omiin mielikuvitusleikkeihini. Makasin selälläni maassa ja kerroin ääneen satuja pilvistä, jotka vaelsivat taivaalla, metsän puista, pensaista – kivistäkin. Minulle metsä tuoksui ja eli. Metsässä oli paljon muurahaisen pesiä. Otin lepänoksan, kuorin sen ja laitoin pesään – kieleni kirveli nuollessani oksaa.

Inkkaripolku lähti isolta kannolta ja kulki jyrkän harjunrinteen reunassa. Siinä oli äkkijyrkkiä kohtia. Sain olla tarkka, että en lähtenyt vierimään alas rinnettä. Polku loppui punaisen kannon risteykseen. Jänispolku vei suolle, jonne meneminen oli ehdottomasti kielletty.

Suon kohdalla harju oli jakautunut kahteen osaan ja harjujen väliin jäi hyllyvä suo, jota peitti paksu rahkasammalmatto. Välillä oli suonsilmäkkeitä. Niiden tummanruskea vesi oli pelottavaa. Sammal- ja turvepeitteen päällä kulkiessa kuului outoja ääniä ja suonsilmäkkeistä nousi kuplia. Pelkona oli koko ajan, että vedestä nousisi hiisi, joka vetäisi minut veden alle. Mutta silti suo veti puoleensa. Isosisko oli kerännyt täältä kasvioon kihokkeja, olin saanut olla hänen mukanaan. Kihokit herättivät mielenkiinnon. Voisiko niille syöttää hyttysiä? Kuinka nopeasti kihokin lehti menee suppuun? Paljonko lehdelle tulee limaa? Sitä piti kokeilla eri kihokeilla. Hyllyvä suo alla pelotti, sammal painui jalan alla ja suo otti otettaan saappaasta. Vaan kokeiltava oli!

Ja voi kuinka haluaisin kertoa teille suon laidalla kasvavista liekoista ja niistä kokeista, joita liekoilla tein...se tapahtui, kun olin jo ekaluokkalainen... Myöhemmin opiskeluasunnossani siskoni poltti kätensä nokkoseen. Niin, kokeita kasveille olen tehnyt koko ikäni lapsuudesta tähän päivään asti. Sitä leikkiä leikin edelleen. Ja yhä, kaiken kiireen keskellä, etsin rauhan ja hiljaisuuden rakkaimmasta leikkiympäristöstäni, metsästä.

Saila Nevanen, lehtori, Metropolia

Lapsuuteni leikeistä ei nouse minulle mitään tiettyä leikkiä mieleen erityisen hauskana tai tärkeänä, mutta yksi tavara oli minulle erityisen mieleenpainuva. Se oli vanha levysoitin ja sen mukana tullut vinyylilevykokoelma. Levysoitin oli isäni työkaverin ja päätyi minulle vaihtokaupassa, jossa minulle pieneksi jäänyt polkupyörä vaihtui tähän soittimeen. Levyt tulivat kaupanpäälle.

Ensimmäinen ongelma soittimen kanssa oli se, että siihen ei kuulunut vahvistinta eikä laitteesta saanut siis sellaisenaan minkäänlaista ääntä kuuluvuuteen. Hätäratkaisuna vahvistimena käytettiin perheen radiota, mutta kun muu perhe halusi kuunnella sitä, kytkennät piti purkaa. En selvinnyt niistä itse, joten olin aina isäni viitseliäisyyden varassa. Sukulaismies kuuli ongelmastani ja lahjoitti vanhan käytöstä poistetun putkiradionsa minulle, joka kävi hienosti vahvistimesta. Laitte oli pienen kaapin kokoinen ja toimi kätevästi pöytänä levysoittimelle. Ainoa miinuspuoli tässä tekniikassa oli, että pitkään päällä ollessaan putkiradio jotenkin ylikuumentui ja alkoi paukkumaan. Pauke oli tosi kova, muistutti lähinnä ammuskelua ja säikäytti aina kaikki muut kotonaolijat. Äänentoistokkaan tuskin oli mitään hifiä, mutta minusta soittimeni oli nyt täydellinen.

Olin siis toimivan levysoittimen omistaja ja osasin käyttää sitä ihan itse. Vaati taitoa 5–6-vuotiaalta laskea neula varovasti pyörivälle levyille oikeaan kohtaan. Erityisesti minua oli varoitettu levysoittimen herkästi rikkoutu- vasta, kallista neulasta. Ymmärsin, että jos rikon sen, uutta ei ole mahdollista saada.

Singlekokoelmani koostui lähinnä italialaisista iskelmistä ja yhdestä joululevystä. Levyjen käsittely vaati myös huolellisuutta. Jos levy naarmuttui, levysoittimen neula jäi kiinni uraan tai pomppi epätasaisilla urilla. Minulle oli myös selitetty, että likaantuneet levyt saattavat pilata tuon kallisarvoisen neulan soittimestani. Muistan keskittyneeni tarkasti levyjä käsitellessä, yritin olla oikein varovainen.

Soittelin levyjäni omassa huoneessani useimmiten itseseni. Muistan, että muu perhe ei levykokoelmaani oikein arvostanut. Lauloin ja tanssin musiikin mukana. Kaikkien noin kahdenkymmenen levyni sanat osasin ulkoa. Sanat olivat italiaksi, enkä ymmärtänyt sisällöstä mitään, mutta se ei mitenkään haitannut minua.

Rakkaan levysoittimeni traagiseksi kohtaloksi koitui pieni serkkuni. Tuo rasittava serkkupoika oli suunnattoman kiinnostunut tekniikasta ja suhtautui siihen erittäin luovasti. Kolmevuotias oli päässyt tutkimaan levysoitinta omin päin ja saanut levylautasen pyörimään. Hän yritti käyttää soitinta karusellina, istui levylautasen kyytiin ja nosti jalat ylös. Laitte ei soveltunut karusellikäyttöön vaan kokeilu rikkoi pyörintämekanismiin.

Satu Järvenkallas, varhaiskasvatusjohtaja, Helsinki

Lapsuuden leikkimuistoja on paljon. Siskon ja kavereiden kanssa ihan pienestä pitäen, keinuttiin pihalla, leikittiin hiekkalaatikolla, pelattiin kirkonrottaa. Tehtiin, luotiin ja touhuttiin. Asuin lapsirikkaassa kerrostalossa 7-vuotiaaksi asti. Kun mietin, mikä oli leikkieni yhteinen teema, niin

MUISTUMA

useimmin siihen liittyi luovuutta ja mielikuvitusta. Metsän tikut, puut ja kivet olivat keskeisiä, tai talvella lumi ja jää. Serkkujen kanssa leikittiin aina tavatessa ja koulun lomien aikaan erityisesti. Talvella hiihdettiin, laskettiin mäkeä, pelattiin korttia ja keksittiin kaikenlaisia omia yhdessä keksittyjä juttuja. Usein leikittiin myös aikuisena olemista, johon liittyi aina myös pukeutumista mummolan vintiltä löytyviin vaatteisiin. Jo vintille meno oli jännää ja pukujen jaossa näkyi serkkujen "iän" tuoma arvovalta, vaikka itse leikki sujuikin hyvin tasa-arvoisesti, kaikki olivat mukana yhdessä, vaikka ikäeroa oli.

KERRO LEIKISTÄ

Säv./san. Janne Myllylä

D A7 D E7 /G# A7

Ker - ro lei - kis - tä, ker - ro lei - kis - tä,

5 D A7 D Em A7 D

ker - ro lei - kis - tä, jo-ka saa sut nau - ra - maan.
jo-ka saa sut juok - se - maan.
jo-ka saa sut tans - si - maan.
jo-ka saa sut pomp - pi maan.

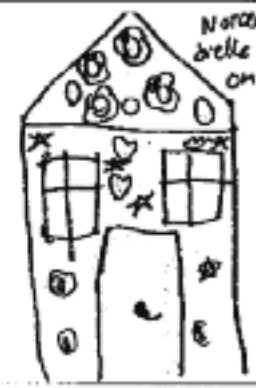
Laulun säkeistöjen jälkeen keskustellaan leikeistä, jotka esimerkiksi "saavat" juoksemaan, tanssimaan, nauramaan pomppimaan jne. Lauluun voi keksiä lisää säkeistöjä lapsia innostavien leikkiteemojen mukaan tai lasten kanssa yhdessä.

VINKKI Esimerkiksi jumppahetkellä voidaan leikkiä säkeistön jälkeen se leikki, jonka lapset ovat kertoneet saavan juoksemaan, pomppimaan, tanssimaan jne.

Hannu ja Kerthi

Norjaaan kun
balle sisälle
on noita.

noita: Tuu
lapset.
Lapset tyi
tekkä.

Hannu on vankilassa.
Kerthi kirjaa noiden
kätissä.

Kerthi heitti noitakasa
lumiin. Nyt se kuoli.

Kerthi avasi
oven.

He menee yhdessä
koti. Ja anna luntulleipää.

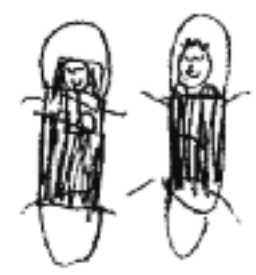

MARRAS

Isä ja äiti halus
Kerthi ja Hannusta.

He nukkui sänkyssä.

Äiti ja isä puhui yhdessä.

Lapset leikkiny leluilla.

Päiväkoti Louhela, Vantaa

SATU AUTTAA LEIKKIMÄÄN

Uskottelimme itsellemme, että aikuisen rooli lasten leikeissä ei tarvitsisi olla niin suuri.

Lapset osasivat ennen leikkiä; miksi leikki ei enää suju?

Leikkihän on itsestäänselvyys!

Mitä tapahtuu, kun kaikkien kasvattajien on pakko kokeilla leikkiin osallistumista tai vähintään sitoutumista läsnäoloon; pienessä ryhmässä leikkiä katsellen, kuunnellen – ja ehkä jopa pikkiriikkisen osallistuen?

Monessa ryhmässä tätä kokeiltiin leikkimällä tuttuja satuja, esim. Puna-hilkka, Kolme pientä porsasta, Sammakkoprinsi ja Hannu ja Kerttu. Aika pian kasvattajat huomasivat, että leikkiin "heittäytyminen" on antoisaa. Sadut muuttuivat entistä elävämmiksi. Työ alkoi tuntua mielekkäämmältä. Vuorovaikutus lasten kanssa muuttui syvällisemmäksi ja merkitykselliseksi. Lasten leikkiä oli helpompi havainnoida, kun leikki itse mukana. Lasten leikitaidoista ja leikkien sisällöstä näki paljon enemmän!

Sadut siirtyivät lasten omaehtoisiin leikkeihin, joko sekoittuen aiempiin teemoihin tai mukaillen satuja. Lisäksi satujen leikkiminen helpotti suomea toisena kielenä puhuvien lasten pääsemistä mukaan leikkeihin.

Olemme kokeneet, että leikki tuo työhön iloa.

Lapset tykkäävät leikkivistä, hupsuttelevista ja mukaan heittäytyvistä aikuisista. Heittäytyvä ja läsnäoleva aikuinen pääsee läheisempään vuorovaikutussuhteeseen lasten kanssa. Leikkimällä aikuinen pääsee parhaiten lapsen tasolle.

OIVALLUKSET JA LIIKANDUKSET

- Satujen leikkimisestä on helppoa lähteä liikkeelle. Aikuisen voi olla helpompi leikkiä ottamalla joku sadun rooli.
- Aikuinen on aarrearkku, rikastaja, leikin koossa pitävä voima – tai vaikka leikin kappale tai alusta. Mene lapsen tasolle. Istu lattialla tai muuten matalalla. Kuuntele, katsele, kysele; ole saatavilla.

PONDITTAVAKSI

- Mikä helpottaa leikkiin heittäytymistä?
- Miten auttaa työkaveria heittäytymään leikkiin?

Suvelan päiväkoti, Espoo

AIKUINEN VIRITTÄÄ TUNNELMAAN, LAPSET SYTTYVÄT OPPIMAAN

VKK-Metro toi tullessaan Suvelaan ajatuksen muutoksesta. Hankkeen edetessä alkoi selkiytyä ajatus, että haluamme muuttaa pysyvästi talon toimintakulttuuria ja oppimiskäsitystä lapsilähtöisempään ja lapsen sitoutumista vahvistavaan suuntaan. Prosessin aikana sana *virittäminen* nousi keskeiseksi ja tärkeimmäksi tavaksi toimia.

Mitä virittäminen on?

Virittäminen on mielikuvien luomista, jopa niin, ettei leluja tai välineitä tarvita mielekkään ja lapsia sitouttavan toiminnan tekemiseksi. Aikuinen rakentaa mielikuvamaailman sanoittamalla, piirtämällä, sadun välityksellä tai esittämällä draaman keinoin. Lapset voivat samaistua, kiinnittyä ja lähteä luomaan omia mielikuvia ja tarinan juonikäännteitä yhdessä aikuisen kanssa. Yhtälailla tärkeää on lapsen kokemus osallisuus, kuin myös aikuisen sensitiivisyys tilanteessa. Riittävä määrä molempia, jolla lapsi sitoutetaan oman motivaation kautta toimintaan. Virittämisessä tärkeää on tarttua lasten pieniinkin aloitteisiin ja tehdä niistä kokonainen tuokio, tai jo aloitetussa toiminnassa keksiä uusi ja yllättävä juonenkäänne.

Virittämistä voidaan käyttää ikäryhmästä riippumatta, vauvaikäisestä koululaisiin, niin että oppimistuokio tai leikki voidaan aloittaa luomalla mielikuvia ja jopa saavuttamalla flow-tiloja. Tätä kautta vaikeaksi koetun asian oppiminen helpottuu. Virittäminen toimii alkusysäyksenä toiminnalle, mikä tilanteesta riippuen vaihtelee. Alkusysäys voi olla rakennettu ympäristö, toimintaan motivoivat välineet, lelut, liikuntavälineet, oppimisvälineet, jännitystä herättävät esineet tai pelkät aikuisen puheella rakentamat mielikuvat.

Välineet ja oppimisympäristö virittämisen näkökulmasta

Aikuisen tulisi miettiä mitkä välineet ovat tälle lapsiryhmälle merkityksellisiä ja sitä kautta kiinnostavia. Aikuinen miettii esimerkiksi minkälaisen hatun valitsee päähänsä; olisinko noita vai taikuri, minkälaiset taitat sopivat näiden lasten virittämiseen. Tai esimerkiksi viidakkoteemaan aikuinen voi miettiä virittämistä konkretian kautta; kun lapsi miettii, että minkähän kokoinen on kirahvi niin aikuinen tarttuu lapsen aloitteeseen ja he yhdessä loihtivat oikeassa koossa olevan kirahvin paperille. Toisaalta virittä-

minen voi tapahtua siten, että aikuinen taikoo jotain pientä lapselle; esimerkiksi erilaisten viidakon eläinten maalaaminen kasvoihin siten, että lapset saavat itse valita eläimensä. Alla oleva esimerkki kuvaa hyvin sitä kuinka oppimisympäristön muokkaus ja lapsen aloitteeseen tarttuminen johtavat virittämiseen:

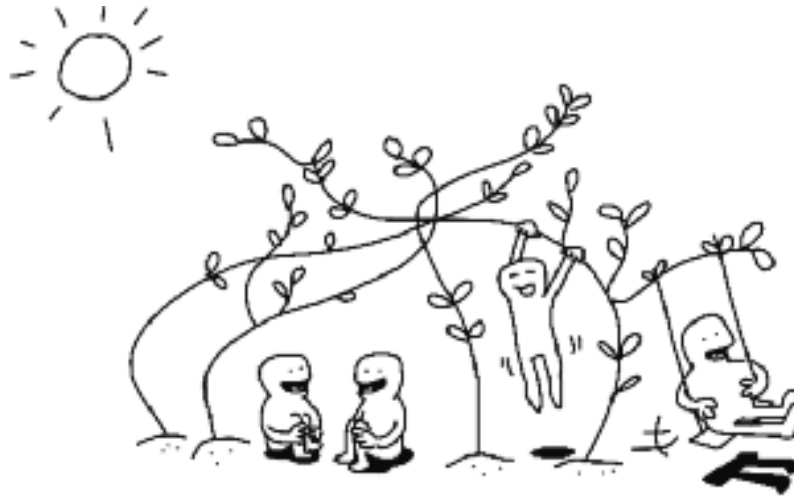
Aikuinen antoi lapsille tehtäväksi miettiä itselleen oman maan, valuutan, kielen ja minkälainen kasvillisuus ja eläimistö heidän maassaan on. Eräs lapsi keksi, että hänen maa on nolla-maa, jossa puhuttiin nolla-nolla-kieltä. Hän mietti, että kaikki kasvit, ihmiset ja eläimet olivat nollan muotoisia. Raha-yksikkö oli myös nolla. Seuraavalla viikolla aikuinen kertoi, että tänään olemme menossa johonkin maahan, tähän maahan pääsee vain kertomalla nolla-koodin ovipuhelimeen. Koodi oli oman nimen muuntaminen nolliksi. Astuessaan tilaan lapset päättelivät, että he olivat nolla-maassa. Siellä lapset tekivät kaulakoruja rautalangasta (nollia) ja myös ajoivat kilpaa renkailla (nollat). Osa lapsista jaettiin kauppiaksi ja toiset asiakkaiksi. Kauppiat alkoivat hinnoittelemaan tuotteita nolla-hinnoilla ja ostajat loivat rahapajalla nolla-rahoja ja samalla rakensivat itselleen palikoista nolla-taloja. Asioidessaan kaupassa lasten tuli käyttää vain nolla-kieltä.

Vaikka virittäminen ilman materiaa voi olla erittäin tehokasta ja luovaa, on lasten kannalta myös oppimisympäristön muokkaaminen ja aihee-

seen sopivan rekvisiitan rakentaminen erittäin kiinnostavaa. Muokkaaminen voi tapahtua myös aikuisen aloitteesta. Pienestä ideasta toteutimme talomme massiiviseksi leikiksi kasvaneen viidakkoteeman, joka täytti liikuntasalimme kahden viikon ajan. Köydet muuttuvat aikuisten käsissä liiaaneiksi ja vesiputous soljuu alas kallioiden uumenista, vesiputouksen taakse ilmestyy luola. Lapset saivat vaihtelevissa ryhmissä, yli ryhmärajojen, leikkiä suuressa tilassa ja muokata tilaa leikkien myötä. Salissa oli päivittäin eri ryhmän aikuisia ohjaamassa ja tukemassa lasten leikkiä. Virittämisen oleellisin asia on, että aikuinen heittäytyy rooliin, jossa johdattaa lapset toimintaan. Hyvin tehty virittäminen voi johtaa siihen, että lapset jatkavat toimintaa, jolloin aikuinen voi poistua roolistaan. Mikäli toiminta alkaa hiipua, aikuinen palaa rooliin uuden juonenkäänteen tai välineen kanssa. Tämä projekti oli aikuisen mahdollistama tilanne, jossa lasten sitoutuneisuus kasvoi osallisuuden myötä.

Aikuisen heittäytyminen virittämisen näkökulmasta

"Olemme aavikolla ja voi kauhistus kaivo on kuivunut. Vettä on saatavilla, mutta reitti sinne on vaikea ja vaatii nokkeluutta ja tehtävien ratkaisemista. Ensin on kuljettava pitkän tunnelin läpi, "varokaa päätänne, pitäkää päät ja pylyt alhaalla, tunneli on todella ahdas. Tunnelin päässä meitä odottaa rapu joka auttaa kulkemaan käärmeen luo, joka johdattaa meidät suuren kiven luo. Suuri kivi on siirrettävä, jotta saamme ensimmäiset vihjeet. Onneksi suuri ja vahva Karhu tulee auttamaan meitä. Kaikkien voimia tarvitaan! Eteen avautuu ovi joka on lukossa. Lukon voi avata

vain siten, että jokainen onnistuu tekemään kortissa olevat asennot oikein. Kun ovi aukeaa, sen takaa tulee esiin pyörät, joilla on ajettava vielä tiukkamutkainen matka kohtaamispaikkaan. Kaiken tämän jälkeen saamme vihjeen, missä uusi kaivo sijaitsee ja se pitää vihjeestä löytää” Tuokio päättyy vesikannun löytämiseen ja hikisten lasten vesimukilliseen.

Kuvaus on 3–5 vuotiaiden jumppatuokiosta, jossa aikuinen sanottaa seikkailun. Salissa on ainoastaan muutama patja lattialla asentokortit piilottettuna ja verhon takana kaksi kolmipyörää. Lapsia on n. 10.

Aikuisen roolissa toimiminen auttaa myös niitä lapsia, joilla on haasteita kielenoppimisessa, oman toiminnan ohjaamisessa tai vaikka motoriikassa. Riippumatta omista haasteistaan, on lapsella mahdollisuus luoda omia mielikuvia ja tarttua hetkeen oman kokemuksen kautta. Aikuinen sanottaa

leikkiä, toimii esimerkkinä roolissaan, kutsuu mukaan ja tukee myös niitä, joille leikki- tai oppimistilanteessa verbaalinen kommunikointi on vaikeaa. Aikuinen sitouttaa lapsen omalla toiminnallaan, jolloin eläytyminen on tärkein väline.

Tartu hetkeen, näe leikin taika ja kutsu lapsen ajatukset oikeaan suuntaan. Moni lapsi jää omien haasteidensa vuoksi leikkien ulkopuolelle. Lapsi ei jaksaa tai osaa sitoutua leikkiin, ajautuu jatkuviin konflikteihin toisten lasten kanssa tai kokee levottomuutta itselleen vaikeissa tilanteissa. Virittäminen muuttaa ajatuksemme oppimiskäsityksestä: lapsi sitoutuu ja tätä myötä myös oppii paremmin ja kokee oppimisen mielekkyyden, jos toiminta on lapselle merkityksellistä. Tällaisessa toiminnassa aikuinen on sitoutuneesti mukana leikkillisyyden kautta.

Mihin virittäminen johtaa?

Lasten sitoutuneisuus toimintaan kasvaa. Sitoutuneisuus kasvattaa sinnikkyyttä, mikä taas johtaa asioiden toistoon ja sitä kautta oppimiseen. Uusien asioiden oppiminen on palkitsevaa ja lapsi kokee mielihyvää onnistumisestaan. Riittävä haasteellisuus ja yllätyksellisyys toiminnassa ja leikissä kasvattivat lasten ongelmanratkaisutaitoja, joista he hyötyivät niin oppimisessa, kun sosiaalisissa tilanteissa.

Yhteistoiminnallisuus kasvaa aikuisen avulla ja lapset alkavat auttamaan ja tukemaan toisiaan. Yhteinen tavoite luo tarpeen ratkaista ongelman yhdessä, jotta yhteinen päämäärä saavutetaan. Tämä kasvattaa ryhmähenkeä ja auttaa lapsia kehittämään sosiaalisia vuorovaikutustaitojaan. Leikkisyys tuo apua oppimiseen ja oppiminen tapahtuu toiminnan sivutuotteena.

"Versot alkoivat kasvaa ja riittävän pituuden saavutettuaan ne nivoutuivat auringon valossa yhteen ja vahvistuivat. Pikkuhiljaa kasvit alkoivat tuottaa sivuversoja, joiden alle lapset rakensivat majoja. Kasvien oksilla keinuttiin ja putoavista terälehdistä keksittiin aina ihan uusia leikkejä. Kylässä kaikui lasten nauru ja ilo."

(ote Suvelan päiväkodin kasvutarinasta VKK-Metron kehittämissyöissä: Satu luovuuden kylästä)

POHDITTAVAKSI

- Miten sitoutat lapsen, jolla ei ole yhteistä kieltä leikkiin?
- Millaista on hyvä virittäminen? Mikä on riittävää?
- Voiko lapsiryhmä itsessään virittää itsensä?

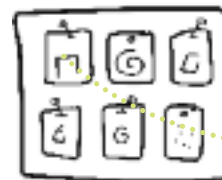
KASVATTAJAN SITOUTUMINEN LEIKKIIN TUKEE MONIPUOLISESTI LAPSEN KASVUA JA KEHITYSTÄ

Sitoutumalla leikkiin aikuinen toimii mallintajana ja samalla rikastuttaa leikkiä kuvien avulla. Havainnoimalla lasten leikkiä eri keinoin ja dokumentoimalla kasvattaja löytää paremmin tuen tarpeen lapsen mahdollisiin oppimisen haasteisiin sekä väylän laajemmin lapsen ajatteluun. Yksikkömme käyttää valo- ja videokuvaamista yhtenä havainnointikeinona. Lasten leikissä turvallinen ilmapiiri mahdollistuu kasvattajan läsnäollessa, jolloin jännittävätkin tilanteet ovat turvallisia kohdata.

Yhteisissä leikeissä aikuinen nostaa esiin lasten aloitteita ja tarttuu niihin. Lapsi oppii vuorovaikutuksessa uusia asioita. Kimokujan yksikössä leikkipäivän leikit ovat laajentuneet koko päiväkodin yhteisiksi ja samalla erillisiksi leikeiksi. Samassa ryhmätilassa leikkii 3–4 pienryhmää kauppa-, lääkäri-, koti- ja kirjastoleikissä. Esimerkiksi kotileikissä lasta sattuu sormeeseen, jolloin leikissä mukana oleva aikuinen ehdottaa, että lapsi voisi mennä lääkärikäynnille yhdessä toisen lapsen kanssa. Tällä tavalla voidaan rakentaa koko ryhmän yhteinen ja vaihtuva leikki, joka kuitenkin koostuu erillisistä pienemmistä leikeistään.

Kun aikuinen on läsnä leikissä sitoutuneesti, leikin arvostus välittyy ulospäin. Keskeytyksiä vältetään yhteisesti sovitulla säännöllä siitä, että puheleihin ei vastata eikä toisia pienryhmiä häiritä. Tällä tavalla voidaan vaalia leikkirauhaa. Leikki on lapsen kehityksen lähde ja oppimisen väline. Vanhemmille ja muille läheisille on hyvä kertoa päivähoitopäivästä, mitä tänään leikissä on harjoiteltu. Toivomme, että leikin arvostus lisääntyy myös lasten omissa kodeissa päivähoidon esimerkin myötävaikutuksella.

**Leikkitaulu. Lapset saavat itse
valita joko leikin tai tilan**

Leikkilaatikko on helppo siirtää paikasta toiseen. Esim. lääkarileikkilaatikko sisältää roolivaatteita, rekvisiittaa, aihealueeseen liittyviä leluja, lauluja, kirjan ja kuvia leikin tueksi.

Leikkikuvat leikin tukena. Tukee kaikkia lapsia, mutta erityisesti S2- ja kasvun ja oppimisen tuen tarpeessa olevia lapsia.

Leikkipäivä, jolloin aikuinen on aktiivisesti mukana leikissä heittäytyen omaan rooliinsa.

Roollivaatteet ovat kaikkien ryhmien saatavilla helposti ja nopeasti.

Metsä on yksi leikkitaustavaihtoehto. Jos joku valitsee metsän leikki-
paikakseen, aikuinen on valmis sinne lähtemään.

OIVALLUKSET JA LIIKANDUKSET

- o Myös metsä on mahdollista valita leikkitalusta. Sinne on aina aikuinen valmistautunut lähtemään lasten kanssa.
- o Leikki pakattuna laatikkoon, joka siirtyy paikasta toiseen.

POHDITTAVAKSI

- o Muistatko itse lapsena aikuista mukana leikissäsi?
- o Miltä se tuntui, oliko turvallista kokeilla uusia leikkejä, saivatko aikuiselta apua tai ideoita leikin laajentamiseen?

OSAL- LISTUN YHTEEN LEIKKIIN -TEHTÄVÄ

Kuvaa yksi onnistunut tai epäonnistunut leikin ohjaustilanne.

Voit havainnoida omaa tai työkaverisi roolia leikissä.

Hyödynnä mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi videokameraa tai muita dokumenttivälineitä.

Voit pohtia kuvauksessasi esimerkiksi seuraavia seikkoja.

Lähtötilanne

Miten ja kenen aloitteesta kuvaamanne leikitilanne sai alkunsa ?

Aikuisen mukaantulo leikkiin (alussa / kesken leikin / jostain tietystä syystä...)

Leikin kulku

Mikä oli aikuisen rooli leikissä?

Aikuisen mukanaolon vaikutukset leikin kulkuun ja muihin leikkijöihin?

Kuvaamanne leikin erilaisuus / samanlaisuus verrattuna niihin leikkeihin joissa aikuinen ei ole mukana

Millaisia ohjauskeinoja käytettiin?

Oma arvio leikistä

Mitä itse ajattelit leikistä?

Mistä yllätyit?

Mikä ilahdutti?

Olisiko jotain voitu tehdä toisin?

Muita ajatuksia?

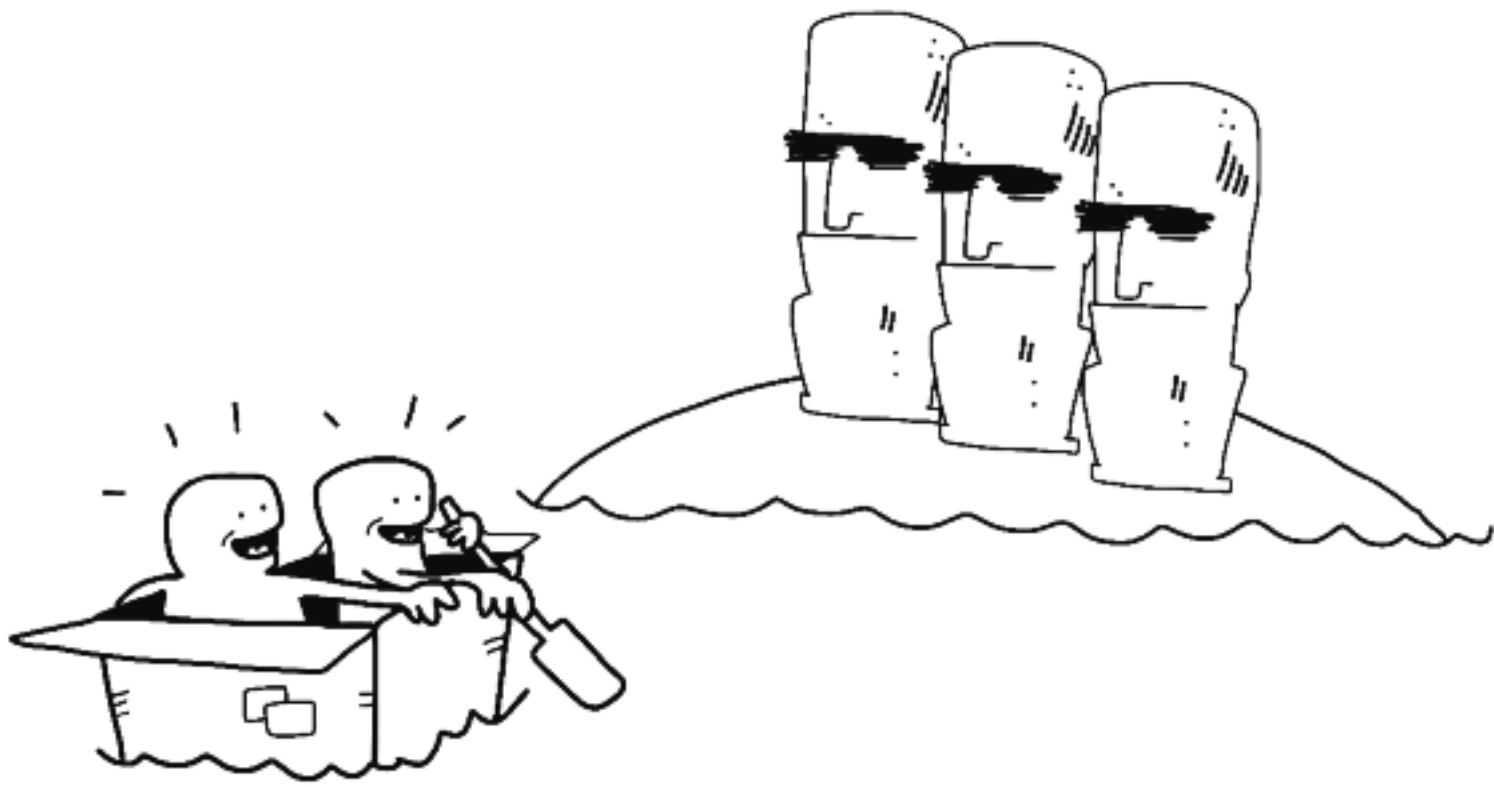
PÄÄSIÄISLEIKKI, tapaus 54

Tämä tapahtui kiirastorstaina välipalan jälkeen, kun lapset odottivat vanhempiaan hakemaan. Olimme sisällä, koska ulkona satoi vettä. Aikuinen istui tuolissa lepohuoneessa, 3-vuotias poika leikki lattialla autoilla ja 5-vuotias tyttö puuhaili pehmolelujen kanssa. Tyttö laittoi merirosvohatun päähänsä ja yhdessä keksimme, että lähdemme merille. Aikuisen tuolista tuli laiva, joka oli satamassa. Poika ryhtyi lastaamaan laivaa; tuolin alle hän laittoi nosturin avulla autoja, aikuisen syliin hän nosti autopesulan ja robotin, josta tuli laivan kokki. Tyttö haki pahvilaatikon tuolin viereen, siitä tuli lisäosa laivaan. Tuolin taakse tyttö kasasi lelulaatikoita. Aikuinen sai merirosvohatun päähänsä ja lapset kiipesivät laatikkoon – matka alkoi. Aikuinen ohjasi laivaa, kunnes poika huomasi, ettei ole karttaa, Nopeasti hän ui ja kävi hakemassa pahvinpalasen. Sitä tutkittiin ja otettiin suunnaksi Pääsiäissaari. Poika huomasi, ettei ole moottoria. Aikuinen ehdotti, että tämä olisikin purjelaiva – jolloin poika avasi takana olevan ikkunan, josta tuuli puhalsi sisään. Tyttö huojui tuulen mukana laivan kyydissä. Poika halusi itselleen merirosvohatun ja aikuinen laittoi pupupäähineen omaan päähänsä. Hänestä tuli pupu, joka oli matkalla Pääsiäissaarelle. Viereisestä huoneesta tuli kolme 4-vuotiaista poikaa seuraamaan leikkiä ja kohta he uivatkin laivan kyytiin. Kun kaikki lapset seisoivat laatikossa, niin he mahtuivat mukaan. Laiva saapui perille ja lapset alkoivat etsiä noitaa sänkyjen alta ja tavaroiden takaa. Sillä välin aikuinen haki noidan

viitan ja hatun. Noita saapui vauhdilla ja ryhtyi ajamaan lapsia takaa. Hän yritti ottaa niitä kiinni, mutta aina ne karkasivat ja tulivat uudestaan lähelle. Ajojahti kesti jonkin aikaa – sitten noita sanoi, että kaikkien on mentävä noitaa piiloon. Noita lensi omille teilleen, lapset etsivät sitä. Aikuinen palasi takaisin ja hetken leikki jatkui vielä laivaleikkinä. Leikki lopui, kun lapsia haettiin kotiin ja aikuisen työvuoro päättyi.

TEHTÄVÄ

- Kerro aikuisen roolista leikissä.
- Mitkä asiat edistivät leikkiä?
- Mikä esti leikin kehittymistä?

Päiväkoti Kytöniitty, Helsinki

LEIKKIVÄÄ AIKUISTA EI SAA HÄIRITÄ

Lapsi osaa leikkiä, mutta miten on kasvattajan osaaminen?
Kuinka paljon kasvattaja saa osallistua leikkiin ja antaa ideoita?
Millainen lapsi on hyvä leikkijä: keskusteleva, kekseliäs, utelias, uskalias?
Onko kasvattajalla samanlaisia ominaisuuksia kuin katsomme hyvällä leikkijällä olevan?

Pidimme havainnointia tärkeänä, mutta halusimme enemmän, mahdollistaa aikuisen osallistumisen leikkiin aamupäivän tai jopa koko päivän ajaksi. Toimintamalli vaati yhteistä keskustelua työyhteisössämme ja asioiden priorisointia. Keskustelun tuloksena syntyi myös tärkeä teesi: Leikkivää aikuista ei saa häiritä!

Nyt päiväkotimme leikkivälle aikuiselle annetaan leikkirauha, hän sitoutuu ja ottaa leikkirooleja sekä toimii tarvittaessa leikin kehittäjänä ja eteenpäin viejänä. Suunnittelemme ja toteutamme yhdessä lasten kanssa pitkiäkin leikkiprojekteja, joissa lasten yksilölliset taidot ja mielenkiinnon kohteet näkyvät – niin myös aikuisten. Sukellamme leikin maailmaan, jossa ympärillä oleva katoaa ja mielikuvitus saa siivet ja tuntosarvet. Hyppäämme raketin kyytiin ja tutkimme avaruutta, sei-

laamme valtameriä ja etsimme aarretta, rakennamme Spidermanin luolan ja möyrimme matojen koloissa. Tuttu oivallus pulpahtaa esiin: oppiminen leikin kautta on parasta! Havainnoimme myös muita aikuisia: Leikkivä aikuinen saa olla flow-tilassa, häiritsemättä.

Jos leikkivän kasvattajan huomio kiinnitetään muualle, aikuinen joutuu hyppäämään pois mielikuvitusmaailmasta, leikki keskeytyy, jopa loppuu.

Ulkotoimintaan osallistuu yhä useampi aikuinen, jotta joku pystyisi leikkimään intensiivisesti. Autamme ja kannustamme toisiamme, vaihdamme ideoita ja keskustelemme. Kaiken tämän jälkeen voimme sanoa, että meillä on koko päiväkodissa yhtenäinen leikkikulttuuri – ainakin olemme vahvasti menossa sitä kohti!

OIVALLUKSET JA LIIKANDUKSET

- Laita päähäsi huivi, eläinpanta tai sarvet, kurkista ovesta ja aloita leikki tai jatka sitä lasten kommentteista.
- Käytä rohkeasti tuttuja asioita toisin, sano kaikille/kaikelle ”joo”, vaikka puolen tunnin ajan
- Anna lasten stailata itsesi, esim. henkilökunnan ryhmäkuvasta tulee taatusti erilainen
- Ulkoleluton kuukausi, tilalle metsäretkiä, pihapelejä ja liikuntaleikkejä, haetaan metsästä luonnonmateriaalia, keppi on eläin, jolle laitetaan kaulapanta ja eläin talutetaan pihalle ...
- Suunnittele lasten kanssa → kerää leikki-ideat paperille → valitkaa suosikki-ideat → talon suunnittelupalavereissa valitut lapset edustaa omaa ryhmäänsä.

POHDITTAVAKSI

- Mitä leikkiin heittäytyminen vaatii aikuiselta, voiko sitä harjoitella?
- Mitä yhteisiä käytäntöjä tarvitaan, jotta aikuinen voi leikkiä muiden aikuisten häiritsemättä – sisällä ja ulkona?
- Miten aikuisen osallistuminen leikkiin on mahdollista, aamupäivän tai jopa koko päivän ajan?

4 OTSALAMPPUJEN VALOSSA

YSTÄVÄPOU

Virpi Mattila, varhaiskasvatuksen kehittämispäällikkö
VKK-Metron projektiryhmän jäsen, Espoo

ULOS
LEIKKI-
MÄÄN

Saitko lapsena leikkiä metsässä? Muistatko, minkälaista siellä oli ja miltä siellä näytti? Muistatko tuoksut ja äänet? Kenen kanssa leikit ja mitä teitte?

Tähän julkaisuun on joiltakin aikuisilta pyydetty leikkimuistoja. Tämä sai minutkin muistelemaan, missä lapsena leikin ja mitä leikeistä muistan. Hetken muisteltuani totesin, että oikeastaan muistan vain leikitilanteita, jotka ovat tapahtuneet ulkona. Muistan myös erilaisia paikkoja, joissa leikin: lähimetsä, vähän kauempana oleva metsä, pelto, ojanpiennar ja ranta. Muistan vuodenaikojen vaihtelun tuomat muutokset näissä paikoissa ja toimissamme. Talvella rinteessä olevan pellon hangenkanto loi ihanan mäenlaskupaikan ja keväällä pellon reunalla oleva heinikko toimi pienten mielikuvituseläinten kotina. Keväällä merestä saattoi nousta kaloja ojaan kutemaan. Se oli todella elämys, kun pyydystimme niitä! Muistan myös sen, miten joskus leikki läheni työtä, kun poimimme siskoni ja serkkuni kanssa keskenämme koko ämpärillisen puolukoita, poimimme sieniä tai ongimme kaloja, jotka oikeasti valmistettiin ruoaksi. Selvästi kaipaamme myös lapsuuden leikki-paikkojen tunnelmaa, jossa ajankulu menettää merkityksensä ja on vain tämä hetki.

Miksi sisäleikeistä ei juuri ole jäänyt muistijälkiä? Syy voi liittyä siihen, että maalaiskakarana vietin paljon aikaa ulkona. Mutta vaikutusta voi olla silläkin, että sisällä ei voi tehdä kaikkea, mitä ulkona voi. Ja sillä, että ulkona luonnossa toimiminen on

kokemuksena niin kokonaisvaltainen, että se herättää vahvoja tunteita, joita on vaikea ellei mahdoton unohtaa.

Kokonaisvaltaiset kokemukset, tunteet, toiminta ja merkityksellisyys, niistä syntyy myös oppiminen. Luonto rakentaa ainutlaatuisen koko ajan muuttuvan oppimis- ja leikkiympäristön, jossa tämä kaikki on läsnä ilman, että itse laitamme tikkua ristiin. Luonnon rinnalla päiväkodin piha hiekkalaatikkoineen kalpenee autio- maaksi. Jaksavatko lapset aina kiinnostua hiekkakakkujen leipomisesta tai valmiissa aikuisten suunnittelemassa keinussa keinumisesta, kun päiväkodin aidan takana näkyvä metsikkö tarjoaisi mahdollisuudet itse keksimiseen ja seikkailuun? Tyytyisimmekö itsekään tekemään työtä ympäristössä, jossa kaikki on mietitty valmiiksi ja jossa oma tekeminen rajoittuu rutiinien toistamiseen?

Paikallaan olo on nykylapsuuden kirous. Kaiken aineellisen hyvinvoinnin keskellä ihmiset istuvat itsensä kuoliaiksi. Helsingin yliopistossa tehdyn tutkimustyön perusteella voidaan väittää, että päiväkodissa oleva lapsi ei voi saada terveytensä kannalta riittävästi liikuntaa muualla kuin ulkona. Tästäkin syystä yhä suurempi osa toiminnasta kannatta siirtää ulos vähintään pihalle. Luonto tuottaa kuitenkin vielä paremmin liikuntaa palvelevan ympäristön, jonka tarjoumia on vaikea jäljitellä.

Luontosuhde on keskeinen kestävyysajattelun lähtökohta. Luontosuhde voi syntyä vain, jos lapsi saa viettää aikaa luonnon-

varaisessa ympäristössä. Positiiviset kokonaisvaltaiset ympäristökokemukset liittävät meidät osaksi ympäristöämme ja luovat meissä halun huolehtia siitä. Luontosuhde on myös tunnesuhde, kun luonnonympäristössä toimiessamme suorastaan rakastumme luontoon ja kaipaamme ympärillemme asioita, jotka muistuttavat meitä luonnosta. Terve suhde ympäristöön tukee myös fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia. Luonto poistaa tutkitusti stressiä ja tuottaa hyvää oloa. Tämä kaikki on kestävyyttä!

Anna lapsille lahjaksi elävä luontosuhde, päästä heidät leikkimään metsään. Ja koskaan ei ole liian myöhäistä; leiki itsekin.

Päiväkoti Sakarinmäki, Helsinki

METSÄSSÄ OLO ON PARASTA YHDESSÄOLOA

Tiedämme useiden tutkimusten perusteella, että luonnossa liikkuminen ja leikkiminen lisäävät lasten fyysistä aktiivisuutta ja motoristen taitojen kehittymistä. Luonto myös aktivoi lasten aisteja. Luonto tarjoaa liikunnan lisäksi seikkailua, kehittää luovuutta ja ongelmanratkaisukykyä. Luonto tarjoaa myös paljon uuden oppimisen mahdollisuuksia ja elämyksiä. Luontoympäristö pitää sisällään kaikki hyvän ja laadukkaan oppimisympäristön ulottuvuudet. Leikkitoiminta luonnossa rakentuu erityisesti yhteisöllisyydelle, mielikuvitukselle, tarinallisuudelle, tunteille, mihin myös väitteemme ”metsässä olo on parasta yhdessäoloa” perustuu.

- metsä rauhoittaa, lapset ovat rentoja ja omia itsejään
- kiireetön tunnelma, aika pysähtyy
- leikit voivat jatkua viikosta ja vuodenajasta toiseen
- leikkijöiden määrä rajaton, leikit voivat yhdistyä ja leikkikaverit vaihtua
- lapset pääsevät toisten leikkeihin mukaan vaivattomammin
- lapset auttavat ja huomioivat luontevasti toisiaan
- omasta jakaminen on helpompaa metsässä
- keksivät yhdessä luovia ratkaisuja ja keskittyvät yhteiseen ihmettelyyn

- mielikuvitus pääsee valloilleen metsässä – luonto ja ympäristö inspiroivat
- tilaa lasten äänille ja vauhdikkaille leikeille, vaikka kaikki samassa tilassa
- leikit eivät rikkoudu keskeytyksistä
- riemu paistaa lasten kasvoilta
- lasten into kaikkeen toimintaan, omien rajojen ylittäminen helpompaa
- Me-henki voimistuu
- teemat elävät ja rikastuvat metsässä

Metsäretkille mukaan ovat satuteemat siirtyneet kuin itseksensä.

Lasten innostus ja intensiiviset leikit satuteeman liittyen saivat myös meidät aikuiset huomaamaan metsässä olemisen rajattomat mahdollisuudet.

Aiemmin olemme ehkä perinteisesti nähneet metsäretkien olevan lähinnä yhdessä retkeilyä ja luonnon tutkimusta ja liikkumista. Satuprojektin myötä olemme heränneet huomaamaan vahvemmin metsän

POHDITTAVAKSI

- Millaisia sisältöjä metsä tuo leikkiin?
- Mikä on kasvattajan rooli luontoympäristössä?

luonnollisena osana päiväkodin leikkiympäristöä. Siitä on tullut yksi osa kokonaisuutta, jossa samat teemat jatkuvat luontevasti ja rikastuen ohjatuissa toiminnoissa ja vapaammissa leikeissä.

Koko talon voimin olemme heittäytyneet Astrid Lindgrenin satujen maailmaan. Kullakin ryhmällä on ollut oma satuteemansa, jota toteutettiin liikkuen, leikkien, taiteillen ja tutkien sekä erityisesti yhdessä hassutellen. Teemasta muodostui pitkiä projekteja, jotka elivät koko ajan lasten arjessa läsnä hyvin vahvasti jopa kuukausien ajan. Tutuksi ovat tulleet Peppi ja Eemeli.

Metsässä lasten kanssa oleminen on keskeytyksetöntä ja läsnä olevaa. Meidän on ollut helpompi heittäytyä metsän siimeksessä lasten kanssa aitoon ja intensiiviseen leikkiin yhdessä kokijana ja ihmettelevänä.

Metsässä aikuinen pystyi havainnoimaan lasta kokonaisvaltaisena yksilönä. Metsässä ollessa rajat ja kiellot vähenivät. Lapsilla oli enemmän mahdollisuuksia kokonaisvaltaiseen olemiseen ja tekemiseen. Havainnolla lasta strukturoimattomassa ja myönteisessä ympäristössä, oivalsimme hänestä usein uusia ja erilaisia vahvuuksia ja rooleja. Arjessa haasteiden kanssa kamppaileva lapsi oli metsässä tasavertaisempi leikkikaveri. Huomasimme myös, että luonnossa tapahtuvassa toiminnassa lasten sosiaaliset taidot ja kyky yhteistyöhön kehittyivät samalla kun ryhmähenki vahvistui.

Vastaisuudessa jatkamme metsäretkiä sisällyttäen sen luonnollisena osana päivähoidon arkea. Tavoitteenamme on käyttää luontoa ja lähiympäristöä vielä tiiviimmin ja spontaanimminkin.

Päiväkoti Ylä-Malmi, Helsinki

LUOVUTTIIN AUTOMAATTI-OHJAUKSESTA

Hyvät pihaleikit eivät tarvitse sääntöjä

Päiväkoti Ylä-Malmissa luovuttiin jokavuotisesta pihasääntöjen kertaamisesta ja sovimme, että pihasääntöjä ei ole. Tilanteet ratkaistaan nykyään aina tapauskohtaisesti ja paikalla olevan aikuisen pitää olla tilanteen tasalla ja lasten saatavilla. Ulkosääntöjen tiukka noudattaminen oli johtanut siihen, että usein kasvattajan huomio pihalla keskittyi lasten sijasta sääntöjen noudattamiseen tai noudattamatta jättämiseen. Lasten leikit rajoituivat, koska sääntöjä oli paljon. Pohdimme, mitä voisimme tehdä, että tämä asetelma kääntyisi.

Kasvattajien osallisuus on sitä mukaa lisääntynyt, kun heidät on vapautettu sääntöjen vahtimisesta.

Kasvattajat eivät toimi enää "automaattiohjauksella" reagoiden sääntöjen rikkomisiin vaan suhtautuvat osaltaan tilanteisiin luovasti. Tämän myötä lasten havainnoinnille jää huomattavasti enemmän aikaa ja lapset käyvät pyytämässä aikuisia mukaan leikkeihin. Yleisesti ottaen ulkoleikkutilanteet ovat huomattavasti rennompia ja kasvattajien sekä lasten touhuamisessa on tekemisen iloa ja onnistumisen elämyksiä. Olemme kumoamassa myyttiä siitä, että ainoastaan säännöillä taataan leikkirauha ja hyvät pihaleikit. Tämän muutoksen myötä lasten leikeissä ja käytöksessä on huomattu sisäisen tietoisuuden lisääntyminen siitä, mitkä asiat ovat sopivia ja sallittuja, jotta leikit sujuisivat hyvin.

Lapset oppivat itse asettamaan sääntöjä, jolloin vastuuntunto kasvaa. Lisäksi lasten on helpompi osallistua leikkeihin, koska heidän ei tarvitse jatkuvasti miettiä, onko leikki sopivaa aikuisen mielestä.

Tämä on lisännyt huomattavasti lasten osallisuutta ja itseohjautuvuutta leikkien keksimisessä ja toteuttamisessa myös yli ryhmärajojen. Liikkumavara leikeissä on myös laajentunut. Samat leikit saattavat jatkua sisällä ja ulkona, sekä piha-alueiden käyttö on monipuolisempaa.

OIVALLUKSET JA LIIKANNUKSET

- Lasten luovuus ja itseohjautuvuus kasvaa, kun heille annetaan mahdollisuudet itse luoda uusia ja monipuolisia leikkejä sekä kokeilla leikin rajoja.
- Aikuisten voimavarat vapautuvat, kun luovutaan turhien sääntöjen vahtimisesta.

POHDITTAVAKSI

- Kuinka suuri osa vuorovaikutuksesta on sääntöjä koskevaa?
- Miten leikille käy, kun sääntöjä karsitaan? Lisääntykö luovuus leikeissä?

Päiväkoti Kumina-Neilikka, Helsinki

YSTÄVÄPUU ON LEIKKIKAVERI

Aikuisen mukanaolo leikissä motivoi lasta ja ehkäisee lasten välisiä ristiriitoja

Leikissä lapset oppivat sosiaalisia taitoja, lelujen jakamista, vuorovaikutusta, toisten kuuntelua, omien mielipiteiden ilmaisemista jne. Tällaisissa tilanteissa syntyy myös ristiriitoja, kun erilaiset lapset ja luonteet kohtaavat. Aikuisen tehtävänä on olla aistit valppaina seuraamassa leikkejä, jolloin hän voi ennakoida mahdollisia ristiriitoja ja ennaltaehkäistäkin niitä. Aikuinen voi tarkoituksella luoda leikkeihin tilanteita, joissa yhdessä pohditaan ja opitaan edellä mainittuja taitoja.

Aihe herätti aikuiset ajattelemaan ja pohtimaan omaa toimintaansa ja rooliaan sekä suhtautumistaan lasten leikkeihin. Jokainen aikuinen on omalta osaltaan harjoitellut heittäytymistä ja eläytymistä leikkeihin.

Aikuiset ovat olleet aiempaa enemmän mukana leikeissä, ja aktiivisemmin järjestäneet aikaa ja tilaa leikeille. Leikit ovat jatkuneet sisältä ulkoleikkeihin ja seuraaville päiville. Pienten ryhmässä yllätyimme siitä, että näinkin pienet kykenevät heittäytymään kokonaisvaltaisesti leikin maailmaan. Aikuisjohtoisuuden sijaan lapset itse johdattelevat ja ideoivat leikkiä

eteenpäin. Leikkiin heittäytyvä aikuinen saa usein lapset innostumaan.

Leikin havainnointi on tärkeää, jotta aikuiset saavat tietoa mitä leikissä todella tapahtuu. Aikuisen on hyvä olla kiinnostunut ja aktiivinen tarkkailemaan ja kuuntelemaan lapsilta nousevia ajatuksia ja ideoita. Siten hän pystyy auttamaan lapsia luomaan kiinnostavia leikkejä.

Havainnoidessaan leikkitalanteita kasvattaja myös oppii tuntemaan lasten tapoja ajatella, olla vuorovaikutuksessa, neuvotella, käyttää mielikuvitustaan ja ratkoa erilaisia tilanteita.

Olemme huomanneet, että lapset suhtautuvat hyvin eri tavoin aikuisen mukanaoloon leikeissä. Toiset lapset saattavat hämmentyä aikuisen mukaantulosta, koska eivät ole tottuneet aikuisen leikkiin. Toisia lapsia aikuisen mukanaolo taas aktivoi, ja he hakevatkin oma-aloitteisesti aikuisia mukaan. Toisena selkeänä havaintona on ollut se, että ristiriitoja on huomattavasti vähemmän, kun aikuinen on aktiivisempi leikkitalanteissa.

OIVALLUKSET JA LIIKANHUKSET

- o Ystäväpuu
Metsä ympäristönä innostaa lapsia pitkäkestoisempaan ja monipuolisempaan leikkiin. Lisäksi mielikuvitus pääsee valloilleen ilman tavanomaisia leikkivälineitä. Varsinkin toimintakauden alussa leikit metsässä auttoivat lapsia ja aikuisia tutustumaan toisiinsa ja luomaan yhteishenkeä. Ystävyyttä ja myötätuntoa käsitelimme myös ystäväpuiden avulla. Metsäretkellä lapset valitsivat itselleen ystäväpuun ja nimesivät sen. Lapset kuvasivat ystäväpuita eri vuodenaikoina. Päiväkodissa omia ystäväpuita valmistettiin eri materiaaleja käyttäen, esim. hiili, kankaat, maalit. Satuhahmojen ja tarinoiden avulla metsässä leikkien olemme käsitelleet lasten ystävyyssuhteita ja ristiriitatilanteita.

- **Draamakasvatus**
 Yksikkömme osallistui Annantalon draamaleikkiprojektiin, jossa sekä lapset että aikuiset pääsivät heittäytymään draamaleikin maailmaan. Kasvattajana oli hieno olla ohjaajanroolin sijaan mukana leikkimässä yhdessä lasten kanssa. Sittemmin lapset ovat innostuneet leikkimään enemmän roolileikkejä ja pyytämään aikuista mukaan leikkeihin.
- Projektin innostamina olemme jatkaneet draamaa kasvatuksen välineenä. Draamamenetelmien kuten roolileikin ja pöytäteatterin avulla olemme käsitelleet mm. arjen ristiriitatilanteita. Tapahtuneiden ristiriitatilanteiden uudelleen käsittely konkreettisoin keinoin ja aikuisen johdolla sai lapset havahtumaan ja ymmärtämään tilanteen.
- **Lelupaikkojen ja lelujen ”päivitys”**
 Jokainen ryhmä on miettinyt uudelleen ryhmänsä tilojen käyttöä, leikkejä ja leikkipaikkoja. Leikkikohtaisesti mietimme, mitä leikkivälineitä mihinkin leikkiin tarvitaan, ylimääräisiä karsittiin pois. Lapset ovat päässeet osallistumaan leikkitilojen suunnitteluun. Leluja on jaettu yli ryhmärajojen siten, että päiväkodin lelut ovat kaikkien ryhmien lasten käytössä. Leikkipaikkojen sijoittelulla eri tiloihin mahdollistamme leikkejä pienryhmissä. Pienryhmätoiminta lisää leikkirauhaa ja ehkäisee ristiriitoja.

POHDITTAVAKSI

- Kuinka mahdollistaa keskeytymätön leikkirauha sekä lasten keskinäisissä leikeissä että leikeissä joissa aikuinen on aktiivisena osallistujana?
- Mahdollistaako päiväkodin aikataulutettu päivärytmi ja tilat pitkäkestoisen leikin ja sen jatkuvuuden sekä levottomuuden vähentämisen?

Päiväkoti Tuohimäki, Espoo

PIENI METSIKKÖ JA OTSALAMPPUJEN HOHDE

Leikki osallistaa päiväkodin ja vanhemmat yhteistyöhön

Olimme työyhteisönä pohtineet jo pitemmän aikaa leikin kehitystä ja merkitystä. Vaikka tunsimme jo osaavamme perustella vasukeskusteluissa leikin merkitystä vanhemmille, koimme että siitä huolimatta vanhempien kiinnostus, arvostus ja tieto lapsen oikeudesta leikkiin ei ollut sillä tasolla kuin toivoimme. Tähän tavoittelimme muutosta.

Lähdimme miettimään keinoja osallistaa vanhempia oman lapsensa arkiin asioihin, toivoen sitä kautta vahvistavamme vanhempien ymmärrystä leikin merkityksestä. Päiväkotimme 3–5-vuotiaiden ryhmässä otettiin käyttöön noin kerran kuukaudessa tapahtuvat toimintailtapäivät, joissa vanhemmat ja lapset tekivät yhdessä päiväkodin arkisia, tavanomaisia ja lapsille tuttuja toimia. Toisessa ryhmässä vanhemmat otettiin mukaan projektitöihin. Vanhemmat etsivät ja keräsivät lasten ideoiden pohjalta rooliasusteita ja materiaalia leikkeihin, valmistivat yhdessä lasten kanssa rekvisiittaa, lavasteita ja majoja leikkiteemojen tueksi sekä lopulta leikkivät yhdessä lastensa kanssa. Vanhempien aktiivisuus ja innokkuus osallistumiseen yllätti meidät.

Opimme miten tärkeää on sietää kehittämistyön keskeneräisyyttä. Sinikkäillä, pienillä askeleilla pääsimme lopulta suuria askeleita eteenpäin. Tärkeää oli antaa aikaa omalle kasvulle ja kehitykselle, ja antaa samalla aikaa myös vanhemmille kasvaa yhdessä meidän kanssamme. Huomasimme, että voimme rohkeasti ottaa vanhemmat mukaan yhteistyöhön jo varhaisessa suunnitteluvaiheessa ennen kuin meillä itselläkään on mielessä mitään tarkempaa visiota siitä, mihin yhteistyö ja toimintamme tulee johtamaan. Emme tarvitse valmiita vastauksia.

OIVALLUKSET JA LIIKANDUKSET

- Vanhempien aktiivinen rooli leikin kannattelussa sekä kotona että päiväkodissa
Vuoden kestäneen pitkäkestoisen ja juoneltaan monisyisesti etenevän roolileikin pohjalta heräsi vanhemmilta idea aiempaa tiiviimmästä ja tarkemmasta tavasta tiedottaa leikin juonenkäänteistä. Tähän asti tieto tapahtumien pääpiirteistä oli kulkenut kerran viikossa päiväkodilta kotiin päin hakutilanteissa, mutta nyt vanhemmat kokivat tärkeäksi ja antoisaksi kuvata myös kotona tapahtunutta juonen kulkua. Näin leikki pääsisi kasvamaan aikuisen kannattelemana päiväkodista kotiin ja taas takaisin päiväkotiin. Myös syvällisemmästä ja tarkemmasta tiedosta leikin käänteissä oltiin kiinnostuneita, jotta leikin kannattelu olisi vanhemmille helpompaa. Avuksi tähän sovittiin sähköposti.
- Toiminnalliset iltapäivät
Toiminnallisilla iltapäivillä haluttiin avata vanhemmille päiväkodin arkea ja tehdä varhaiskasvatusympäristöä tutummaksi.

Niitä järjestettiin noin kerran kuukaudessa matalan kynnyksen osallistumisen periaatteella. Iltapäivien aikana vanhemmat pääsivät tekemään yhdessä lastensa kanssa arkisia päiväkodin toimintoja, kuten askartelemaan, leikkimään ja laulamaan. Samalla perheet tutustuivat toisiinsa ja perheiden keskinäinen omaehtoinen kanssakäyminen lisääntyi. Iltapäivät lisäsivät myös vanhempien osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä yhteistyötä.

- Leikki vieköön -vanhempainilta
Koko päiväkodin vanhemmille järjestettiin vanhempainilta leikistä. Tavoitteena oli vuorovaikutteinen, tunnelmaltaan lempeä ja vapautunut ilta. Vanhemmat saivat vapaaehtoiseksi ennakoitehtäväksi kuvata jonkin leikkitilanteen, jossa he leikkivät yhdessä lapsensa kanssa. Sen toivottiin toimivan pohjana virittäytymiselle niihin tunteisiin, joita leikki meissä kaikissa herättää. Leikin teoriaa käsiteltiin päiväkodissa tapahtuneen leikkikuvauksen ja viiden väittämän kautta. Työskentelyn aikana vanhemmat pääsivät kertomaan omia näkemyksiään leikistä. Pienryhmissä vanhemmat ideoivat yhteistyötä päiväkodin kanssa leikkiympäristön ja leikillisyyden näkökulmasta. Tämä osuus koettiin niin vanhempien kuin henkilökunnankin osalta erityisen antoisaksi ja id

POHDITTAVAKSI

- Miten uudet toimintatavat vaikuttavat henkilökunnan ajankäyttöön?
- Miten me varhaiskasvatuksen ammattilaiset voimme saa työhömmme vanhempien lisääntyneen osallisuuden kautta?
- Toisiko vanhempien aiempaa vahvempi osallistuminen lisää leikin puolesta puhujia? Tukisiko se, että vanhemmat näkevät lapsensa riemun ja sitoutuneen toiminnan, ymmärtämään heitä leikin merkityksen ja leikin mahdollisuudet oppimisessa?

Kuvaus liikuntarakenteluleikin aloitusillasta

Illan hämärtyessä kulki päiväkodin pihan halki seurue, joilla oli käsissään hyvin mielenkiintoisen näköisiä asioita; laudanpätkiä, autonrenkaita, köysiä ja monenlaista rakenteluun houkuttavaa.

Seurueeseen kuului ryhmän lapsia, heidän sisaruksiaan, vanhempiaan, isovanhempiaan ja ryhmän henkilökunta. Illan aikana päiväkodin portin ulkopuolelle rakentui yhteistyössä huikeita rakennelmia, joilla ryhmän lapset sitten jatkossa saavat leikkiä. Illan tunnelma oli hyvin antoisa monin tavoin; se oli sopivasti jännittävä – oman osuutensa jännittävyydelle toi toki hämärä syysilta, pieni metsikkö ja otsalampujen hohde, joiden valossa saatiin yhdessä tehtyä tuota ihanaa, uutta kiehtovaa leikkipaikkaa. Se oli mielekäs ilta, jonka toteuttamisessa oli jokainen osallistuja tärkeä; pikkuveljestä pappaan. Kullekin löytyi oma tehtävänsä; naulanpitelijästä naputtelijaan. Ja rakennelmat syntyivät yhteisen ideoinnin ja suunnittelun pohjalta, jossa toki lasten mielikuvitus ja visiot olivat ne tärkeimmät rakennusaineet.

Ilta yhdisti lapsia, vanhempia ja isovanhempia yhteisen tekemisen äärellä, antoi vanhemmille aitiopaikan nähdä lasten sitoutuneisuutta leikkiin ja avasi ehkä uusiakin näkökulmia leikin merkityksestä. Ilta oli yhteisöllisyttä rakentava, se yhdisti perheitä keskenään ja tämänkaltaisen vanhempien osallistaminen ihan konkreettisen tekemisen ja leikin äärellä lujittaa ja rakentaa myös perheiden ja päiväkodin henkilökunnan välistä yhteistyötä ja kasvatuskumppanuutta.

Toimintatapaehdotus
Vanhemmille järjestettävä tilaisuus aiheesta

LEIKKI JA LEIKILLISET OPPIMISYMPÄRISTÖT

TAVOITE

Jakaa ajatuksia leikin merkityksestä lapsen elämässä varhaiskasvatuspalveluissa ja vapaa-ajalla.

KESTO

1½–2 h, kestoon vaikuttaa tulkkaus ja tilaisuuteen osallistuvien määrä

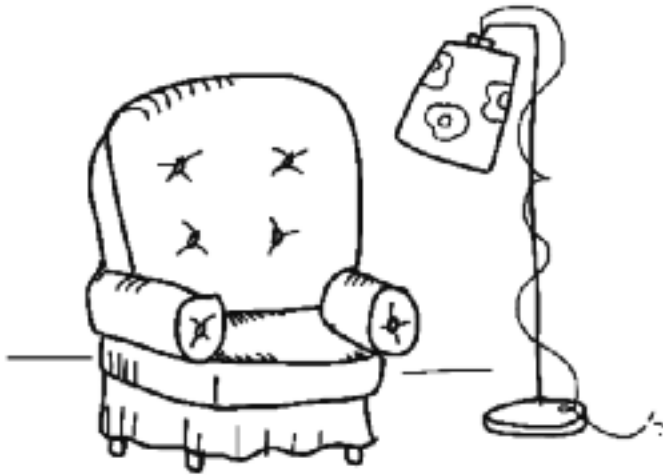
Varhaiskasvatusympäristön etukäteisvalmistelut

- Lapset ovat rakentaneet oman leikkiympäristön
- Leikin esittelyä kuvin, sanoin, median välityksellä
- Leikkiympäristö kulttuurien kohtaamispaikkana

Virittäminen aiheeseen

Vanhemmille lähetetään kutsun yhteydessä pohdintatehtävä

- Mieluinen leikki, jota toistuvasti leikitte yhdessä lapsen / lasten kanssa?
- Miten leikki sai aikoinaan alkunsa? Mitä leikissä tavallisimmin tapahtuu?
- Missä leikkiä tavallisimmin leikitään?
- Millainen rooli vanhemmalla / vanhemmilla leikissä on?
- Miksi lapset tykkää tästä leikistä?

KULKU

I. TUTUSTUMINEN

Vaihtoehto I

Jaetaan pohdintatehtävän vastauksia pienryhmissä.

Vaihtoehto II

Ennakkotehtävää ei ole. Vanhemmat jakavat pareittain tai pienryhmissä omia leikkimuistojaan tai pohtivat miten leikillisuus esiintyy nykyisissä työtehtävissä.

Vaihtoehdot mahdollistavat kulttuuristen taustojen kirjon.

2. PÄÄSIÄISLEIKKI

Lavastusehdotus: Nojatuoli ja lukulamppu

Lue Pääsiäisleikkikuvauus, s. 94

3. TEESITYÖSKENTELY

Teesit on kytketty Pääsiäisleikkikuvauukseen. Tarkoituksena on haastaa vanhempia pohtimaan leikkiin liittyviä teesejä, väittämiä. Kunkin teesin kohdalla pysähdytään keskustelemaan teesin toteutumisen mahdollisuutta ja tarpeellisuutta kotitilanteisessa ja varhaiskasvatuksessa. Halutessaan yksikkö ja/tai vanhemmat voivat laatia omat teesinsä, joista keskustellaan. Monikulttuurisissa ympäristöissä leikin pedagogisen merkityksen avaaminen on erityisen merkityksellistä. Ennen varsinaista vanhempainiltaa työntekijät voivat käydä pedagogisen keskustelua, jossa purkavat omia näkemyksiään teeseistä.

a) Lue ja näytä vanhemmille seuraavat viisi teesiä

Esitysmuotoehdotus: kukin teesi omalla power point -dialla.

- *Leikki vaatii suunnittelua*
- *Lapset osallistuvat leikin ja leikkiympäristöjen suunnitteluun*
- *Lapset innostuvat jos aikuinen tulee mukaan leikkiin*
- *Osallistumalla leikkiin aikuinen tutustuu paremmin lapsen tapaan ajatella*
- *Leikki on lapselle paras tapa oppia*

b) Samaa mieltä / Eri mieltä

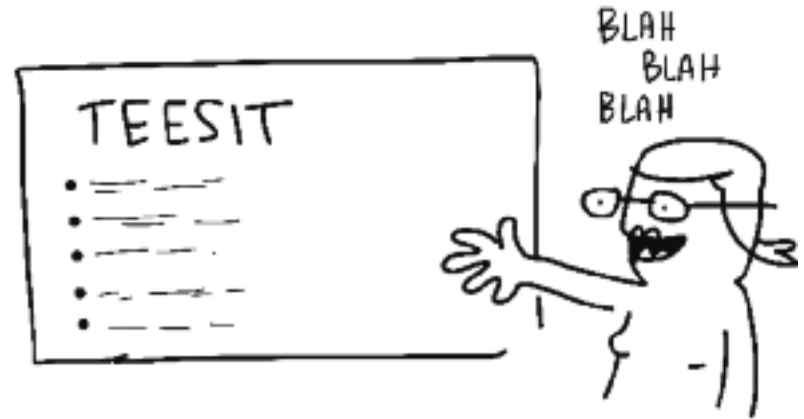
Materiaaliehdotus: Seinille kiinnitetty valmiiksi fläppipapereita, joihin piirretty viisi (5) sisäkkäistä ympyrää. Kuvioiden yläpuolella otsikkoina edellä mainitut tai vapaavalintaiset teesit.

Pyydä vanhempia ottamaan kantaa kuhunkin teesiin.

Mielipide merkitään kuvioihin, joiden keskusta ilmaisee ”täysin samaa mieltä”.

c) Näkymä teesiin

Tarkastellaan yhdessä vanhempien kanssa teesikohtaisia mielipidenäkymiä: hajontaa vai samanmielisyyttä. Avataan teesi kerrallaan niiden tausta-

talla olevia pedagogisia ajatuksia. Keskustellaan teesin toteutumista vapaa-ajantilanteissa ja kotioloissa.

Leikki vaatii suunnittelua

- *Leikki voi olla mitä vain, tapahtua missä vain!*
- *Lapsi ottaa leikin aiheet omasta elämänpäiiristään*
- *Aikuisen tehtävä on leikin syntymisen edellytysten varmistaminen*

Lapset osallistuvat leikin ja leikkiympäristöjen suunnitteluun

- Osallisuus, vaikuttaminen, missä saa leikkiä, kodin leikkivälineet, perityt tavarat, leikkiperinteen siirtäminen
- Lapsilähtöinen kehittäminen
- Tuottaa lapsille yhteisöllisyyden, yhdessä tekemisen kokemuksia
- Konkreettisia kokemukset kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta lapselle itselleen läheisissä asioissa

Lapset innostuvat jos aikuinen tulee mukaan leikkiin

- Aikuisen heittäytyminen leikkiin, leikillinen asenne arjessa
- Leikin tukeminen ja laajentaminen -> lapset kehittyvät hyväksi leikkijöiksi
- Aikuisen rooli leikissä (kanssaleikkijä, stimuloija, sietäjä...), s 128–129.

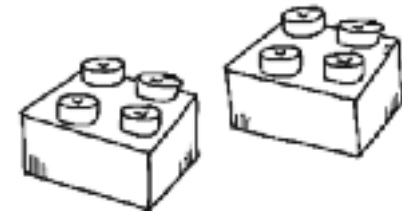
Osallistumalla leikkiin aikuinen tutustuu paremmin lapsen tapaan ajatella

- Mahdollisuus päästä osallisiksi yhteisestä ilosta ja oppia uusia asioita lapsista
- Aikuinen saa lasten leikkiä seuratessaan usein vihjeitä siitä, mikä on lasten kehityksen taso ja millaiset yhteistyötaidot lapsella on
- Usein aikuinen saa tietoa lapsen elämästä ja maailmasta havainnoimalla lasten leikkiä, kuin mitä olisi mahdollisuus saada lapsen elämää kartoittavien kysymysten avulla.

Leikki on lapselle paras tapa oppia

- Miksi lekillä on keskeinen sija alle kouluikäisten elämässä? Siksi, että se on johtava kehityksen ja oppimisen lähde tässä ikävaiheessa.
- Arvokasta sellaisenaan. Leikillä on ratkaiseva merkitys lapsen koko terveille kehitykselle ja itsetietoisuudelle. Leikkiä pidetään välttämättömänä lapsen fyysisen, sosiaalisen, emotionaalisen ja kognitiivisen kehityksen kannalta

Lapsi ei leiki oppiakseen, vaan oppii leikkiessään.

4. MITÄ LEIKKI JA LEIKILLISYYS VOISI TARKOITTA YHTEISTYÖN MUOTONA?

Toimintatapaehdotus: Vanhemmat kirjaavat yhteistyöehdotuksia post it -lapuille

Vanhemmat keskustelevat ja kirjaavat pienryhmissä vapaasti assosioituja, riehakkaita ja karnevalistisiakin, leikillisiä toimintamuotoja, jotka yhdistäisivät perheitä ja kasvattajia.

Esimerkkitapauksessa vanhemmat ideoivat

- Geokätköjen rakentamista lähimetsään
- Leikin käsikirjoituksen (leikin keskeiset ideat) jakamista kodin ja päiväkodin välillä, jotta leikin jatkuvuus turvautuisi molemmissa paikoissa
- Suurimman legokaupungin rakentaminen
- Leikillinen kulkue lähiympäristössä

5. KAKSI RUNOA LEIKISTÄ

Lue vanhemmille kaksi runoa, sivut 5 ja 152.

Kerro myös miten runot ovat syntyneet.

Käsiteltävien teesien lukumäärän voi rajoittaa vanhempieniltojen yhteydessä esimerkiksi kolmeen. Toimintamallia voi soveltaa myös henkilöstön työiltoihin tai osaksi kehittämispäivän ohjelmaa. Tällöin teesilistauksesta voi valita juuri kyseiselle työyhteisölle kohdenneet teesit. Lisäksi työyhteisössä voi pelata ja selittää kasvattajarooleja (s. 128–129) Alias-peli-tyyppisesti.

5 KASVATTAJAN ROOLIPELI

Päiväkoti Satama, Helsinki

LEIKKI VAATII PEDAGOGISTA PELIVARAA

Sataman kehittämistyö käynnistyi kahden kysymyksen voimasta: Mitä voimme tehdä, kun lapset eivät osaa leikkiä ja miten voimme nostaa leikin arvostusta vanhempien silmissä?

Meillä oli usein tilanteita, joissa lapset eivät luontaisesti hakeutuneet vuorovaikutteisiin leikkeihin toistensa kanssa. Usein leikit näyttäytyivät kasvattajan silmin riehumiselta ja tavaroiden heittämiseltä. Tämän johdosta olimme jo aiemmin käyneet keskustelua kasvattajan roolista ja merkityksestä leikkien hyödyntämisestä pedagogisena menetelmänä.

Oleelliseksi asiaksi nousi myös se, miten tuomme vanhempien tietoisuuteen leikin pedagogisena toimintana.

Työstimme ajatuksiamme malliin, jossa keskiössä on leikkivä lapsi. Visioimme, että leikkivä lapsi tavoitteena mahdollistuu koko henkilökunnan tavoite- ja arviointikeskustelujen, oppimisympäristön arvioinnin ja muokkaamisen, henkilökunnan osaamisen ja koulutuksen sekä dokumentoinnin ja viestinnän kautta.

Vanhemmat peukuttaa

Pääpaino ensimmäisen vuoden aikana oli oppimisympäristöjen arvioimisessa ja muokkaamisessa. Hankinnat kohdennettiin oppimisympäristöjen kehittämiseksi. Käytännössä kaikki rikkinäiset leikkivälineet poistettiin ja hankittiin tilalle uusia, lasten mielenkiinnonkohteet ja tarpeet huomioiden. Samalla tuli tehtyä perinpohjainen turvallisuuskierrös ja saatiin tilojen käyttöön jämakkyttä.

Oppimisympäristöjen arviointiin otimme myös lapset ja vanhemmat mukaan. Toiminnallisessa vanhempainillassa maaliskuussa 2015 lapset saivat yhdessä vanhempien kanssa "peukuttaa" kasvattajien ja lasten kuvia oppimisympäristöjä päiväkodissamme. "Peukutuksen" tuloksia kukin tiimi huomioi ryhmien toiminnan suunnittelussa. Lisäksi iltaan olimme järjestäneet erilaisia toimintapisteitä sisältöinä liikkuminen, leikkiminen, taiteilu ja tutkiminen. Leikkipisteillä leikittiin lääkäriä, kotia ja roolileikkejä. Oli hienoa seurata niin kasvattajien kuin vanhempienkin heittäytymistä lasten maailmaan. Yhdessä tekemisessä oli voimaa ja päätimme jatkossakin siirtyä toiminnallisten vanhempainiltojen järjestämiseen.

Dokumentointia tehostettiin hankkimalla jokaiseen kasvattajatiimiin kamera. Digikehyksen käyttö ja kuvien tulostaminen lasten ja vanhempien nähtäville lisääntyi heti. Saimme vanhemmilta hyvää palautetta; kuva kertoi toiminnasta enemmän kuin tuhat sanaa. Erityisesti eri kieli- ja kulttuuritauastaiset perheemme aktivoituivat ja antoivat palautetta, siitä miten hienoja asioita päiväkodissa tehdään.

Pedagoginen pelivara

Kasvattajan rooli nousi uudelleen esiin ja työstimme asiaa kasvattaja rooliväittämien kautta koko henkilökunnan voimin sekä ohjaustapaamisissa. Näiden keskustelujen tuloksena on tuotu esiin ajatuksia kuten "Eihän täällä ehdi muuta kuin leikkiä!" tai " Nythän täällä taas ehtii leikkiä!".

Olemme tämän kehittämistyön kautta kokeneet, että leikki on paras toimintatuokio ja lapsen lähikehitysalueen tuki. Leikkiin pystyminen ja lasten leikkitaitojen kehittyminen vaatii kasvattajan läsnäoloa ja tukea.

Leikkiminen on matalan kynnyksen pedagogiikkaa, joka toteutessaan mahdollistaa lapsen osallisuuden parhaalla mahdollisella tavalla oman päivänsä suunnitteluun. Leikkitaidot kehittyvät ja lapset pystyvät myös itsenäisesti leikkimään vuorovaikutustaitojen kehittyessä. Lasten aloitteisiin tarttuminen ja niiden kuuleminen vaatii kasvattajalta heittäytymistä ja sensitiivistä työtettä. Vaikeinta kasvattajille on ollut varmaan se, että kovin tarkkaa etukäteissuunnittelun määrää on pitänyt vähentää, jotta tila lapsen aloitteiden huomioimiseen jää. Tätä olemme alkaneet kutsua "pedagogiseksi pelivaraksi".

Kokonaisuudessaan kehittämistyö on johtanut syntyneen leikin arvostamiseen niin pedagogisena menetelmänä kasvattajien kuin vanhempienkin kohdalla. Lisäksi kasvattajat ovat alkaneet kiinnittää enemmän huomioita lapsen leikkitaitojen havainnointiin.

Kehittämistyön etenemistä on arvioitu työpaikkakokouksissa, tiimien kokouksissa, henkilökunnan kehittämispäivillä ja arviointi jatkuu taas yh-

dessä perheiden kanssa toiminnallisessa vanhempainillassa maaliskuussa 2016.

Ajatuksia tulevaan

Jatkossa on toimintakausittain pysähdyttävä leikin äärelle ja miettiä miten voimme juuri näiden lasten tarpeiden kautta kehittää leikin sisältöjä ja leikkitaitoja?

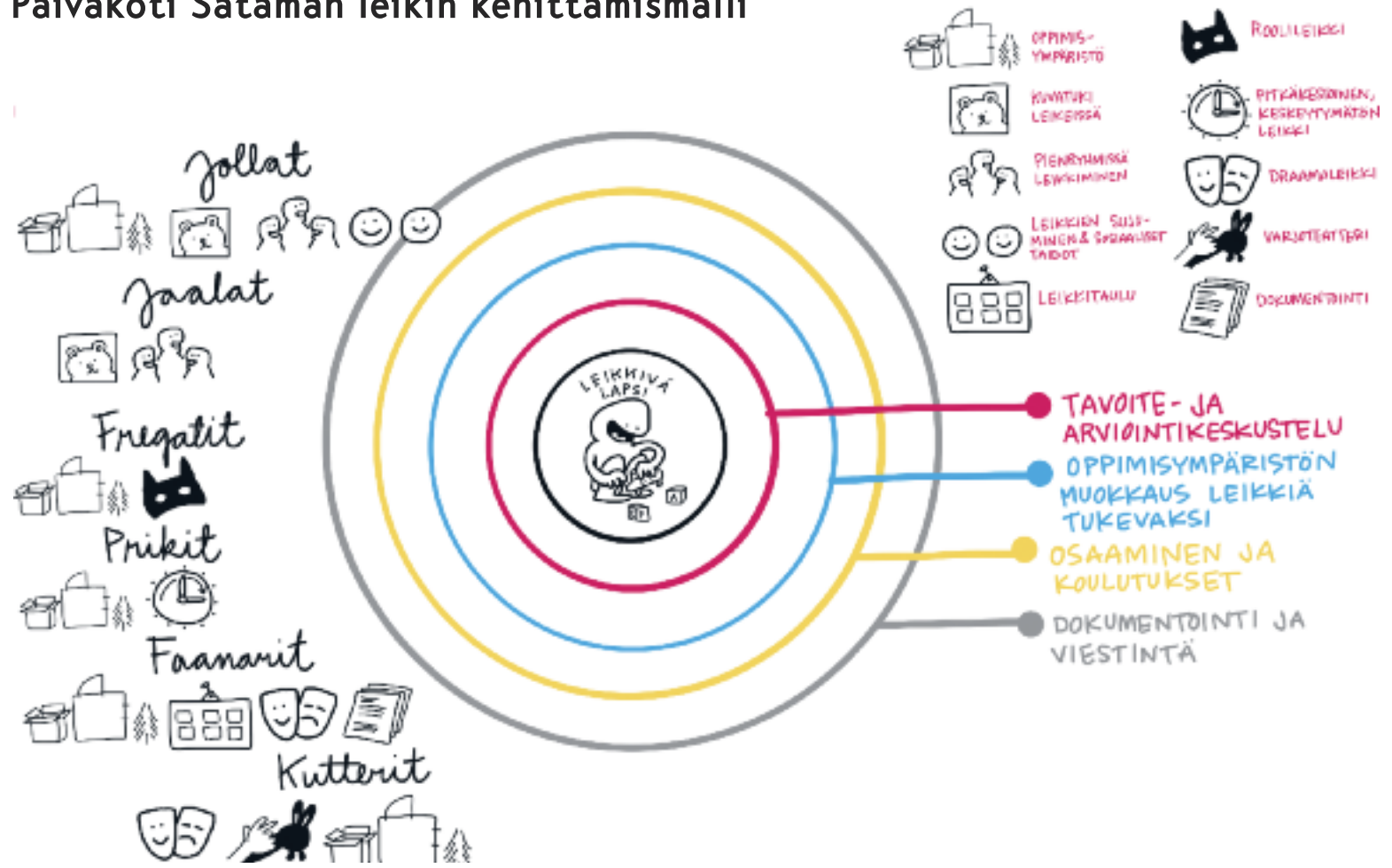
Millaisen oppimisympäristön tarvitsemme?

Mitä kasvattajan toiminnassa ja toiminnan suunnittelussa pitää muuttaa, jotta opetus tapahtuu leikin kautta?

Miten takaamme lapselle osallisuuden oman päivänsä toteuttajana?

Leikin kehittämistyö mahdollistui hyvien rakenteiden ansiosta. Alkumetreillä kasvattajat lähtivät miettimään mitä tarvitsemme lapsen leikin mahdollistamiseen. Leikkivän lapsen ympärille muodostui kehä, jonka osaluokkien toteutuminen mahdollistui johtamistoimenpiteillä.

Päiväkoti Sataman leikin kehittämismalli

Peukutuksen TOP 10 suosikit 😊

Miten voimme huomioida toiminnan suunnittelussa?
(Käydään läpi strategian yhteydessä.)

1. Jumppasali
2. Liukumäki ulkona
3. Isot muotopalikat
4. Yläkerran portaiden alla oleva kolo
5. Lautakeinu ulkona
6. Peikkometsä ulkona
7. Hämähäkinverkko-kiipeilyteline ulkona
8. Hiekkalaatikko ulkona
9. Autoleikki sisällä
10. Jumppanurkka ryhmätalassa (puolapuut, liukumäki, tasapaino)

Peukutuksen LAST 5 😞😞😞😞😞

Miten voimme huomioida toiminnan suunnittelussa?
(Käydään läpi strategian yhteydessä.)

1. Lepohuone/sängyssä leikkiminen
2. Lego-rakentelu
3. Aamupiiri
4. Kotileikki
5. Kotileikki

KASVATTAJAN rooleja LEIKISSÄ

KANSSALEIKKIJÄ

STIMULOIJÄ

SIETÄJÄ

LEIKKIKULTTUURIN
VÄLITTÄJÄ

VALLANKÄYTTÄJÄ

PUOLESTAPUHUJA

KESKEYTTÄJÄ

YHTEISÖLLISYYDEN
RAKENTAJA

ROOLITTAJA
JA MANAGERI

SIVUSTA SEURAAJA

TURVALLISUUDEN JA
TASAVERTAISUUDEN TAKAAJA

HAVAINNOIJA

TOISINNÄKIJÄ

ARKKITEHTI

KUUNTELIJA JA
LASTEN IDEOIHIN TARTTUJA

TULEVAISUUDESTA
HUOLEHTIJA

SOSIAALISTEN
SUHTEIDEN TUKIJA

Päiväkoti Saturnus, Vantaa

LEIKKIIN HEITTÄYTYMINEN JA SEN VALVOMINEN EIVÄT SULJE TOISIAAN POIS

Saturnuksen toimintayksikössä oli vahva tilaus muutostarpeelle ja toiveemme oli saada uutta näkökulmaa työhömmä ja sen sisältöön. Leikkiin halusimme esimerkiksi syvällisempää ja kokemuksellisempaa lähestymistapaa. Pohdimme, onko työntekijä lasten leikkien ulkopuolinen seuraaja tai valvoja vai aktiivinen mukana toimija. Erilaiset mielipiteet ja näkökulmat aiheesta avasivat tietä pedagogiselle keskustelulle.

Leikkiteema nousi myös vahvasti esiin työstäessämme yksikkömmä uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa, jossa keskeisenä osiona on leikki- ja sen merkitys lapselle. Avasimme leikkiteemaa, jolloin leikkiympäristö, leikin havainnointi, videointi ja aikuisen rooli kaiken mahdollistajana nousivat tärkeiksi asioiksi kehittämistyössämme.

Halumme sitoutua intensiiviseen kehittämistyöhön VKK-Metrossa oli suuri. Kehittämistyö lähti liikkeelle jokaisessa tiimissä sen ryhmän lasten ja aikuisten tarpeista; työ oli kuitenkin tietoista pienin askelin etenevää toimintaa.

Projekti toi yksikköömmä paljon lisää pedagogista keskustelua, esimerkiksi joka toinen viikko järjestettävissä pedagogisissa palavereissa. Olemme haastaneet ajatteluamme ja olemme oppineet arvostamaan leikkiä leikkinä. Esimerkiksi ymmärrys peuhuleikkien kehittävyvyyteen on lisännyt aikuisien toleranssia sekasortoa kohtaan. Saimme myös opastusta lasten havainnointiin. Näin ollen aikuiset yksikössämme ovat varmasti sisäisesti aktiivisempia nyt kuin projektin alussa vaikka päältä päin vain valvoisivatkin lasten leikkiä.

Yksi keskeinen tavoite Saturnuksessa kuitenkin oli rohkaista aikuisia heittäytymään rohkeammin mukaan lasten leikkeihin. Tähän saimme apua muun muassa lukuisista luennoista ja esimerkiksi Teatteri ILMI Ö:n vierailusta. Myös ohjaajamme Maarit oli paljon tukena. Kaikesta avusta huolimatta tämä suunta kehittämistyössä ei sataprosenttisesti ottanut yksikössämme tuulta siipien alle. Tietenkin projekti antoi monelle henkilökunnan jäsenelle paljon henkilökohtaisella tasolla, mutta olimme hiukan huonoja poistumaan omilta mukavuusalueiltamme. Syitä tähän löytyy varmasti monia, mutta esimerkiksi kaikkien tiimien uudelleenjärjestely kesken projektin vei paljon henkilökunnan voimavaroja. Mitä tästä voimme oppia, on muun muassa se, että oppiaksemme uutta tai muuttaaksemme vanhoja kaavojamme meidän aikuistenkin tulee kokea asia itsellemme merkitykselliseksi.

Saimme paljon, mutta olisimme voineet saada paljon enemmänkin.

1

OIVALLUKSIA JA LIIKANDUKSIA

- Kasvattajien odotukset ovat useasti korkealla ja vaatimukset toiminnan kehittämiseksi suuria. Kehittämisskeleerit eli stepit eivät saa olla liian suuria kokonaisuuksia. Esimerkiksi leikkikartan tekemisen tavoitteen voi jakaa useammaksi pikkustepiksi.
- Leikin kannattelu voi olla vähäeleistä. Kaikkien ei tarvitse olla heittäytyviä pelleilijöitä ollakseen leikin kannattelijoina. Pääasia on se, että aikuinen ymmärtää lasten leikkiä, on kiinnostunut siitä ja on todella lapsia varten paikalla ja läsnä. Lapsen leikkitaidot kehittyvät aikuisen tuella.
- Leikkikarttaan voi myös lisätä aikuisen nimen: aikuinen sitoutuu leikkiin lasten kanssa ja myös lapset tietävät, missä leikissä aikuinen on.

Olipa kerran lapsellinen Tipsu-tonttu, joka asui Saturnuksen päiväkodin ullakolla. Eräänä päivänä Tipsu lähtee seikkailuilleen pitkin omia salaisia käytäviä.

2**4****3**

Oi, mitä Tipsu näkeekään kurkistaessaan jalkalistan yli... (Kuva 2)

Tipsu töpsöttelee epämiellyttävää ääntä kohden. "Mikä kaaos! Mikä näky!", Tipsu ajattelee, "Maija ja lapset tarvitsevat apua! ei kun leikkimään ... kaikki keinot käyttöön." (Kuva 3)

Tonttu armeija ryhtyy tekemään Tipsun kanssa taikojaan; rohkaisevat aikuisia heittäytymään draaman saloihin. (Kuva 4)

Lopulta Maijakin rohkaistuu pienin askelin mukaan ja löytää itsestään leikin riemua, intoa, tunteiden rikkautta, mielikuvitusta ... (Kuva 5)

5

POHDITTAVAKSI

- Mitä tarkoitetaan leikkiin heittäytymisellä?
- Miten kasvattajat voivat omalla toiminnallaan varmistaa sen, että leikille on tarpeeksi aikaa ja tilaa?
- Miten varmistetaan kehittämistyön jatkuminen kun kehittämishanke päättyy?

Päiväkoti Vallipuisto, Espoo

AIKUISEN TÄYTYY LEIKKIÄ VAIKKA EI HALUA?

Kaikille aikuisille lasten leikkeihin osallistuminen ei tule luonnostaan, eivätkä he ehkä koe sitä tärkeäksi. Pohdimme, millä keinoilla toisen aikuisen innostaminen leikkiin onnistuu? Olemme tottuneet olemaan enemmänkin leikkien valvoja ja mahdollistaja kuin mukanaoleikkijöitä. Havaintojemme perusteella varsinkin puhumattomat lapset hyötyvät aikuisen osallistumisesta leikkeihin. Mielestämme aikuisen innostus on tärkeää, koska lapset seuraavat meidän esimerkkiä koko ajan.

Pari kertaa vuodessa pidettävät "Leikin viikot" ovat innostaneet henkilökuntaa heittäytymään leikkeihin ja ideoimaan uusia monipuolisempia ja pitkäkestoisempia leikkejä omissa ryhmissä myös leikkiviikon jälkeen. Esimerkkinä tästä yksi ryhmä teki toiminnallisen Kiinan ja Bangladeshin matkan. Lensimme lentokonesimulaattorilla Kiinaan, lapsilla oli mukanaan matkalaukut ja eväät. Lennon aikana kasvattajat toimivat lentoemäntinä. Kiinassa tutustuimme maan kieleen ja kulttuuriin, Bangladeshissa maistelimme herkullista ruokaa.

Leikkiviikkojen myötä saimme toisiltamme uusia ja hyviä leikki-ideoita ja positiivisen palautteen antaminen työyhteisössä lisääntyi. Leikkipisteissä aikuiset pääsevät käyttämään ja näyttämään omaa erityisosaamistaan esim.

draamaa, musiikkia jne. Viime leikkiviikolla pääsimme "bussimatkalle" järven rannalle. Siellä saunoimme ja uimme; lapset eläytyivät bussikuskin heittämiin kuumiin löylyihin. Leikkihetkien jälkeen on helppo antaa positiivista palautetta työkaverille ja siitä tulikin pysyvä tapa arkeen.

Leikkiin panostaminen näkyy myös pienryhmätoiminnan lisääntymisellä. Pienryhmätoiminta edellyttää toimivaa tiimiä. Viikoittaisissa tiimipalaverissa sovitaan pienryhmien ja ulkotoiminnan vetovastuut. Myös päiväkodin leikkitiloja on muokattu ja mahdollistettu lasten leikkejä pienemmissä huoneissa. Käytämme myös toisten ryhmien tiloja kun ne ovat vapaina.

OIVALLUKSET JA LIIKANDUKSET

- Eri ryhmien järjestämiä leikkipisteitä, joissa kaikki päiväkodin lapset kiertävät. Leikkipisteissä on ollut mm. pöytäteatteria, bussimatkaa, autopesulaa, saduttamista, leikkivarjoleikkejä, Voice of Vallipuisto -karaokea.
- Koko päiväkodin Leikin viikot kaksi kertaa vuodessa
- Keskusteluissa nousi esiin aikuisten erilaiset vahvuudet ja niiden hyödyntäminen. Jos aikuinen kokee, ettei hän osaa leikkiä, hän voi valita leikkiryhmäänsä lapsia, joilla on hyvät leikkitaidot. Näin myös lapset voivat opettaa aikuista.

POHDITTAVAKSI

- Mitä aikuisen osallisuus lasten leikissä on?
- Onko päiväkodissa työskentelevän aikuisen pakko leikkiä lasten kanssa jos ei halua?
- Miten puhumattoman lapsen kanssa voi leikkiä?

Pidämme tärkeänä myös leikin sensitiivistä havainnointia. Havaintojen pohjalta muokkaamme toimintaamme päivittäin. Jos esimerkiksi näemme, että toisella aikuisella ja joillain lapsilla on hyvä leikkitalanne menossa, emme keskeytä sitä ja huolehdimme, etteivät muutkaan sitä tee!

Illenpihan päiväkot, Vantaa

NYT ME TIEDETÄÄN, ETTÄ AIKUISEN KUULUUKIN LEIKKIÄ

Havainnoimalla lasten leikkiä kasvattaja innostuu sekä leikistä että leikkiympäristön muokkaamisesta

Lapsen ääni kuuluu

Alkutilanteessa lapset leikkivät paljon ilman aikuisen seurantaa ja osallistumista. Leikkiympäristöt ja -kokonaisuudet olivat sekalaisia eikä niitä oltu mietitty ja kehitetty. Lasten osallisuus toiminnan ja ympäristön suunnittelussa oli vähäistä. Myös teemat olivat hajallaan. Kukin ryhmä suunnitteli ikiomat teemansa eikä yhteistä linjaa tältä osin ollut.

Aluksi lapset ihmettelivät että ”leikkivätkö aikuisetkin”.

Lasten osallisuus leikkiteemojen kehittämisessä on lisääntynyt. Lasten mielipiteitä kuullaan, kuunnellaan ja otetaan huomioon esimerkiksi leikki-raadissa. Raadissa on jokaisesta ryhmästä kaksi lasta ja aikuinen mukana. Leikkiraadissa lapset päättävät mitä leikitään. Leikit ovat monipuolistuneet. Aikuiset vievät leikkiä eteenpäin tekemällä ehdotuksia juonen kulkusta, tarjoavat lisäjännitteitä ja haasteita esimerkiksi tehtävien avulla. Tärkeintä on aikuisten myönteinen suhtautuminen, sitoutuminen ja yhdessä tekeminen. Omat, yhteiset ja toisten kokemukset ovat saaneet

meidät kehittämään leikkiä ja miettimään myös aikuisen merkitystä leikkijänä. ”Nyt me tiedetään, että aikuisen kuuluukin leikkiä”. Leikkitaidot ovat kehittyneet yhteisten suunnitteluhetkien myötä. Lapset syventyvät leikkimään, kun leikki on sopivasti jännittävää mutta myös tuttua.

Leikkipäivät ja kiertävät leikkikokonaisuudet

Kummassakin talossa vietetään koko talon yhteisiä leikkipäiviä, joiden teemat on lasten kanssa leikkiraadeissa ja -kokouksissa yhdessä sovittu. Joissakin ryhmissä on omia, säännöllisiä koko ryhmän leikkipäiviä. Leikkivälineitä on mietitty ja hankittu teemoihin sopivia kokonaisuuksia. Kummassakin talossa on kiertävät leikkikokonaisuudet (esim. barbit, lääkarileikki, dinosaurukset jne.), jotka vaihtavat ryhmää kerran kuukaudessa. Leikkikokonaisuudet ovat laatikoissa, jotka sitten ovat aina kunkin ryhmän vapaassa käytössä kuukauden ajan. Kierrättäminen lähti ajatuksesta, ettei kaikkia leluja tarvitse olla jokaisessa ryhmässä ja laittamalla ne yhteen laatikkoon saadaan isompi määrä kutakin kokonaisuutta. Kokonaisuuksia on kiertämässä useita ja niitä käytetään rinnakkain muiden välineiden kanssa ja niin kuin muutkin välineet ja lelut, sekoittuvat leikeissä tarpeen mukaan. Kiertävien leikkien mukana kulkee kuva leikistä, jota ryhmät voivat hyödyntää omissa leikkitauluissaan.

Kaikissa ryhmissä on leikkitaulut, joiden avulla tuetaan lasten pitkäkestoisia leikkejä ja kaverisuhteita. Leikkitauluja on erilaisia ja niitä käytetään eri tavoin. Esiopetusryhmässä leikkitaulun pohjana on kuvat tiloista, joihin valitaan halutut leikit.

Ville Viikinki

Leikille annetaan aikaa ja tilaa, keskeyttämiset ovat vähentyneet. Leikkiä arvostetaan uudella tavalla. Keskustelu leikistä lasten ja kasvattajien välillä on lisääntynyt. Yhteinen leikki vaatii aikuiselta kykyä sietää kaaosta ja kehittää omia havainnointitaitojaan. Leikkiä dokumentoidaan ja välitetään vanhemmille entistä enemmän. ”Kun rupeaa katsomaan, näkee enemmän”. Yhteistyö perheiden kanssa on lisääntynyt. Vanhemmat osallistuvat aktiivisesti leikkipäivien valmisteluun. Vanhemmat pohtivat lapsensa kanssa yhdessä mitä lapsi tarvitsee mukaansa leikkipäivään. Vanhemmat voivat osallistua leikkipäiviin. Risteilyleikkipäivänä eräs äiti esiintyi Ville Viikinkinä ja näin innosti omalla panoksellaan muitakin vanhempia mukaan.

Miten jatketaan?

Kehittämistyö viedään ulos tänä keväänä. Mietimme miten kehitämme ulkoleikkejä. Mitkä leikit ovat vain sisäleikkejä vai onko sellaisia? Miten saamme aikuiset aktivoitumaan leikkimään myös ulkona, niin ettei ulkoilu olisi vain valvomista. Voisiko sisällä alkanut leikki jatkua ulkona?

*Tosiaankin, muistivat Jätit; tuo iloinen kujerrus on
MIELIKUVITUSTA ja tuo hyörinä on LEIKKIÄ!
Kappas vaan kun on päässyt unohtumaan!
Täytyy tutkia asiaa tarkemmin. Mitäs jos ...
Lopuksi kävi niin kuin pitikin käydä. Kansat yhdistyivät,
tekivät monia muutoksia ja oppivat paljon toisiltaan.
Ja valtakunnassa vallitsi leikki ja ilo.”*

Aijan ja Stinan sadusta: Olipa kerran ...

OIVALLUKSET JA LIIKANDUKSET

- Vanhemmatkin innostuvat leikistä, kun saavat osallistua. He haluavat olla mukana kehittämässä leikkiä.
- Havainnoiminen on tärkeä väline leikin kehittämiseen. Kun ottaa muutaman askeleen taaksepäin ja seuraa tilanteen kulkua kauempaa, huomaa asioita. Moniin tilanteisiin löytyy ratkaisu lasten omista oivalluksista kun antaa niille tilaa tapahtua.

POHDITTAVAKSI

- Onko aikuinen ilon pilaaja vai ilon agentti? Miten luon leikin ilmapiiriä? Uskallanko heittäytyä?
- Voisiko kiertävien leikkikokonaisuuksien sisältöjä kehittää? Miten osallistetaan lapset kehittämään niitä?

LEIKILLISYYS
NYKYI-
SISÄ
TYÖ-
TEHTÄVISSÄ

Sole Askola-Vehviläinen, varhaiskasvatusjohtaja, Vantaa

Nykyisessä työssäni varhaiskasvatuksen johtajana tarvitsen edelleen rohkeutta ja tasapainoilua, joka tarkoittaa nyt ehkä enemmän henkistä asennetta kuin fyysisiä ominaisuuksia. Rohkeutta ja luovuutta tarvitaan työssäni edelleen koko ajan. Palveluita ja varhaiskasvatusta sekä tapoja tehdä työtä uudistetaan työelämässä koko ajan. Rohkeus ja luovuus ovat hyviä työelämän eväitä, jotka sopivat minulle hyvin. En tiedä, sainko ne jo varhaislapsuuden leikeissä? Mutta ei minun sitä tarvitsekaan tietää. Leikillä on oma lumonsa ja taikapiirinsä lasten elämässä, eikä sitä voi koskaan tyhjentävästi selittää. Aikuinen voi sitä kyllä vaalia, vahvistaa ja rikastaa.

Annika Hiitola, varhaiskasvatusjohtaja, Kauniainen

Leikillisyyttä voi tuoda työtehtäviin yllättävissä tilanteissa. Viimeksi tunnistin leikillisyyden tilanteessa, jossa oppimisympäristöjen kehittäjä Jarkko Mylläri opetti työpajassa Prezi- ja Google Forms -ohjelmien käyttöä. Niitä opetellessa ohjelmilla saattoi leikkiä luomalla rinnakkaista todellisuutta samalla, kun ohjelmien ominaisuuksia pääsi tarkastelemaan siitä näkökulmasta, miten niitä voisi jatkossa hyödyntää.

Kirsi Tarkka, varhaiskasvatuksen asiantuntija, Opetushallitus

Leikillisyyks on mielestäni asenne elämään. Se on uteliaisuutta ja innostumisen iloa, kykyä nauraa myös itselleen. Se on myös eteenpäin vievä voima, joka saa etsimään uusia haasteita. Ehkäpä juuri se on ohjannut minua ammatillisella polullani. Toimiessani kehittämisasiantuntijana palkitsevinta oli saada ihmiset innostumaan, etsimään uusia ratkaisuja sekä voimaantumaa omasta työstään varhaiskasvatuksen parissa.

Voisiko sitä sanoa jaetuksi leikillisyydeksi? Sellaiseksi, joka tuottaa sekä työn että elämän iloa. Sitä haluan ylläpitää kaikissa työtehtävissäni.

Satu Järvenkallas, varhaiskasvatusjohtaja, Helsinki

Nykyisessä työssäni olen miettinyt yhteisten leikkien merkitystä kasvussa ja siinä, miten niiden kautta oppii tekemään yhdessä ja ottamaan erilaiset ihmiset huomioon. Suvaitsevaisuus ja toisaalta rohkeus toimia ihmisten kanssa kumpuaa varmasti osin näistä lapsuuden yhteisistä leikeistä isossa porukassa talon lasten ja serkkujen kanssa. Toisaalta isosiskona vastuuta oli myös hieman katsoa pienempien perään. Leikki on tärkeätä itse leikkijälle, mutta se on sosiaalisena toimintana tärkeätä myös yhteisöllisyyden luomisessa. Nämä ovat tärkeitä asioita myös johtamisessa.

TUTKI- MUSTA LEIKIN ULOTTU- VUUKSISTA

Leikkiä inspiroivampaa tutkimusaihetta on vaikea löytää. Jo leikin käsitteen määrittämisen yritykset paljastavat sen moninaisuuden, arvon ja merkityksen niin lapsille kuin meille aikuisillekin. Tämän kirjan mennessä painoon VKK-Metron kehittämistyön rinnalla kulkenut tutkimus on vielä käynnissä. *Leikki astuu varpaille* -teos ja myöhemmin julkaistava tutkimusraportti muodostavat kokonaisuuden, sillä tässä kirjassa kehittämissyksiköiden nostamat teesit näkyvät selvästi myös tutkimustuloksissa. Teeseissä on kuvattu onnistuneesti miltä tutkimuksen tulokset näyttävät konkreettisesti yksiköiden arjessa. Tutkimusraportissa teesejä ja niiden välisiä yhteyksiä tarkastellaan ja selitetään laajemmin. Tutkimuksen näkökulmasta tiivis yhteys käytäntöön on ollut tämän kehittämis-kauden kulmakivi. Tutkimuksen suunta on ohjautunut pitkälti arjen haasteista käsin ja vastavuoroisesti tutkimuksen ja käytännön välisellä dialogilla on ollut suuri rooli aineiston analyysissä.

Tutkimuksessa tarkasteltiin kasvattajan roolia ja ratkaisuja lapsen leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen mahdollistajana. Aineisto koostuu kehittäjäyksiköiden alku- ja loppuhaastattelusta, yhdyshenkilöiden, esimiesten ja ohjaajien vertaistapaamisten materiaaleista sekä yksiköiden tuottamista autenttisista leikkikuvauksista. Väilillisesti suuressa roolissa aineiston tuottamisessa ovat olleet myös lapset, joiden leikkien kautta ja ansiosta aikuisen roolia on voitu tarkastella.

Tutkimuksessa nostettiin erityisen tarkastelun kohteeksi leikkiä edistäviä ja leikkiä rajoittavia tekijät. Kasvattajan roolia näissä tekijöissä on kuvattu kolmella ulottovuudella: asenteellisella, rakenteellisella ja toiminnallisella. Kasvattajien **asenteet** leikkiä kohtaan ja **leikin arvostus** vaikuttavat selvästi leikin asemaan yksikön toimintakulttuurissa ja millaisia rooleja leikissä kasvattajat ottavat tai saavat. Joissakin yksiköissä leikki on jo toiminnan keskiössä, kun taas muutamassa yksikössä leikin asema arjen toiminnassa ei ole erityisen näkyvä. Leikin aseman korostaminen osana lasten ja aikuisten yhteistä arkea vaatii henkilökunnan (ja lasten) yhteisen vision ja käsitteet. Leikkiä edistäviä ja rajoittavia tekijöitä tarkasteltaessa korostuu erityisesti rakenteellinen ulottovuus. Leikkiä rajoittavat **rakenteet** koettiin jopa haasteiksi, jotka oli tehty voitettaviksi. Useissa yksiköissä päädyttiinkin uusiin ja luoviin ratkaisuihin, joissa kasvattajien päättäväisyys ja kekseliäisyys korostuivat. Alun perin rajoittavasta rakenteesta tehtiin aikuisen toiminnan ansiosta leikkiä edistävä rakenne! Toiminnallinen ulottovuus pohditutti kasvattajia ja pohdintaa erilaisista **ohjauskäytännöistä** ja **vuorovaikutustaidoista** käytiin paljon henkilökohtaisella tasolla. Kasvattajat kuvasivat esimerkiksi onnistuneita leikkihetkiä ja niiden merkitystä. Lasten välitön palaute, pääsy ”lasten maailmaan”, lapsituntemuksen lisääntyminen ja onnistumisen kokemukset lisäsivät selkeästi kasvattajan motivaatiota olla leikeissä mukana.

Asenteellinen, rakenteellinen ja toiminnallinen ulottovuus eivät muodosta kolmea irrallista saareketta. Ulottovuudet ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja niiden sisällä on useita syy-seuraussuhteita. Esimerkiksi edellä mainittu onnistumisen kokemus mitä todennäköisemmin vaikuttaa positiivisesti myös kasvattajan asenteeseen leikkiä kohtaan, joka puolestaan voi edesauttaa keksimään keinoja rakenteellisia haasteita vastaan. Kehittämiskauden tutkimustuloksia löytyy lisää tutkimusraportista, joka valmistuu kesäkuun 2016 loppuun mennessä.

”Tämä leikki antoi myös itselleni hyvänolon tunteen moneksi päiväksi eteenpäin. Huomasin nauttivani jälleen työstäni erittäin paljon. Tällaiset hetket yhdessä lasten kanssa ovat ainutlaatuisia, niissä pääsee lasta hyvin lähelle, hänen tapaansa ajatella ja toimia ...”
(lainaus tutkimusaineiston leikkikuvauksesta 2015)

100 TEESIÄ LEI- KIS- TÄ

Teesit ovat pieni esimerkki siitä, kuinka monesta näkökulmasta leikkiä voi tarkastella.

Teesejä voi käyttää esimerkiksi keskustelun viritykseen pedagogisessa tiimissä tai kehittämispäivän yhteydessä.

Aikuinen on vastuussa leikin sujumisesta ja tarvittaessa sen ohjaamisesta. Suhonen, E. 2005

Aikuisen on joskus vaikea ymmärtää mistä leikissä on kysymys. VKK-Metron vertaistapaaminen 2015

Aikuisen on nähtävä jo vauvan toiminnassa leikkitarinoita, joilla on alku ja loppu. Kontu, E. 2005

Alkuvoimaisesta ja kokemuksellisesta leikistä on pulaa. Sajaniemi, N. 2014

Arbete, inläring, skapande och lek ligger oerhört nära varandra. Fröbel, F.

Autot ja kärryt kulkevat helpommin huoneiden väliä, kun taas hoivaan liittyvät tavarat pysyvät enemmän paikallaan. Alasaari, N. 2013

Children form closer and stronger relationships with teachers who play with them. Howes, C. & Smith, E. 1995

Children's play becomes more complex when teachers participate. Sylva, K., Bruner, J. & Genova, P. 1980

Elämän perusristiriidat on sisällytettävä leikin draamaan – muutoin leikistä tulee "pannukakku", josta puuttuu jännite. Lindqvist, G. 1996

Hektinen ympäristö ja yhteyden puute heikentävät lasten leikkitaitoja. Sajaniemi, N. 2014

Hyve ja vahvuus kehittyvät toiminnan kautta: urheista ihmisistä tulee urheita kun he tekevät urheita asioita. Aristoteles

Hyvä leikki vaatii onnistuakseen rauhallisen tilan. VKK-Metron vertaistapaaminen 2015

Hyvät leikkijät menestyvät usein myöhemmin elämässä vaativissa opinnoissa. Kinnunen, S. 2003

Ihmisen lapsellisuus on hänen eettisyytensä edellytys. Ojakangas 2002
Ikinä ei tule aivan vapaaksi, jos ihailee toista liikaa. Jansson, T.

Innovaatio edellyttää mielikuvitusta ja vaihtoehtoisten maailmojen visiointia. Miettinen, R. 2013

Impulssien hallinta ja oman toiminnan arviointikyky opitaan leikkien. Lehtinen, A. P. 2016

Jokainen tunne on aito ja hyväksyttävä, samoin niiden ilmaiseminen. Suhonen, E. 2015

Jos lapsi ei halua leikkiä niin sit se tuntuis kyllä et ehkä on jotain vialla. Äiti 34 v., lapsi 2 v.

Jos leikkii liian hiljaa, aikuiset luulee, et on pahanteossa. Sanni 3 v.

Kerran annettu rooli seuraa herkästi lasta, hänen siirtyessä uuteen ryhmään ja kouluun. Laiho 2014

Kiusaaminen koskee koko ryhmää, ei vain yhtä tai kahta lasta. Kirves, L. Koko vuosi voi mennä pilalle, jos leikki ei suju. Kalliala, M. 2006

Korkeammin koulutetut vanhemmat käyttävät 20 prosenttia enemmän aikaa kehittävään vuorovaikutukseen lapsensa kanssa kuin vähemmän koulutetut. Esping-Andersen, G. 2009

Kun leikkijä tekee aloitteen, siitä tulee koko ryhmän omaisuutta. Lobman, C.

Kuvitteellisen leikin opettaminen lapselle on vuorovaikutustaitojen opettamista. Kontu, E. 2005

Lapsen leikkiminen sairaalassa parantaa hoidon laatua, lapsen hyvää oloa ja viihtyvyyttä. Snirvi, A., Vihervuori, T. & Värtö, M. 2015

Lapsi on puhtaimmillaan "leikkiä". Kuhfuss, W. 1966

Lapsi pyristelee hankkiakseen luottamusta, autonomiaa ja itsenäisyyttä. Erikson, E.

Lapsilla on hallussaan taito, jonka avulla he saavat ajoittain yliotteen aikuisten yleensä hallitsemista tilanteista. Strandell, H. 1995

Lapsilla on oikeus oppia leikkien. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Lapsella on jo kohdussa tunteisiin ja ihmisten väliseen viestintään virittyneet aivot. Trevarthen, C. 2011

Lapsen "osallisuus" on aikuisen taskussa. Kalliala, M. 2015

Lapset haluavat näyttäytyä suotuisassa valossa opettajien silmissä pitämällä kiinni säännöistä. Samuelsson, P. & Johansson, E. 2009

Lapset ovat tietoisia ryhmässä vallitsevista normeista. Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010

Lapsuuden leikeistä jää muistoja, jotka voidaan palauttaa mieleen vielä vuosikymmenten kuluttua. Munter, H. 2013

Lasten aloittamien toimintojen tulisi lisääntyä. Hakkarainen, P. 2015

Lasten luovuus tyrehtyy liialliseen arviointiin. Uusikylä, K. 2010

Leikeissä lapsella on mahdollisuus liittyä muihin lapsiin. Suhonen, E. 2005

Leikeissä lapset oppivat ymmärtämään oman reviirin merkityksen sekä kunnioittamaan toisten lasten reviiriä. Suhonen, E. 2005

Leikillä on olennainen merkitys lapsen tunne-elämän ja motiivien kehitykselle. Miettinen, R. 2013

Leikin reviiiri on nykyään kapeampi kuin lasten vanhemmilla.
Kalliala, M. 2006

Leikissä havaitset paremmin lasten synnynnäiset taipumukset. Platon

Leikissä lapset pyrkivät määräämään toistensa sosiaalisia suhteita.
Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010

Leikissä lapsi ratkaisee ristiriidat toiveiden ja todellisuuden välillä.
Helenius, A. 1993

Leikissä tehdään kokeita yhteiskunnallisilla rooleilla. Miettinen, R. 2013

Leikistä puhutaan paljon tiimiläisten keskuudessa. VKK-Metron vertais-
tapaaminen 2015

Leikki kytkee aivoja toimimaan vahvasti ja tasapainoisesti.
Sajaniemi, N. 2014

Leikki on lapsen narratiivi omasta elämästä. Munter, H. 2015

Leikki on lapsen tapa sopeutua ympäristöstä ja itsestä tuleviin paineisiin.
ml.fi/vanhempainnetti

Leikki on oma erityislaatuinen universaali ilmiö, jota mikään muu toiminta ei pysty korvaamaan. Semenuka, J. 2015

Leikki sisältää sellaisia ilmiöitä kuin aggressiivisuus, pelottelu, viha, kateus, hallitsemisen halu, jopa tappaminen... tasapainoisetkin lapset käyttäytyvät niin. Bergström, M. 1997

Leikki syntyy ihmisten välisissä suhteissa. Munter, H. 2015

Leikkiminen edistää hyvinvointia, se voi muun muassa suojata itsetuhoisilta ajatuksilta. Oksanen 2005

Leikissä on vaihtoehdot ja niistä saa päättää. Ville 5 v.

Leikki on aina seikkailu, koskaan ei voi tietää, miten se päättyy. Puohiniemi, E. 2015

Leikki on yhteydessä olemista itsen, toiseen ja ympäröivään maailmaan.
Sajaniemi, N. 2014

Leikkiminen on lapsellista. Fanni 8 v.

Leikkivä aikuinen kehittyy itse lasten kanssa leikkiessään. Munter, H. 2015

Leikissä lapset luovat omaa vertaiskulttuuria. Vuorisalo, M. 2009

Leikissä tutusta paljastuu uusi. Tamminen, J. 2015
Leikki-tilanteessa lapset unohtavat helpommin aikuinen–lapsi-asetelman ja vastaavat kysymyksiin luontevammin. Eräste, K. 2012
Leken betyder inte alltid samma sak för alla barn som deltar i den. Samuelsson, E. & Åkesson, M. 2009
Luonto mahdollistaa paremmin oman mielikuvitusmaailman toteuttamisen ja omaehtoisen toiminnan. Raasakka, S. 2010
Many teachers worry that children's play is not valued outside of the early education community. Bodrova, E. & Leong, D.J. 2003
Mediakulttuurin tunteminen auttaa aikuisia ymmärtämään lasten leikkejä, heidän kieltään ja toiveitaan. Kerhokeskus 2009
Medialeikissä lasten omat henkilökohtaiset kuvat yhdistyvät niiden jätussa katsomisessa muodostuvaan yhteisen kuvavirran estetiikkaan. Renvall, M.
Metsää ei ole koskaan leikitty loppuun. Kytä, M. 2003
Myös ajattelemiseen tarvitaan mielikuvitusta. Hakkarainen, P. 2014
Omat lapsuuskokemukset ja kipupisteet rakentavat pohjaa asenteille, joilla lapsia kohdataan. Väliavaara, C. 2010

Open-ended playfulness is integral to scientific curiosity and artistic creativity. Gopnik 2014
Opettaja jatkaa siitä mihin lapsi on jo kiinnittynyt. Lobman, C.
Opettajaa ohjaa myös moraalinen intuition, joka tekee mahdolliseksi tajuuta lähes automaattisesti, miten pitkälle missäkin tilanteessa voi edetä. Kalliala, M. 2015
Oppimismotivaatio ja keskittymiskyky paranevat, kun lapsi leikkii ja toimii luonnonmukaisessa ympäristössä. Wilson, J. 2008
Paras tapa havaita vahvuuksia pikku lapsissa on tarkkailla leikkiä. Uusitalo-Malmivaara, L. 2015
Play and learning are dimensions that stimulate each other and could be seen as an indivisible entirety. Pramling Samuelsson, I. & Johansson, E. 2006
Play is always purposeful. Smidt, S. 2011
Prososiaalisen käyttäytymisen taidot kehittyvät erityisesti leikissä. Suhoonen, E. 2015
Päivähoidon arvomaailma ja järjestys ovat usein lähempänä tyttöjen maailmaa. Onnismaa, E-L. 2010
Päiväkodin aikuiset eivät juuri leiki lasten kanssa. Kalliala, M.

Päiväkodin esimiehellä on suuri rooli leikin edistäjänä. VKK-Metron vertaistapaaminen 2015

Päiväkodin leikkipaikat erottaa tyttöjä ja poikia leikkimään erillään. Paju, E. 2013

Päiväkodin pihat eivät ole lapsen itsensä muokattavissa. Aartolahti, T. 2012

Päiväkodin tilat ovat yleensä aikuisten järjestämiä. Paju, E. 2013

Riehuminen aktivoi aivoja ja parantaa oppimiskykyä. Mäkelä, J.

Ryhmästä poissulkeminen on kiusaamista. Perren, S. 2000

Salaisille leikeille tarvitaan omia tiloja. Vehkalahti, R. & Urho, T. 2013

Se on ihan höpö, joka leikistä suuttuu. Pokela, M. 1963

Sosiaaliset taidot voivat olla hyvät, vaikka ei olisikaan kovin seurallinen. Keltikangas-Järvinen, L. 2010

Suuri osa päiväkodissa esiintyvistä kielteisistä käyttäytymisistä tapahtuu vapaan leikin aikana. Perren, S. 2000

Suurin osa ihmisistä ei koskaan kuole, he ovat jo eläessään kuolleita.

Kansainväliset Situationistit

The teacher can constitute a link between the child and the surrounding world. Klein, P. 1989

Tieto ja mielikuvitus eivät ole eri asioita, toistensa vastakohtia, vaan ne kulkevat käsi kädessä. Munter, H. 2015

Tunne-elämältään haavoittuneiden lasten on usein vaikeaa solmia ja ylläpitää ystävyyssuhteita sekä toimia vapaissa leikkitilanteissa. Väliavaara, C. 2010

Varhainen vuorovaikutus leikeissä luo perustaa tuleville leikeille. Leikki esiopetuksessa 2015

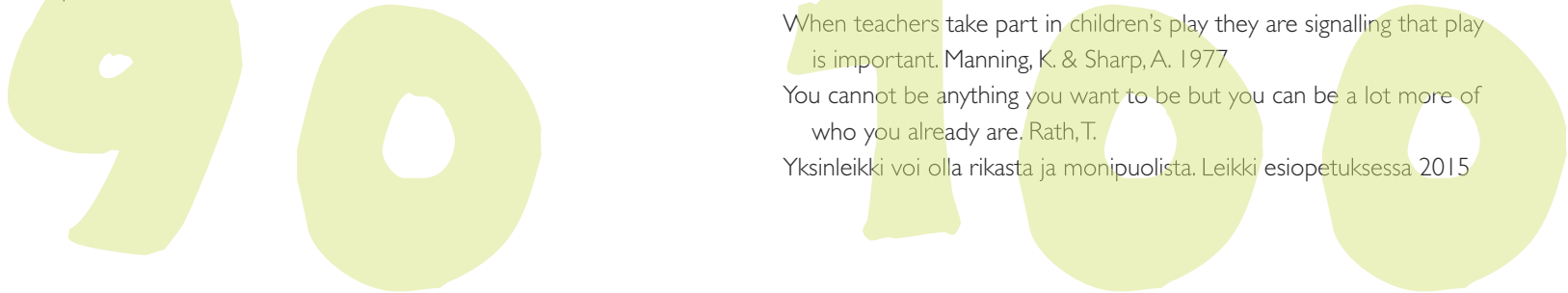
Varhaiskasvatusta ei voi toteuttaa onnistuneesti ilman auktoriteettia. Kalliala, M. 2015

Vasta sitten ihminen on aikuinen, kun hän osaa jälleen antautua leikkimään. Puohiniemi, E. 2015

When teachers take part in children's play they are signalling that play is important. Manning, K. & Sharp, A. 1977

You cannot be anything you want to be but you can be a lot more of who you already are. Rath, T.

Yksinleikki voi olla rikasta ja monipuolista. Leikki esiopetuksessa 2015

LEIKKI JA LEIKILLISET OPPIMISYMPÄRISTÖT VARHAISKASVATUKSESSA

LOPPU-
SANAT

VKK-Metro on toiminut Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan yhteisenä, kehittämisen ja koulutuksen yhteistyön verkostona vuodesta 2007 alkaen. VKK-Metron perusrakenteena on ollut kehittämiskausittain vaihtuvista päivähoitoyksiköistä koostuva kehittäjäverkosto. Vaihtuvan kehittäjäyksikköverkoston avulla on luotu mahdollisimman moneen pääkaupunkiseudun päivähoitoyksikköön jatkuvan kehittämistoiminnan rakenne. Kunkin kehittämis-kauden aluksi on valittu yhteinen kehittämisteema, joka on innostanut työntekijöitä ja esimiehiä varhaiskasvatuksessa toteuttavan pedagogisen toiminnan tutkimiseen ja kehittämiseen. Kehittämisen perusajatuksena on ollut kehittäminen pienin askelein, osana perustyötä.

VKK-Metron toiminnassa on toimintakaudella 2014–2016 palattu varhaiskasvatuksen ytimeen, leikkiin. Leikkiä ja leikillisiä oppimisympäristöjä on tarkasteltu monipuolisesti ja laajasti. Toiminnassa mukana olevien kuntien yhdessä valitsema teema on yhdistänyt eri kunnissa ja päivähoitoyksiköissä tapahtuvaa kehittämistä, täydennyskoulutusta ja tutkimusta. Kehittämiskauden aikana on tarkasteltu leikkiä lasten kasvu- ja oppimisympäristönä ja muokattu varhaiskasvatuksen leikillisiä oppimisympäristöjä vastaamaan lasten tarpeita. Kehittämistoiminnan kautta on vahvistettu varhaiskasvattajien osaamista leikin hyödyntämisessä lasten oppimisvalmiuksien kehittämisessä ja tarkasteltu aikuisten sensitiivistä ja aktiivista roolia leikkiä hyödyntävässä, lapsilähtöisessä pedagogiikassa. Kehittämiskauden aikana on tuotettu työn

kehittämisen tueksi havaintomateriaalia erilaisista leikki-tilanteista ja leikkillisistä oppimisympäristöistä.

Tämän kehittämiskauden aikana on lisäksi panostettu aiempaa enemmän koko pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen täydennyskoulutukseen. Kehittämistoiminnan rinnalla on kulkenut tutkimustoiminta. Varhaiskasvatuksessa tapahtuvan käytännön työn ja tutkimuksen välille on rakennettu vuoropuhelua. Kehittäminen ja tutkimus ovat muodostaneet kokonaisuuden, jonka tavoitteena on ollut parantaa arjen työtä.

Tätä VKK-Metron kehittämiskauden 2014–2016 loppujulkaisuun tulevaa kirjoitusta tehdessäni palautin mieleeni mitkä leikit olivat minulle lapsuudessa kaikkein rakkaimpia. Ylitse muiden mieleeni nousi Peppi Pitkätossu -leikki. Peppi Pitkätossu, maailman vahvin tyttö, asui Huvikummussa, vanhassa vaaleanpunaisessa huvilassa. Minä olin leikeissämme itseoikeutettu Peppi pisamaisen kasvojeni takia ja kaverini saivat sitten osakseen Pepin kavereiden Tommin ja Annikan roolit. Peppi-leikin muistelu tuntuu edelleen voimaannuttavalta, vähän niin kuin palaisi lapsuuteen.

VKK-Metron ohjausryhmä tapasi marraskuussa 2015 opetus- ja kulttuuriministeriöstä Tarja Kahiluodon ja Opetushallituksesta Aulis Pitkälän. Tapaaminen sai meidät ohjausryhmäläiset vakuuttamaan, että varhaiskasvatuksen kehittämisestä halutaan kantaa vastuuta VKK-Metron nykyisen kaltaisen toiminnan päättyessä.

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikön

VKK-Metron osalta alkaa olla jäähyväisten aika. Osoitan suuret kiitokset kaikille VKK-Metron kehittämistoiminnassa vuosien varrella mukana olleille toimijoille Espooseen, Helsinkiin, Kauni-
aisiin ja Vantaalle. Osoitan kiitokseni myös VKK-Metron projektiryhmälle, joka on organisoinut kaikki vuosien varrella toteutetut huikkeen hyvät koulutukset ja muut tapahtumat. Mari Laurilan kirjoittaman Peppi Pitkätossun jäähyväislaulun haikein sanoin uskon ja toivon, että VKK-Metron aikana luotu varhaiskasvatuksen kehittämistoiminta tulee elämään ja kantamaan hedelmää varhaiskasvatuksen kehittämistyössä lasten parhaaksi myös tulevaisuudessa.

(Sanat Mari Laurila)

On laivo valmiina lähtöön se kaukomailla käy. Missä taivaalla illan tullen ei pohjantähteä näy, kun nousee purjeet purren ja köydet irrotetaan, tänne ystävä armas surren sua jäämme me kaipailemaan.

Ja ellet sä luoksemme tulla vois milloinkaan uudestaan, niin kuitenkin sydämissämme sua vain aina muistellaan.

Me kanssasi riemuita saimme ja katsella maailmaa. Monta ihmettä näytit sä meille, jotka nyt meitä lohduttaa saa.

Me tiedämme että sä lähdet vain, koska muuta et voi ja me toivomme että nyt sulle pian taas laulu onnesta soi.

Helsingissä 9.3.2016

Eeva Tiuhonen

VKK-Metron ohjausryhmän puheenjohtaja

LEIKKIRUNO II

Kuulutus, kuulutus kapteeni:

Minä olen isi ja leivon tosi monta pullaa.

Tää on näitten tv,

tämä synnytti nää kaksi pentuu.

On kodikasta, ihanaa happea, täällä voisi asua iät ja ajat.

Jos olis isin puhelin, voisin tehdä videon.

Tää rakensi teleportin, että ne menis hornaan.

Joo, sun pitää lähteä.

Sitte käy silleen.

Ja tää muuttui yön aikana kissaksi,

se hahmo nukkuu katolla, laitan lampaanvillaa alle ja päälle.

Jooko, tää osais jo puhua?

Et mennään Espanjaan pelaamaan jääkiekkoa?

On rahaa sulle.

Paikollanne, valmiit, ei vielä, ei vielä

nyt saadaan kaljaa, mä meen kokikselle, hep!

Ilkka Tahvanainen

Runon sanasto kerätty varhaiskasvattajien kirjoittamista leikkikuvauksista keväällä 2015

LIITTEET

KEHITTÄJÄYKSIKÖT 2014–2016

ESPOO

Kilo	Esimies Sjöblom Sirkku / Yhdyshenkilöt Niemelä Päivi, Rancken Leea, Rimpiläinen Taava / Ohjaaja Nuolivirta Anna-Liisa
Koivuhovi	Esimies Raitio Riitta/ Yhdyshenkilö Torvinen Laura / Ohjaaja Mattila Virpi
Suvela	Esimies Särmälä Jaana/ Yhdyshenkilöt Kivinen Jarno, Mäkiaho Hanna / Ohjaaja Rasmus Päivi
Säterinmetsä	Esimies Pudas Tarja / Yhdyshenkilöt Toivanen Henna, Mikola Tuula, Nurmi Essi / Ohjaajat Kaidesoja Sari-Nina, Tahvanainen Ilkka
Tillinmäki	Esimies Särkilahti Nina / Yhdyshenkilö Sainio Riitta / Ohjaaja Ollikainen Liisa
Tuohimäki	Esimies Muukka Maija-Liisa/ Yhdyshenkilö Rissanen Sanna / Ohjaaja Hovi Salla
Vallipuisto	Esimies Luodekari Hannele/ Yhdyshenkilöt Häyry Anu, Kankaanpää Marjo / Ohjaaja Kurki Riikka

HELSINKI

Herukka-Vaapukka	Esimies Mäkinen Sari / Yhdyshenkilöt Raappana Helena, Ojanperä Ringa, Koc Heidi / Ohjaaja Keskinen Risto
Itämeri	Esimiehet Costiander Kati, Jalasjoki Hertta / Yhdyshenkilöt Manninen Eeva, Mursula Leena, Saine Eerika / Ohjaaja Brandt Pasi
Kumina-Neilikka	Esimiehet Issakainen Soili, Majuri Jarna / Yhdyshenkilöt Hagner Anneli, Pfaler Senja/ Ohjaaja Hasari Allan
Kytöniitty	Esimiehet Ahokas Anne, Levonen Elina / Yhdyshenkilö Virtanen Päivi / Ohjaaja Brandt Pasi
Lehdokki-Ratamo	Esimies Kuoppala Ulla / Yhdyshenkilöt Nevanlinna Anu, Rantanen Irmeli, Samola Tuire, Turu Taija / Ohjaaja Mäkitalo Anna-Riitta
Mustakivi	Esimies Rönkkö Jyrki / Yhdyshenkilöt Hirsjärvi Senja, Nygård Maria, Okungbowa Paula / Ohjaaja Pekkala Pirjo
Pacius	Esimies Yli-Nikkola Helena / Yhdyshenkilöt Ajanko Anne, Masri Arwa, Pennanen Marika, Pulkkinen Kirsi, Pöyliö Anne, Rinne Eeva / Ohjaaja Onufriew Nina

Pelimanni	Esimies Oleander Soile / Yhdysenkilöt Kangaspunta Anna-Liisa, Rissanen Mari / Ohjaaja Keskinen Risto
Sakaranmäki	Esimies Sirkka Päivi / Yhdysenkilöt Kuparinen Taija, Savolainen Katja / Ohjaaja Pekkala Pirjo
Satama	Esimies Haapanen Sanna / Yhdysenkilöt Albrecht Marie-Christine, Ranttilä Pii, Taskinen Hanna / Ohjaaja Onufriew Nina
Ylä-Malmi	Esimies Enberg Kirsti/ Yhdysenkilöt Hyvönen Henna, Jauho Marjo / Ohjaaja Hasari Allan

KAUNIAINEN

Sansinpelto	Esimies Vuosalmi Kirsi / Yhdysenkilö Tepponen Johanna / Ohjaajat Mylläri Jarkko, Schneitz Allan
-------------	--

VANTAA

Ankkalampi	Esimies Pursimo Eeva / Yhdysenkilöt Karnijoki Virpi, Ovaska Anna, Saranki Hanna / Ohjaaja Packalen Ulla
Illenpiha	Esimies Eskola Sari/ Yhdysenkilöt Nuortia Aija, Pekkanen Stina / Ohjaaja Kiuru Eija
Kimokuja	Esimies Karpelin-Martikainen Satu / Yhdysenki- löt Möttö Henna, Pennanen Kirsi, Turunen Helena / Ohjaaja Tuominiemi Hannele
Louhela	Esimies Tynnilä Pirjo / Yhdysenkilöt Makouli Tuula, Pernu Sari / Ohjaaja Turunen Tarja
Saturnus	Esimiehet Suonperä Suvi-Tuuli, Vajesoja Kirsi, / Yhdysenkilöt Jokimies Nina, Niemelä Nina, Tahvanainen Tuija / Päivinen Marit
Vantaanlaakso	Esimies Pajari Helena / Yhdysenkilöt Erissalo Merja, Nieminen Eija, Nurmi Tuula, Viira Sari / Ohjaaja Lounassalo Jarmo

PROJEKTIRYHMÄ

Hasari Allan	Varhaiskasvatuksen asiantuntija, Helsinki
Lounassalo Jarmo	Varhaiskasvatuksen projektipäällikkö, Vantaa
Mattila Virpi	Varhaiskasvatuksen kehittämisspäällikkö, Espoo
Nevanen Saila, pj	Erytissuunnittelija, VKK-Metro, 2014–07/2015
Somila Paula	Päiväkodinjohtaja, Kauniainen
Tahvanainen Ilkka	Varhaiskasvatuksen kehittämissiantuntija, VKK-Metro, 09/2015–07/2016.
Tarkka Kirsi	Varhaiskasvatuksen kehittämissiantuntija, VKK-Metro, 2014–07/2015
Tiihonen Eeva	Varhaiskasvatusalueen päällikkö, Helsinki, 2014–01/2015
Turunen Saija, pj	Tutkija, Vkk-Metro, 08/2015–06/2016

OHJAUSRYHMÄ

Askola-Vehviläinen Sole	Varhaiskasvatuksen johtaja, Vantaa
Hiitola Annika	Varhaiskasvatuspäällikkö, Kauniainen
Järvenkallas Satu	Varhaiskasvatusjohtaja, Helsinki
Lakkavaara Hannele, pj	Kehittämisspäällikkö, Helsinki, 2014–01/2015

Nevanen Saila	Erytissuunnittelija, VKK-Metro, 2014–07/2015
Tahvanainen Ilkka	Varhaiskasvatuksen kehittämissiantuntija, VKK-Metro, 09/2015–07/2016
Tarkka Kirsi	Varhaiskasvatuksen kehittämissiantuntija, VKK-Metro, 2014–07/2015
Tiihonen Eeva, pj	Varhaiskasvatusalueen päällikkö, Helsinki, 01/2015–07/2016
Tossavainen Titta	Varhaiskasvatuksen johtaja, Espoo
Turunen Saija	Tutkija, VKK-Metro, 01/2015–06/2016

OPIKELIJAT

Kamula-Enqvist Emmi	maisteriopiskelija, Helsingin yliopisto
Kopperi Heini-Mari	maisteriopiskelija, Helsingin yliopisto
Myllylä Janne	maisteriopiskelija, Oulun yliopisto
Myrsky Lotta	maisteriopiskelija, Helsingin yliopisto
Suomalainen Henrietta	maisteriopiskelija, Helsingin yliopisto
Vihonen Kaisa	maisteriopiskelija, Helsingin yliopisto

OPINNÄYTETYÖT

- Kuoriainen tahtoo kepin – 2–4-vuotiaiden lasten luontoliikunta päiväkodissa
Putkonen Karoliina & Essi Pääkkölä, Laurea, AMK-opinnäytetyö
- Leikki-ikäisten lasten vanhempien ajatuksia vapaasta leikistä
Semenuka Julija, Metropolia, AMK-opinnäytetyö
- Leikkitaulu varhaiskasvatuksen työvälteenä
Jenna Eskola, Paula Tiihonen, Metropolia, AMK-opinnäytetyö
- Maahanmuuttajataustaisten lasten kielen kehityksen tukeminen osallisuuden ja leikillisen oppimisen avulla: ”Meillä on semmoisia luovia ratkaisuja”
Kalle Metsä, Kaja, Hämeen ammattikorkeakoulu, AMK-opinnäytetyö
- Metsäryhmä – Lasten majanrakennusprojekti esiopetuksessa
Räsänen Tiia, Laurea, AMK-opinnäytetyö
- Päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä kielellisen kehityksen tukemisesta omaehtoisen leikin tilanteissa
Haapaniemi Hanna-Majja & Kallio Paula, Metropolia, AMK-opinnäytetyö
- Se ei ole ”vain leikkiä”!
Leikkiteemainen vanhempainilta päiväkotitämässä
Selin Ida, Virkkula Miramaria, Metropolia, AMK-opinnäytetyö
- Tää on jätskimaa ja tän lätkänpelaajan voi syödä – Leikkiä tukevat oppimisympäristöt esikouluikäisten lasten näkökulmasta
Metsäranta Katariina & Niemi Laura, Diak, AMK –opinnäytetyö

KOULUTUKSET

2014

- Leikin ja leikillisten oppimisympäristöjen kehittäminen pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen kehittämispäällikkö
Hannele Lakkavaara, Helsinki
- Aikuinen lapsen toimijuuden tukijana – esimerkkinä leikkimaailmapedagogiikka, yliopistonrehtori Anna Pauliina Raunio, Helsingin yliopisto
- Leikilliset oppimisympäristöt – leikki, luovuus, oppimisen ilo, tutkija
Marjaana Kangas, Helsingin yliopisto
- Leikin merkitys lapsen kehitykselle, lehtori Nina Sajaniemi, Helsingin yliopisto
- Leikki oppimisena – oppiminen leikkinä, professori Kristiina Kumpulainen, Helsingin yliopisto
- Leikillisuus ja leikin moninaisuus lapsen päivässä, varhaiskasvatuksen asiantuntija Tiina-Liisa Åkerfelt, Vantaa
- Leikin merkitys lapsen kehitykselle – keskeiset näkökulmat ja käytännöt varhaiskasvatuksessa, projektipäällikkö Jarmo Lounassalo, Vantaa
- Leikki ja elämä vieköön, kaupunkitaiteilija ja kirjailija Meiju Niskala
- Tunteista, innostumisesta ja innostamisesta, Filosofian tohtori Mikael Saarinen

2015

Lapsen kehitys ja leikki, leikki- ja draamapedagogi Milda Bredikyte ja professori Pentti Hakkarainen, Vilnan yliopisto, Liettua

Leikin merkitys aivoterveydelle, lehtori Nina Sajaniemi, Helsingin yliopisto

Prososiaalisen käyttäytymisen vahvistaminen leikissä, lehtori Eira Suhonen, Helsingin yliopisto

Leikkivä kuvittelu, lehtori Hilikka Munter, Oulun yliopisto

Tavoiteltava aikuisrooli varhaiskasvatuksessa, lehtori ja varhaiskasvatuksen dosentti Marjatta Kalliala, Helsingin yliopisto

Vahvuudet voimavaraksi, lehtori ja erityispedagogiikan dosentti Lotta Uusitalo-Malmivaara, Helsingin yliopisto

Sukellus korallikouluun ja muita näkökulmia monikulttuurisuuteen ja leikkiin, dosentti Arniika Kuusisto, Helsingin yliopisto

Päiväkodin leikit vanhemman näkökulmasta, vapaa toimittaja ja Lähiömutsi-blogin kirjoittaja Hanne Valtari

Kenkä voi olla auto, esiopettaja ja teatteriohjaaja Jyrki Tamminen, Kangasala

Roolit uusiksi, esiopettaja Päivi Pora, Kangasala

2016

Leikki – iloa oppimista mielikuvitusta – kuten rakkaus, kasvatopsykologian professori Kaarina Määttä, Lapin yliopisto

Varhaiskasvatus – sosiaalisen investointivaltion peruskivi, aikuiskasvatustieteen professori Reijo Miettinen, Helsingin yliopisto

Tosissaan leikkimisen taito, kouluttaja, näyttelijä, Tom Pöysti

Mitä tapahtuu, kun leikki astuu varpaille? Muuttuvatko varpaat varjoteatterin avulla päivänkakkaran terälehdiksi vai lasketaanko varpaita takaperin ja päiväkodin kaikilla kielillä? Mitä kaikkea voikaan tapahtua, kun leikki nostetaan arjessa sille kuuluvaan asemaan?

Leikki astuu varpaille sisältää leikin kehittämiskauden keskeiset oivallukset ja liikahdukset. Leikki ei enää istahda ja nuupahda omaan ryhmätilaan, vaan kiemurtelee liikuntasaliin koko talon yhteiseksi leikkikokemukseksi, hypähtelee lähimetsään jokapäiväiseksi kertomuspedagogiseksi tapahtumaksi ja sitoo perheet yhteiseen puuhailtapäivään.

VÄROITUS:

Saattaa vähentää työntekijöiden valittamista liian pienistä tiloista, metelistä, huonoista leikkivälineistä ja kiireestä. Valittaminen saattaa jopa loppua kokonaan. Mahdollista, että työssä viihtyminen ja työnilo lisääntyvät pysyvästi.

Päiväkoti Itämeri